

Papež BENEDIKT XVI.
Okrožnica LJUBEZEN V RESNICI

Papež Benedikt XVI.

Okrožnica

LJUBEZEN V RESNICI

CARITAS IN VERITATE

Družina
Ljubljana
2009

Papež Benedikt XVI.
OKROŽNICA LJUBEZEN V RESNICI

Izvirnik:
Papa Benedetto XVI,
LETTERA ENCICLICA CARITAS IN VERITATE

© Libreria Editrice Vaticana 2009
© Slovenska izdaja: Družina, d. o. o., Ljubljana
zanjo dr. Janez Gril

Prevod Pavel Peter Bratina
Opombe, redakcija
in spremna beseda Rafko Valenčič
Lektoriranje Marija Bratina
Prelom Družina, d. o. o.
Naklada 1800
Tisk Tiskano v Sloveniji
Ljubljana 2009

Več informacij o knjigah založbe Družina dobite na
www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

17.023.33
27-428

DOSTOJANSTVO osebe = (Dignitas personae) : navodilo o nekaterih
bioetičnih vprašanjih / [pripravila] Kongregacija za verski nauk ;
[prevod in spremna beseda Tadej Strehovec]. - Ljubljana : Družina,
2009

Prevod dela: Instruction dignitas personae on certain bioethical
questions

ISBN 978-961-222-757-9

1. Vzp. stv. nasl.

245526016

Papež Benedikt XVI.

Okrožnica

LJUBEZEN V RESNICI

CARITAS IN VERITATE

**o celostnem človeškem napredku
v ljubezni in resnici**

*Škofof, duhovnikom in diakonom,
osebam posvečenega življenja, vernim laikom
in vsem ljudem dobre volje!*

UVOD

1. Ljubezen v resnici, o kateri je s svojim življenjem, predvsem pa s svojo smrtjo in vstajenjem pričeval Jezus Kristus, je poglobljena gonilna sila vsakega človeka in vsega človeštva za doseg resničnega napredka. Ljubezen – *caritas* – je edinstvena moč, ki ljudi priganja, da si pogumno in velikodušno prizadevajo za pravičnost in mir. Je moč, ki izvira iz Boga, večne ljubezni in popolne resnice. Vsakdo doseže lastno dobro tako, da sprejme načrt, ki ga ima Bog z njim, in ga želi v polnosti uresničiti: v tem načrtu namreč najde resnico o sebi, in ko jo sprejme, postane svoboden (prim. Jn 8,22). Braniti resnico, predložiti jo s ponižnostjo in prepričanjem ter pričevati zanjo z življenjem je zahtevna in nenadomestljiva oblika ljubezni. Ta se namreč »veseli resnice« (1 Kor 13,6). Vsi ljudje notranje težijo po pristni ljubezni: ljubezen in resnica jih nikoli popolnoma ne zapustita, ker sta božji klic v srcu

in razumu vsakega človeka. Jezus Kristus očičišuje iskanje ljubezni in resnice naše človeške bede in ju osvobaja ter nam v polnosti razkriva pobudo ljubezni in pravi življenjski načrt, ki nam ga je pripravil Bog. V Kristusu postaja *ljubezen v resnici* njegov osebni obraz, vabilo, da ljubimo svoje brate z resnico njegovega načrta. Kajti on je Resnica (prim. Jn 14,6).

2. Ljubezen je glavna pot družbenega nauka Cerkev. Vsaka odgovornost in prizadevanje, ki ju opisuje ta nauk, zajema iz ljubezni, ki po Jezusovem nauku obsega vso postavo (prim. Mt 22,36–40). Ljubezen je pravo jedro osebnega odnosa do Boga in bližnjega; je počelo *mikroodnosov*: prijateljskih, družinskih, malih skupin; pa tudi *makroodnosov*: družbenih, gospodarskih, političnih. Za Cerkev – poučeno iz evangelija – je ljubezen vse, ker, kakor uči sv. Janez (prim. 1 Jn 4,8.16) in spominja moja okrožnica »Bog je ljubezen« (*Deus caritas est*): vse izhaja iz božje ljubezni, po njej se vse oblikuje, k njej vse teži. Ljubezen je največji dar, ki ga je Bog dal ljudem, je njegova obljuba in naše upanje.

Zavedam se stranpoti in siromašenja pomena ljubezni, s katerim se je in se še spogleduje, posledično pa tudi nevarnosti njenega napačnega razumevanja, izločanja iz etičnega obnebjja in, vsekakor, ovir za njeno pravilno vrednotenje. V vsakem družbenem, pravnem, kulturnem, političnem, gospodarskem okolju, ali v obnebjjih, ki so bolj izpostavljena tej nevarnosti, zlahka izjavljajo, da je moralna odgovornost pri interpretiranju in upravljanju nepomembna. Od tod potreba po združitvi ljubezni in resnice, ki jo je sv. Pavel označil kot »resnica v ljubezni« – »*veritas in caritate*« (Ef 4,15), pa tudi z dopolnilom »ljubezen v resnici« – »*caritas in veritate*«. Resnico je treba iskati, najti in izraziti v »ekonomiji« ljubezni, toda tudi ljubezen je treba hkrati razumevati, vrednotiti in uresničevati v luči resnice. Tako smo ljubezni vrnili službo, ki jo osvetljuje resnica, prispevali pa smo tudi k potrditvi resnice, ji pokazali moč, s katero se lahko potrdi in izkaže v stvarnem družbenem življenju. To pa v današnjem družbenem in kulturnem okolju, ki resnico relativizira, postaja do nje brezbrizno in se ji upira, ni malo.

3. Zaradi te tesne povezanosti z resnico lahko prepoznavamo ljubezen kot pristen izraz človečnosti in temeljno sestavino v človeških odnosih, tudi javnih. *Ljubezen blesti* in jo lahko pristno živimo *samo v resnici*. Resnica je luč, ki daje ljubezni smisel in vrednost. To je hkrati luč razuma in vere, po kateri razumnost prihaja do naravne resnice in nadnaravne ljubezni: v njej dojemata pomen podaritve, sprejemanja in občestvenosti. Brez resnice zdrkne ljubezen v sentimentalizem. Ljubezen postaja prazna lupina, ki jo je treba samovoljno napolniti. V kulturi brez resnice je ljubezen usodno tveganje. Je plen čustev in naključnih mnenj ljudi, do svojega nasprotja zlorabljenih in popačenih besed. Resnica rešuje ljubezen pred težavami emotivizma, ki jo ropa vzajemne in družbene vsebine, in pred fideizmom, ki ji krati človeški in univerzalni dih. Ljubezen odseva v resnici osebno in družbeno razsežnost ter oznanja vero v svetopisemskega Boga, ki je hkrati »*Agápe*« in »*Logos*«: Božja ljubezen in Resnica, Ljubezen in Beseda.

4. Kajti ljubezen, polno resnice, lahko človek dojame v bogastvu vrednot, ki jo je treba deliti in posredovati. *Resnica* je namreč »*logos*«, ki ustvarja »*dia-logos*«, torej sporočilo in skupnost. Ko resnica pomaga ljudem, da se osvobodijo mnenj in subjektivnih vtisov, soglaša s tem, da presežejo kulturne in zgodovinske meje in se spogledajo z oceno vrednot in bistvom stvari. Resnica odpira in povezuje razumevanje v *logos* ljubezni: to je krščansko oznanilo in pričevanje ljubezni. V sedanjem družbenem in kulturnem okolju, v katerem je razširjeno nagnjenje po relativizaciji resničnega, nam življenje ljubezni v resnici pomaga razumeti, da je sprejemanje vrednot krščanstva koristno, predvsem pa nujno potrebno za vzpostavitev pravične družbe in za resničen celostni človeški razvoj. Krščanstvo ljubezni brez resnice lahko kaj hitro zamenjamo s prijaznimi čustvi, koristnimi za družbeno sožitje, vendar postranskimi. Tako ne bi bila več pravo in dejansko mesto za Boga v svetu. Brez resnice je ljubezen potisnjena v ozke in zasebne odnose. Izločena je iz načrtov in postopkov vsestranskega dometa pri oblikovanju človeškega razvoja v dialogu med znanjem in ravnanjem.

5. Božja ljubezen je sprejeta in darovana ljubezen. Je »milost« (cháris). Njen izvir je ljubezen, ki priteka od Očeta po Sinu v Svetem Duhu. Je ljubezen, ki se po Sinu sklanja nad nas. Je stvariteljska ljubezen, po kateri smo; je odrešenijska ljubezen, po kateri smo odrešeni. Ljubezen, ki jo je razodel in uresničil Kristus (prim. Jn 13,1) ter je »izlita v naša srca po Svetem Duhu« (Rim 5,5). Ljudje, naslovljenci božje ljubezni, so postavljeni za prejemnike ljubezni, poklicani, da sami postanejo orodje milosti, da bi božjo ljubezen posredovali drugim in tkali mreže ljubezni.

Na to dinamiko prejete in podarjene božje ljubezni odgovarja družbeni nauk Cerkev. Ta je »*caritas in veritate in re sociali*« (»ljubezen v resnici v družbenih zadevah«); oznanilo resnice o Kristusovi ljubezni v družbenih zadevah. Takšen nauk je služba ljubezni, vendar v resnici. Resnica brani in izraža moč osvobajanja ljubezni v vedno novem zgodovinskem dogajanju. Resnica vere in razuma je v razlikovanju med dvema spoznavnima območjema, hkrati pa v njunem dopolnjevanju. Razvoj, družbena blaginja, usklajeno reševanje zapletenih družbenogospodarskih vprašanj, ki mučijo človeštvo, potrebujejo to resnico. Še več, potrebujejo, da to resnico ljubimo in zanjo pričujemo. Brez resnice, brez zaupanja in ljubezni do resničnega, ni družbene zavesti in odgovornosti; družbeno ravnanje se na milost in nemilost zaplete v zasebne koristi ter logiko oblasti, ki v težkih trenutkih, kakršni so danes, vplivajo na družbo razkrojevalno, toliko bolj na družbo, ki se globalizira.

6. »Ljubezen v resnici« - »*Caritas in veritate*« je načelo, na katerem je utemeljen družbeni nauk Cerkev, načelo, ki je dejavno v orientacijskih merilih moralnega dejanja. Navesti želim dve, ki posebej nalagata skrb za razvoj družbe na poti v globalizacijo: *pravičnost in skupno dobro (iustitia, bonum commune)*.

Najprej pravičnost. *Ubi societas, ibi ius*: vsaka družba si izdela lasten sistem pravičnosti. Božja ljubezen presega pravičnost, ker ljubi in daje, daruje drugemu od »svojega«; vendar ni nikoli brez pravičnosti, ki nas sili, da dajemo drugemu, kar je

»njegovega«, se pravi to, kar mu pripada zaradi njega samega in njegovega dela. Ne morem drugemu »darovati« od svojega, ne da bi mu prej dal to, kar mu pripada iz pravičnosti. Kdor ljubi druge z božjo ljubeznijo, je do njih predvsem pravičen. Ne le, da pravičnost ljubezni ni tuja, ne le, da njena pot ni alternativna ali vzporedna z ljubeznijo: pravičnost je neločljivo, »notranje povezana z ljubeznijo«.¹ Pravičnost je prva pot ljubezni ali, kakor bi rekel Pavel VI., njena »najmanjša mera« (»minimum«),² sestavni del tiste ljubezni »v dejanju in resnici« (1 Jn 3,18), h kateri spodbuja apostol Janez. Po eni strani ljubezen zahteva pravičnost: priznavanje in spoštovanje zakonitih pravic posameznikov in narodov. Prizadeva si za postavitve »človeškega mesta« (civitas hominum, človeške družbe, op. pr.) po pravici in pravičnosti. Po drugi strani pa ljubezen presega pravičnost in jo dopolnjuje z logiko daru in odpuščanja.³ »Človeškega mesta« ne zidajo samo pravna razmerja in dolžnosti, marveč še bolj in še prej odnosi za-stonjskosti, usmiljenja in občestvenosti. Ljubezen do bližnjega vedno razodeva tudi božjo ljubezen, saj daje vsakemu prizadevanju za pravičnost v svetu teološko in odrešenijsko vrednost.

7. Zatem je treba biti zelo pozoren do skupnega dobrega. Ljubiti človeka pomeni želeti njegovo dobro in se zanj učinkovito truditi. Poleg osebnega dobrega je še dobro, ki je vezano na družbeno življenje ljudi: skupno dobro. Je dobro »nas vseh«, ki ga sestavljajo posamezniki, družine in vmesne skupine, ki se povezujejo v družbeno skupnost.⁴ Ne gre za dobro, ki bi ga iskali zaradi njega samega, marveč zaradi ljudi, ki

---

¹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov* (*Populorum progressio*, 22. 3. 1967), 22: AAS 59 (1967) 268; glej J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Mohorjeva družba, Celje 1994, 397–424; prim. Drugi vati-kanski cerkveni zbor, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu* (*Gaudium et spes*, 1965) 69.

² *Govor ob dnevu razvoja* (23. 8. 1968): AAS 60 (1968) 626–627.

³ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 2002*: AAS 94 (2002) 132–140.

⁴ Prim. *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 26.

sestavljajo družbeno skupnost in ki lahko samo v njej resnično in učinkoviteje dosežajo svoje dobro. Hoteti *skupno dobro* in si zanj prizadevati je *zahteva pravičnosti in ljubezni*. Truditi se za skupno dobro pomeni po eni strani skrb, po drugi pa korist od tiste celote ustanov, ki pravno, civilno, politično, kulturno sestavljajo ogrodje družbenega življenja in se tako oblikuje *pólis*, mesto. Bližnjega ljubimo toliko bolj učinkovito, kolikor bolj se trudimo za skupno dobro skladno tudi s svojimi stvarnimi potrebami. K tej ljubezni je v skladu s svojim poklicem in svojim vplivom v *pólisu* poklican vsak kristjan. To je institucionalna – lahko bi rekli tudi politična – pot ljubezni, ki ni manj usposobljena in jasna, kot naj bi bila ljubezen, ki vodi k bližnjemu neposredno, mimo institucionalnega posredovanja *pólisa*. Ko prizadevanje za skupno dobro razvema ljubezen, zmore več kot zgolj svetno ali politično prizadevanje. Kakor vsako prizadevanje za pravičnost se tudi to vpisuje med tisto pričevanje božje ljubezni, ki z delovanjem v času pripravlja večnost. Ko človekovo delo na zemlji navdihuje ljubezen, prispeva k zidanju tistega vesoljnega *božjega mesta (civitas Dei)*, h kateremu je usmerjena zgodovina človeške družine. V družbi, ki je na poti globalizacije, se skupno dobro in prizadevanje zanj ne moreta odpovedati razsežnostim celotne človeške družine, se pravi skupnosti ljudstev in narodov,⁵ tako da se sooblikuje edinost in mir v *človeškem mestu* in ga do neke mere spreminja v predpodobo božjega mesta brez pregrad.

8. Z objavo okrožnice *Delo za razvoj narodov (Populorum progressio)* leta 1967 je moj spoštovani predhodnik papež Pavel VI. osvetlil veliko témo razvoja narodov s sijajem resnice in z blago lučjo Kristusove ljubezni. Zatrdil je, da je Kristusovo oznanilo prvi in poglavitni dejavnik razvoja,⁶ in nam naročil, naj pogumno in preudarno stopamo po poti razvoja,⁷ se pravi

⁵ Janez XXIII., Okrožnica *Mir na zemlji (Pacem in terris)*, 11. 4. 1963): AAS 55 (1963) 268–270; glej J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Mohorjeva družba, Celje 1994, 281–315.

⁶ Prim. *prav tam* 16: AAS 55 (1963) 265.

⁷ Prim. *prav tam*, 82: AAS 55 (1963) 297.

z žarom ljubezni in modrostjo resnice. To je izvirna resnica božje ljubezni, ki nam je bila dana, milost, ki odpira naše življenje daru in nas usposablja, da zaupamo v celostni razvoj »vsakega človeka in vsega človeštva«,⁸ v »prehod od manj človeških do bolj človeških razmer«,⁹ kar dosegamo tako, da premagujemo težave, ki jih neizogibno srečujemo ob poti.

Po več kot štiridesetih letih od objave okrožnice se želim pokloniti spominu velikega papeža Pavla VI. in ga počastiti. Povzeti želim njegov nauk o *celostnem človeškem razvoju* in tako stopiti na pot, ki jo je začrtal, da bi ga posodobil za naš čas. To posodabljanje se je začelo z okrožnico *O skrbi za socialno vprašanje (Sollicitudo rei socialis)*, s katero je božji služabnik Janez Pavel II. hotel počastiti objavo okrožnice *O delu za razvoj narodov (Populorum progressio)* ob njeni dvajsetletnici. Dotlej je bila podobnega spomina deležna le okrožnica *O novih stvarih (Rerum novarum)*. Dvajset let pozneje sem prepričan, da si kakor »v svojem času okrožnica *O novih stvarih*« zasluži podoben premislek tudi okrožnica *O delu za razvoj narodov*, premislek, ki naj bi osvetlil napredovanje človeštva po poti združevanja.

9. Ljubezen v resnici – *caritas in veritate* – je za Cerkev v razvijajočem se in vseobsegajočem svetu globalizacije velik izziv. Nevarnost našega časa je v tem, da vzajemni odnos med vestjo in razumom, iz katerega se lahko poraja resnični človeški razvoj, ne bi imel nobenega etičnega vpliva na dejansko odvisnost med ljudmi in narodi. Samo z *ljubeznijo, razsvetljeno z lučjo razuma in vere*, je mogoče slediti ciljem razvoja, obdarjenim z bolj človeško in počlovečujočo vrednostjo. Delitev dobrin in virov, iz katere prihaja pristen razvoj, zagotavlja poleg tehničnega napredka in pristnega sožitja tudi sposobnost ljubezni, ki zlo premaguje z dobrim (prim. Rim 12,21) ter vzpostavlja medsebojno povezanost vesti in svobode.

---

⁸ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, čl. 42: AAS 59 (1967) 278.

⁹ *Prav tam*, 20: AAS 59 (1967) 267.

Cerkev nima tehničnih rešitev, ki bi jih ponudila,¹⁰ in se »nikakor ne mara vmešavati v politiko držav«,¹¹ Mora pa v vsakem času in potrebi izpolniti poslanstvo resnice do družbe, ki bo po meri človeka, njegovega dostojanstva in njegove poklicanosti. Brez resnice podležemo empirističnim in skepticističnim življenjskim nazorom, ki se niso sposobni dvigniti nad prakso, ker jih ne zanimajo vrednote – včasih niti pomeni –, s katerimi bi jo presojali in usmerjali. Zvestoba človeku zahteva *zvestobo resnici*, ki je edino *zagotovilo svobode* (prim. Jn 8,32) in *možnosti celostnega človekovega razvoja*. Zato Cerkev išče resnico, jo neutrudno oznanja in jo priznava povsod, kjer se razodeva. Temu poslanstvu resnice se Cerkev ne more odpovedati. Njen družbeni nauk je poseben vidik tega oznanila: je služba resnici, ki osvobaja. Odprto za resnico, pa naj prihaja od kateregakoli spoznanja, jo družbeni nauk Cerkve sprejema, drobce, v katerih se pogosto nahaja, pa sestavlja v celoto in jo v vedno novem življenjskem izkustvu posreduje posameznikom in narodom.¹²

---

¹⁰ Prim. *Cerkev v sedanjem svetu*, 36; Pavel VI., Apostolsko pismo *Ob osemdesetletnici* (14. 5. 1971) 4: AAS 63 (1971) 403–404; glej J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, str. 427–450; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici (Centesimus annus)*, 1. 5. 1991) 43: AAS 83 (1991) 847.

¹¹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 13: AAS 59 (1967) 263–264.

¹² Prim. Papeški svet *Iustitia et pax, Kompendij družbenega nauka Cerkve*, Družina, Ljubljana 2006, 76.

I. poglavje

SPOROČILO OKROŽNICE O DELU ZA RAZVOJ NARODOV

10. Novo branje okrožnice *O delu za razvoj narodov* po več kot štiridesetih letih od njenega izida nas spodbuja k zvestobi njenemu sporočilu ljubezni in resnice ter k premišljevanju v okviru posebnega učenja papeža Pavla VI. in še splošneje v obnebjū izročila družbenega nauka Cerkve. Nato je treba ovrednotiti različne pojme, v katerih se danes, drugače kakor tedaj, zastavlja vprašanje razvoja. Pravilno stališče je torej *izročilo apostolske vere*,¹³ stara in nova dediščina, zunaj katerega bi bila okrožnica *O delu za razvoj narodov* listina brez korenin, vprašanja razvoja pa bi se zožila zgolj na sociološke podatke.

11. Okrožnica *O delu za razvoj narodov* (1967) je bila objavljena kmalu po sklepu 2. vatikanskega cerkvenega zbora (1962–1965). V prvih členih celo omenja svojo tesno povezanost s cerkvenim zborom.¹⁴ Dvajset let pozneje je papež Janez Pavel II. v okrožnici *O skrbi za socialno vprašanje* poudaril plodno razmerje te okrožnice s cerkvenim zborom, še zlasti s pastoralno konstitucijo *Veselje in upanje (Gaudium et spes)*.¹⁵ Tudi sam želim na tem mestu poudariti pomen 2. vatikanskega cerkvenega zbora za okrožnico Pavla VI. in za vse nadaljnje družbeno učenje papežev. Cerkveni zbor je poglobil to, kar od vedno pripada resnici vere, oziroma to, s čimer Cerkev, ki je v

¹³ Prim. Benedikt XVI., *Govor na uvodni seji 5. splošne konference škofov Latinske Amerike in Karibov* (13. 5. 2007), v: *Insegnamenti* III, 1 (2007) 854–870.

¹⁴ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 3–5: AAS 59 (1967) 258–260.

¹⁵ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje (Sollicitudo rei socialis)*, 30. 12. 1987) 6–7; AAS 80 (1988) 517–519; glej J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Celje 1994, 517–588.

službi Boga, služi svetu v zadevah ljubezni in resnice. Prav iz tega zornega kota je izhajal Pavel VI., da bi nam sporočil dve veliki resnici. Prva pravi, da *usa Cerkev, ko oznanja, obhaja ali deluje v ljubezni, z vsem svojim bitjem in dejanji teži k pospeševanju celostnega človekovega razvoja*. Cerkev ima javno vlogo, ki je ne izčrpa s socialnim skrbstvom ali z vzgojo, temveč lahko v službi za razvoj človeka in svetovnega bratstva razodeva vso svojo posebno moč, ko je deležna vladavine svobode. Takšno svobodo marsikdaj ovirajo prepovedi in preganjanja ali pa omejitve, po katerih je dejavnost Cerkve v javnosti zožena le na dobrodelnost. Druga resnica pa je, da pravi človekov razvoj zadeva človeka kot enovito osebo v vseh njenih razsežnostih.¹⁶ Brez vizije večnega življenja je človeški napredek na tem svetu brez sape. Ujet je v zgodovino in izpostavljen tveganju, da se osredotoči le na golo imetje; človeštvo tako izgublja dovzetnost za višje dobrine, za velike in nesebične pobude, h katerim ga spodbuja splošno veljavna ljubezen do bližnjega. Človek se ne razvija samo iz lastnih moči, niti mu ni mogoče razvoja preprosto podariti od zunaj. V zgodovini so pogosto mislili, da lahko človeštvu zagotavlja pravico do razvoja samo ustanavljanje ustanov. Žal se je vzpostavilo pretirano zaupanje v takšne ustanove, kakor da bi lahko zaželene cilje dosegle že same po sebi. V resnici ustanove niso dovolj, kajti celostni človeški razvoj je predvsem poklicanost in zatorej dopušča, da vsi svobodno in solidarno sprejemajo odgovornost. Poleg tega zahteva takšen razvoj presežen pogled na človeka, potrebuje Boga: brez njega razvoj zanikamo ali pa ga izročamo le v roke človeka, ki ga prevzame domišljavost samoodrešitve, zato se zateka k spodbujanju razvoja, ki razčlovečuje. Z druge strani pa nam le srečanje z Bogom dopušča, da »v bližnjem ne vidimo samo bližnjega«,¹⁷ marveč v njem prepoznavamo božjo podobo in tako resnično odkrivamo bližnjega ter zorimo v ljubezni, ki »postane sedaj skrb za drugega in v korist drugemu«.¹⁸

¹⁶ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 14: AAS 59 (1967) 264.

¹⁷ Benedikt XVI., Okrožnica *Bog je ljubezen (Deus caritas est)*, 25. 12. 2005), Cerkveni dokumenti 112, Družina, Ljubljana 2006, 18: AAS 98 (2006) 232.

¹⁸ *Prav tam*, 6: AAS 222.

12. Vez med okrožnico *O delu za razvoj narodov* in 2. vatikanskim cerkvenim zborom ne pomeni zareze med družbenim naukom Pavla VI. in njegovimi predhodniki, saj cerkveni zbor takšen nauk v nepretrganem življenju Cerkve pogloblja.¹⁹ Zato ničesar ne razjasnijo nekatere abstraktne delitve družbenega nauka Cerkve, ki temu učenju papežev pripisujejo tuje kategorije. Ni dveh med seboj različnih vrst družbenega nauka, predkoncilskega in pokoncilskega, marveč je *eno samo, skladno in hkrati vedno novo učenje*.²⁰ Prav je, da poudarimo posebnosti prve in druge okrožnice, učenje tega ali onega papeža, vendar ne smemo pri tem nikdar spregledati koherence, medsebojne povezanosti celotnega doktrinarnega *korpusa*.²¹ Medsebojna povezanost ne pomeni zapiranje v neki sistem, marveč nasprotno, dinamično zvestobo sprejeti luči. Družbeni nauk Cerkve osvetljuje z nespremenjeno lučjo vedno nova vprašanja.²² To zagotavlja trajnostni in zgodovinski značaj tiste doktrinarne »dediščine«,²³ ki je s svojimi posebnimi značilnostmi del vedno živega izročila Cerkve.²⁴ Družbeni nauk je sezidan na temelju, ki so ga apostoli posredovali cerkvenim očetom, nato pa so ga sprejeli in poglobili veliki cerkveni učitelji. Ta nauk se končno spet vrača k novemu Človeku, poslednjemu Adamu, ki je postal oživljajoči duh (prim. 1 Kor 15,45) in je počelo ljubezni, ki »nikoli ne mine« (1 Kor 13,8). O tem nauku pričujejo svetniki in tisti, ki so dali življenje za Kristusa Odrešenika na področju pravičnosti in miru. V njem prihaja do izraza preroška služba rimskih papežev, ki v apostolskem duhu vodijo Kristusovo Cerkev in prepoznavaajo vedno nove zahteve evangelizacije.

¹⁹ Prim. Benedikt XVI., *Govor Rimski kuriji ob božičnih voščilih* (22. 12. 2005), v: *Insegnamenti*, I (2005) 1023–1032.

²⁰ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 3: AAS 80 (1988) 515.

²¹ Prim. *prav tam*, 1: AAS 80 (1988) 513–514.

²² Prim. *prav tam*, 3: AAS 80 (1988) 515.

²³ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu (Laborem exercens)*, 14. 9. 1981) 3: AAS 73 (1981) 583–584.; glej J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Celje 1994, 471–513.

²⁴ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 3: ASS (83) 1981) 794–796.

Zato lahko okrožnica *O delu za razvoj narodov*, vtkana v mogočni tok izročila, danes govori tudi nam.

13. Poleg tesne povezanosti z vsem družbenim naukom Cerkve pa okrožnica *O delu za razvoj narodov* izpričuje *tesno povezanost s celotnim učenjem Pavla VI.*, zlasti še z njegovim družbenim naukom. Ta je bil vsekakor zelo pomemben: poudaril je neizpodbiten pomen evangelija za vzpostavljanje družbe v skladu s svobodo in pravičnostjo v duhovnem in zgodovinskem pričakovanju omike, ki jo navdihuje ljubezen. Pavel VI. je jasno spoznal, da je družbeno vprašanje postalo svetovno,²⁵ in doumel zvezo med stremljenjem po poenotenju človeštva in krščanskim vzorom ene same bratsko povezane družine narodov. *Humanistično in krščansko zasnovan razvoj je označil za srce krščanskega družbenega nauka* in predstavil krščansko ljubezen kot glavno silo v službi razvoja. V želji, da bi sodobnemu človeku v polnosti predstavil Kristusovo ljubezen, se je Pavel VI. odločno lotil pomembnih etičnih vprašanj in ni popustil pred kulturnimi slabostmi svojega časa.

14. V apostolskem pismu *Ob osemdesetletnici (Octogesima adveniens)* je Pavel VI. leta 1971 obravnaval pomen politike in *nevarnosti utopističnih idej in ideologij*, ki vnaprej določajo njeno etično in človeško kakovost. Vse to je kar najtesneje povezano z razvojem. Žal pa negativne ideologije cvetijo kar naprej. Pred tehnokratsko ideologijo, ki je danes močno razširjena, je Pavel VI., dobro vedoč, kako nevarno bi bilo prepustiti celoten razvoj tehnokratski ideologiji, že posvaril,²⁶ saj bi ji manjkala usmeritev. Tehnika sama na sebi je ambivalentna. Če so danes nekateri naklonjeni temu, da bi ji docela zaupali razvoj, smo po drugi strani priče porajanja ideologij, ki *pousem zanikajo njegovo koristnost*, saj ga imajo za proti-človeškega in menijo, da vodi v propad. Tako prihaja do tega, da ne obsojajo samo njegove popačenosti in zgrešenosti, s čimer ljudje včasih usmerjajo razvoj, marveč znanstvena

²⁵ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 3: AAS 59 (1967) 258.

²⁶ Prim. *prav tam*, 34: AAS 59 (1967) 274.

odkritja sama, ki pa so, če jih prav uporabljamo, priložnost rasti za vse. Misel o svetu brez razvoja izraža nezaupanje v človeka in Boga. Je torej huda zmeta, ki omalovažuje človeške sposobnosti za nadzorovanje neustreznega razvoja ali se celo ne meni za to, da človek v jedru teži k temu, »da bi bil več«. Ideološko priseganje na tehnični razvoj ali pa udinjanje lažnim predstavam, da se bo človeštvo vrnilo k prvotni naravi, sta dva nasprotujoča si načina, s katerima ločimo razvoj od njegove moralne ocene in torej od naše odgovornosti.

15. Druga dva dokumenta Pavla VI., ki nista strogo povezana z družbenim naukom – okrožnica *O posredovanju človeškega življenja (Humanae vitae)* z dne 25. julija 1968, in apostolska spodbuda *O evangelizaciji (Evangelii nuntiandi)* z dne 8. decembra 1975 – sta zelo pomembna za predstavitev polnega pomena človeškega razvoja, ki ga predlaga Cerkev. Primerno je torej tudi ti dve besedili prebrati v povezavi z okrožnico *O delu za razvoj narodov*.

Okrožnica *O posredovanju človeškega življenja* poudarja povezovalni in roditveni pomen spolnosti ter postavlja za temelj družbe zakonsko skupnost, moža in ženo, ki se sprejemata v medsebojni različnosti in komplementarnosti; zakonsko skupnost torej, ki je odprta za življenje.²⁷ Zato ne gre za čisto individualno moralo: okrožnica *O posredovanju človeškega življenja* razkriva tesne vezi, ki etiko življenja povezujejo z družbeno etiko in tako začena tematiko cerkvenega učiteljstva, ki je sčasoma postala del raznih cerkvenih dokumentov, nazadnje v okrožnici Janeza Pavla II. *Evangelij življenja (Evangelium vitae)*.²⁸ Cerkev odločno poudarja zvezo med etiko življenja in družbeno etiko, saj ve, da »ne more imeti trdnih temeljev družba, ki je – medtem ko razglašča vrednote,

²⁷ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O posredovanju človeškega življenja (Humanae vitae)*, 1968) 8–9; AAS 60 (1968) 485–487; slov. prevod: Ljubljana 1968; Benedikt XVI., *Govor udeležencem na mednarodnem kongresu ob 40-letnici okrožnice Humanae vitae* (10. 5. 2008), v: *Insegnamenti* IV, 1 (2008) 753–756.

²⁸ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja (Evangelium vitae)*, 25. 3. 1995), 93; AAS 87 (1995) 507–508; slovenski prevod: Cerkveni dokumenti 60, Ljubljana 1995.

kot so dostojanstvo človeka, pravičnost in mir –, radikalno v protislovju s sprejemanjem in dopuščanjem najrazličnejših oblik nespoštovanja in kršitev človeškega življenja, predvsem, če je slabotno in potisnjeno na rob.²⁹

Tudi apostolska spodbuda *O evangelizaciji* je zelo tesno povezana z razvojem, saj »evangelizacija«, kakor je zapisal papež Pavel VI., »ne bi bila popolna, če ne bi upoštevala, da se evangelij in resnično, osebno in družbeno življenje ljudi v zgodovini vzajemno izzivata«. ³⁰ »Med evangelizacijo in delom za človeški razvoj – razvoj in osvoboditev – obstoje dejansko globoke vezi«. ³¹ Izhajajoč iz tega spoznanja je Pavel VI. jasno izpostavil razmerje med Kristusovim oznanilom in družbeno promocijo osebe. *Pričevanje o Kristusovi ljubezni z dejanji pravičnosti, miru in razvoja je sestavni del evangelizacije*, kajti Jezusu Kristusu, ki nas ljubi, je pri srcu ves človek. Na tem pomembnem učenju je utemeljen vidik ³² družbenega nauka Cerkve, ki je bistvena sestavina evangelizacije. ³³ Družbeni nauk Cerkve je oznanilo in pričevanje vere. Je orodje in obvezni prostor vzgoje zanjo.

16. Z okrožnico *O delu za razvoj narodov* je hotel Pavel VI. predvsem povedati, da je razvoj v svojem izviru in v bistvu *poklicanost*: »V božjem načrtu je vsak človek poklican k razvoju, zakaj vsako življenje je poklicanost.« ³⁴ In prav to dejstvo daje Cerkvi pravico, da posega v vprašanje razvoja. Če bi šlo zgolj za tehnične vidike človekovega življenja in ne za smisel njegove skupne hoje skozi zgodovino z brati, niti za določanje cilja takšne poti, Cerkev ne bi imela pravice govoriti. Ko sta Pavel VI., že prej pa Leon XIII. v okrožnici *O novih stvareh (Rerum*

²⁹ *Prav tam*, 101: AAS 87 (1995) 516–518.

³⁰ Pavel VI., Apostolska spodbuda *O evangelizaciji (Evangelii nuntiandi*, 1976) 29: AAS 68 (1976) 25.

³¹ *Prav tam*, 31: AAS 68 (1976) 26.

³² Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 41: AAS 80 (1988) 570–572.

³³ Prim. *prav tam*; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici 5.54*: AAS 83 (1981) 799, 859–860.

³⁴ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 15: AAS 59 (1967) 265.

novarum),³⁵ z lučjo evangelija osvetljevala družbena vprašanja svojega časa,³⁶ sta se zavedala, da izpolnjujeta dolžnost, ki je lastna njuni službi. Reči, da je *razvoj poklicanost*, je isto kot priznati, da se po eni strani poraja iz presežnega klica, po drugi strani pa, da si sam od sebe ne more določiti zadnjega namena. Beseda »poklicanost« ni kar tako prišla še v en odlo-mek okrožnice, kjer je rečeno: »Pravi humanizem je le tisti, ki se odpira Absolutnemu v hvaležnosti za poklicanost, ki daje pravo pojmovanje človeškega življenja.«³⁷ Ta pogled na razvoj je srce okrožnice *O delu za razvoj narodov* in spodbuja vsa razmišljanja Pavla VI. o svobodi, resnici in ljubezni v razvoju. Je tudi temeljni razlog, zaradi katerega je okrožnica v naših dneh še vedno aktualna.

17. Poklicanost je poziv, ki zahteva svoboden in premišljen odgovor. *Celosten človeški razvoj predpostavlja odgovorno svobodo* človeka in narodov: nobena struktura ne more zagotavljati takšnega razvoja od zunaj in mimo človeške odgovornosti. »Mesijanzmi,« ki so sicer polni obljub, »pa samo varajo«,³⁸ utemeljujejo svoje predloge na zanikanju transcendentalne razsežnosti razvoja, na gotovosti, da jim je ta vedno na voljo. Ta lažna gotovost se spreminja v slabost, ker prinaša s seboj podrejenost, ki človeka spreminja v sredstvo, medtem ko se ponižnost, ki sprejema poklicanost, spreminja v pravo samostojnost, ker človeka osvobaja. Pavel VI. ne dvomi, da razne ovire in okoliščine zavirajo razvoj, a tudi ve, da »ostane vsakdo – naj se uveljavijo nad njim kakršni koli vplivi – glavni kovač

³⁵ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 2: AAS 59 (1967) 258; Leon XIII., Okrožnica *O novih stvarih (Rerum novarum)*, 15. 5. 1891), v: Leonis XIII P. M. Acta, XI, Romae 1892, 97–114 (glej: J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Celje 1994, 39–65); Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 8: AAS 80 (1988) 519–520; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 5: AAS 83 (1981) 799.

³⁶ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 2.13: AAS 59 (1967) 258.263–264.

³⁷ *Prav tam* 42: AAS 59 (1967) 278.

³⁸ Prim. *prav tam*, 11: AAS 59 (1967) 262; prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 25: AAS 83 (1981) 822–824.

svoje sreče ali nesreče«. ³⁹ Ta svoboda je povezana z razvojem, ki ga imamo pred očmi, a hkrati tudi z okoliščinami nerazvitosti, ki niso nekaj naključnega ali zgodovinsko nujnega, marveč so odvisne od človeške odgovornosti. Zato »od lakote prizadeti narodi danes z obupnim glasom kličejo na pomoč bogate narode«. ⁴⁰ Tudi to je poklicanost, poziv, naslovljen na svobodne ljudi, da bi skupaj prevzeli odgovornost. Pavel VI. se je živo zavedal pomena gospodarskih struktur in ustanov, a je prav tako jasno zaznaval pomen njihove narave kot sredstva za dosego človekove svobode. Samo svoboden razvoj je lahko celostno človeški; samo v obnebjju odgovorne svobode lahko primerno napreduje.

18. Poklicanost k celostnemu človeškemu razvoju zahteva poleg svobode tudi spoštovanje resnice o njem. Poklicanost k razvoju ljudi spodbuja, naj več storijo, več znajo in več imajo, »da bi več bili«. ⁴¹ Vendar stojimo pred vprašanjem: kaj pomeni »biti več«? Na to Pavel VI. odgovarja tako, da pokaže na bistvene značilnosti »resničnega razvoja«: »mora biti pristen, mora biti celosten, to se pravi, pomagati mora najprej vsakemu človeku in celotnemu človeku«. ⁴² V tekmovanju med različnimi pogledi na človeka, ki jih je v današnji družbi več, kot jih je bilo v času Pavla VI., je za krščansko gledanje značilno, da zagotavlja in utemeljuje neodtujljivo vrednost človeške osebe in smisel njegove rasti. Krščanska poklicanost k razvoju skrbi za razvoj vseh ljudi in celega človeka. Pavel VI. je zapisal: »Kar nam res nekaj pomeni, je človek, vsak človek, vsaka skupina ljudi vse do celotnega človeštva.« ⁴³ Ko se krščanstvo zavzema za razvoj, ne računa na ugodnosti ali pozicijo moči, tudi ne na zasluge kristjanov, ki so se in se

---

³⁹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 15: AAS 59 (1967) 265.

⁴⁰ *Prav tam*, 3: AAS 59 (1967) 258.

⁴¹ *Prav tam*, 6: AAS 59 (1967) 260.

⁴² *Prav tam*, 14: AAS 59 (1967) 264.

⁴³ *Prav tam*; prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 53–62: AAS 83 (1981) 859–867; Janez Pavel II., Okrožnica *Odrešenik človeka (Redemptor hominis)*, 4. 3. 1979), 13–14: AAS 71 (1979) 282–286; slovenski prevod, *Cerkveni dokumenti 2*, Ljubljana 1979.

še danes soočajo z naravnimi omejitvami,⁴⁴ temveč samo na Kristusa, na katerega se sklicuje vsaka pristna poklicanost k celostnemu človeškemu razvoju. *Evangelij je temeljna sestavina razvoja*, ker v njem Kristus »ravno z razodetjem skrivnosti Očeta in njegove ljubezni človeku v polnosti razodeva človeka«. ⁴⁵ Cerkev, poučena od Gospoda, preiskuje znamenja časov, jih razlaga in ponuja svetu, »kar je prav njej lastno: celostno gledanje na človeka in človeštvo«. ⁴⁶ Prav zato, ker Bog izreka najodločnejši »da« človeku, ⁴⁷ se človek ne sme odreči božjemu pozivu k uresničevanju lastnega razvoja. Resnica razvoja izvira iz njegove celovitosti: če razvoj ne vodi k celemu človeku in vsakemu človeku, ni pravi. To je osrednje sporočilo okrožnice *O delu za razvoj narodov*, veljavno pa zdaj in vedno. Celosten človekov razvoj na naravnem področju kot odgovor na klic Boga Stvarnika, ⁴⁸ se sprašuje o lastnem uresničevanju v »transcendentalnem humanizmu, ki presega njegovo naravo in mu daje največjo polnost življenja. Takšen je najvišji cilj človekovega osebnega razvoja.« ⁴⁹ Krščanska poklicanost k takšnemu razvoju se nanaša tako na naravno kot nadnaravno področje; zato brž »ko pride do mrka Bog, začnejo pešati tudi naše zmožnosti spoznavanja naravnega reda, namena in 'dobrega'«. ⁵⁰

19. Končno je *središčna točka* razumevanja razvoja kot poklicanosti *ljubezen*. Pavel VI. je v okrožnici *O delu za razvoj narodov* ugotavljal, da nerazvitost ni v prvi vrsti gmotne narave. Pozival nas je, naj njene vzroke iščemo v drugih človekovih

⁴⁴ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 12: AAS 59 (1967) 262–263.

⁴⁵ Pastoralna konstitucija *Cerkev v sedanjem svetu*, 22.

⁴⁶ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 13: AAS 59 (1967) 263–264.

⁴⁷ Prim. Benedikt XVI., *Govor udeležencem 4. nacionalnega srečanja Cerkev v Italiji* (19. 10. 2006), v: *Insegnamenti* II, 2 (2006) 465–477.

⁴⁸ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 16: AAS 59 (1967) 265.

⁴⁹ *Prav tam*.

⁵⁰ Benedikt XVI., *Govor mladim na obali Barangaroo*, v: *L' Osservatore Romano*, 18. 7. 2008, 8.

razsežnostih. Predvsem v volji, ki se pogosto ne meni za dolžnost vzajemnosti. Nato v mišljenju, ki ne zna vedno prav usmerjati hotenja. Zato je treba k usmerjanju razvoja pritegniti »vedno več modrih in globokoumnih mislecev, ki naj si prizadevajo za novi humanizem; ta naj bi omogočil sodobnemu človeku, da najde samega sebe«. ⁵¹ To pa ni vse. Na nerazvitost še bolj kot pomanjkanje mišljenja vpliva to, da ni »bratovskega duha med ljudmi in narodi«. ⁵² Ali si to bratstvo ljudje lahko kdaj pridobijo sami? Družba, ki se vedno bolj globalizira, nas spreminja v sosede, ne pa v brate in sestre. Zdrava pamet lahko dojame enakost med ljudmi in vzpostavi med njimi neko državljansko sožitje, ne more pa utemeljiti bratstva. To izvira iz presežnega klica Boga Očeta, ki nas je prvi ljubil in nas po Sinu poučil, kaj je bratska ljubezen. Ko je Pavel VI. predstavil različne ravni človekovega razvoja, je, potem ko je omenil vero, na prvo mesto postavil »edinost v ljubezni Kristusa, ki nas vse kliče, da bi bili kakor otroci deležni življenja živega Boga, Očeta vseh ljudi«. ⁵³

20. Vse to, kar je odprla okrožnica *O delu za razvoj narodov*, so temelji, ki naj bi spodbujali in usmerjali naše prizadevanje za razvoj narodov. Okrožnica nadalje spet in spet poudarja *potrebo po reformah* ⁵⁴ in zahteva, da spričo težkih vprašanj o krivicah pri razvoju narodov ukrepamo pogumno in takoj. To *nujno potrebo narekuje tudi ljubezen v resnici*. Preganja nas namreč Kristusova ljubezen: »*caritas Christi urget nos*« (2 Kor 5,14). Zahteva ni položena samo v stvari, ne izhaja samo iz sedanjih dogodkov in zapletenih vprašanj, marveč tudi iz same obljube: uresničevanja pristnega bratstva. Ta cilj je tako pomemben, da zahteva odprtost, s pomočjo katere ga bomo do kraja razumeli, se mu stvarno s »srcem« predali ter tako sodobne gospodarske in družbe procese naravnali k pristni človečnosti.

⁵¹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 20: AAS 59 (1967) 267.

⁵² *Prav tam*, 66: AAS 59 (1967) 289–290.

⁵³ *Prav tam*, 21: AAS 59 (1967) 267–268.

⁵⁴ *Prim. prav tam*, 3.29.32: AAS 59 (1967) 258, 272.273.

2. poglavje

ČLOVEŠKI RAZVOJ V NAŠEM ČASU

21. Pavel VI. je imel izoblikovano vizijo razvoja. S pojmom »razvoj« je hotel pokazati, kako bi se narodi lahko znebili v prvi vrsti lakote, bede, endemičnih bolezni in nepismenosti. Z gospodarskega stališča to pomeni, da bi dejavno in enakoopravno sodelovali v mednarodnem gospodarstvu; z družbenega, da bi prispevali k razvoju razgledane in solidarne družbe; s političnega, da bi se okrepile demokratične vladavine, ki bi zagotavljale svobodo in mir. Ko po toliko letih zaskrbljeni gledamo na razvoj in izhod iz kriz, ki si sledijo, *se sprašujemo, koliko so se v vzorcu razvoja, ki je bil sprejet v zadnjih desetletjih, izpolnila pričakovanja* Pavla VI. Priznati moramo, da so bile utemeljene skrbi Cerkev o tem, da bi si bil zgolj tehnološko usmerjeni človek sposoben postaviti realistične cilje in vedno ustrezno ravnati s sredstvi, ki so mu na voljo. Dobiček je koristen, če je kot sredstvo naravnano k cilju, ki je smiselno tako za proizvodnjo kakor za uporabo. Zasedovanje dobička zaradi njega samega na račun slabega izdelka in brez želje po skupnem dobrem kot zadnjem smotru tvega, da bo uničevalo bogastvo in ustvarjalo revščino. Gospodarski razvoj, ki si ga je želel Pavel VI., bi moral biti takšen, da bi omogočal stvarno, vsem dostopno in resnično trajnostno rast. Razvoj je res bil in je še vedno dober dejavnik, ki je rešil bede milijarde ljudi in je nedavno številnim državam omogočil, da so postale učinkovite ustvarjalke mednarodne politike. Vendar je treba tudi priznati, da so gospodarski razvoj poslabšali in ga še vedno slabšajo *zlomi in hude težave*, ki so vidnejši v sedanjih kriznih razmerah. Te razmere nas neodločljivo soočajo z odločitvami, ki vedno bolj zadevajo človekovo usodo. Človek pa se ne sme izneveriti svoji naravi. Današnje tehnične možnosti, prepletenost planetarnih odnosov, pogubni učinki slabo vodenih in največkrat špekulativnih finančnih poslov

na realno gospodarstvo, velikanski tokovi pogosto samo sproženih, ne pa tudi primerno vodenih migracij, nenadzorovano izkoriščanje zemeljskih dobrin – vse to nas sili k razmisleku o potrebnih ukrepih, ki ne bi reševali le novih vprašanj v primerjavi s tistimi, s katerimi se je soočal Pavel VI., temveč bi tudi in predvsem ugodno vplivali na sedanje in prihodnje dobro človeštva. Pogledi na krizo in njeno reševanje, pa tudi na možni novi razvoj so vedno bolj povezani, se med seboj prepletajo, zahtevajo nove napore za skupno razumevanje in *novo humanistično sintezo*. Večplastnost in resnost sedanjih gospodarskih razmer nas upravičeno skrbita, vendar nas morajo ob prevzemanju novih odgovornosti spremljati realizem, zaupanje in upanje. K temu nas zavezuje možen razvoj sveta, ki je potreben globoke kulturne preнове in vnovičnega odkritja temeljnih vrednot, na katerih bo zasnovana boljša prihodnost. Kriza nas obvezuje, da na novo zarišemo pot, da sprejmemo nova pravila in poiščemo nove oblike obveznosti, da zidamo na dobrih izkušnjah in zavržemo slabe. Tako se kriza spreminja v *priložnost za trezen premislek in novo načrtovanje*. Sedanjih težav se kaže lotiti v tem duhu zaupanja, ne pa malodušnosti.

22. Današnji razvoj je *policentričen*. Dejavniki in vzroki nerazvitosti pa tudi razvoja so številni, krivda in zasluge pa porazdeljene. Ta podatek bi nas moral spodbuditi, da se osvobodimo ideologij, ki pogosto umetno poenostavljajo stvarnost, in nas pripraviti do tega, da bi nepristransko preučevali globino človeških težav. Ločnica med bogatimi in revnimi državami ni več tako jasna, kakor je bila ob nastanku okrožnice *O delu za razvoj narodov*, na kar je opozoril že Janez Pavel II.⁵⁵ *Gledano absolutno se svetovno bogastvo povečuje, vendar se množi tudi neenakost*. V bogatih deželah živi v revščini vedno več družbenih skupin in porajajo se nove oblike revščine. Nekatere skupine na najrevnejših območjih uživajo neke vrste razspniški in potrošniški razcvet, ki je v

---

⁵⁵ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialna vprašanja*, 28: AAS 80 (1988) 548–550.

nedopustnem nasprotju s trdoživimi okoliščinami razčlovečujoče bede. Nadaljuje se »sramota kričečih razlik«,⁵⁶ Korupcija in nelegalnost sta, žal, domača tako gospodarstvenikom in politikom starih in novih bogatih držav kakor v samih revnih deželah. Človekovih pravic delavcev včasih ne spoštujejo velika mednarodna podjetja pa tudi skupine lokalne proizvodnje. Mednarodna pomoč je pogosto zgrešila svoj namen zaradi neodgovornosti, ki se je ugnezdila tako v verige darovalcev kakor prejemnikov. Tudi v obnebjū nematerialnih ali kulturnih vzrokov razvoja in nerazvitosti lahko zasledimo isto členitev odgovornosti. Priče smo pretirano strogi zaščiti znanja, ki ga izvajajo bogate države v obliki zaščite intelektualne lastnine, zlasti na zdravstvenem področju. Hkrati pa v nekaterih revnih državah vztrajajo pri vzorcih in predpisih kulturnega in družbenega vedenja, ki razvoj upočasnjujejo.

23. Številna območja našega planeta so se danes razvila, čeprav problematično in ne homogeno, in vstopila v skupino velikih sil, ki bodo imele v prihodnosti pomembno vlogo. Vendar je treba poudariti, da *napredovanje samo na gospodarskem in tehnološkem področju ni dovolj*. Razvoj mora biti predvsem pristen in celovit. Izhod iz gospodarske zaostalosti, ki je sam po sebi nekaj dobrega, ne prinaša rešitve zapletenih vprašanj človeškega napredovanja niti tistim, ki se jih ta napredek neposredno tiče, niti gospodarsko razvitim državam, pa tudi ne tistim revnim deželam, ki morajo trpeti ne le zaradi starih oblik izkoriščanja, temveč tudi zaradi negativnih posledic, značilnih za popačeno in neenakomerno rast.

Po zlomu gospodarskih in političnih sistemov komunističnih držav vzhodne Evrope in po koncu tako imenovanih »nasprotujočih si blokov« bi bilo nujno zopet celovito razmisliti o razvoju. To je zahteval Janez Pavel II., ki je leta 1987 videl v obstoju teh »blokov« enega izmed glavnih vzrokov nerazvitosti.⁵⁷ In sicer zato, ker si je politika prisvajala

⁵⁶ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 9: AAS 59 (1967) 261–262.

⁵⁷ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 20: AAS 80 (1988) 536–537.

gospodarske in kulturne vire, ideologija pa omejevala svobodo. Leta 1991 je, po dogodkih leta 1989, tudi zahteval, da naj bi po prenehanju »blokav« sledilo celovito reprogramiranje razvoja, in to ne samo v teh državah, temveč tudi na Zahodu in v deželah v razvoju.⁵⁸ To se je uresničilo le deloma, zato je še naprej stvarna dolžnost, ki jo je treba izpolniti, morda prav s pomočjo odločitev, ki so nujne za premagovanje sedanjih gospodarskih vprašanj.

24. Svet, ki ga je imel pred seboj Pavel VI., je bil, čeprav je socializacija že toliko napredovala, da je lahko govoril o socialnem vprašanju, ki je dobilo svetovne razsežnosti, še precej manj povezan in poenoten kakor današnji. Gospodarska dejavnost in politično delovanje sta se v veliki meri odvijala znotraj istega območja in se lahko opirala druga na drugo. Proizvodnja je tekla predvsem znotraj državnih meja in tokovi finančnih vlaganj v tujino so bili skromni. Tako je politika številnih držav še lahko določala gospodarske prioritete in do neke mere obvladovala instrumente, s katerimi je razpolagala. Zato je okrožnica *O delu za razvoj narodov* pripisovala glavno, čeprav ne izključno nalogo, »politični oblasti«.⁵⁹

V našem času pa se je država prisiljena soočati z omejitvami. Njeno oblast namreč omejujejo nove mednarodne gospodarsko-trgovske in denarne povezave, vedno večja gibljivost finančnega kapitala materialnih in nematerialnih proizvodjalnih sredstev. To novo obnebje je spremenilo politično moč držav.

Danes se – tudi po zaslugi sedanje gospodarske krize, ki državne *politične oblasti* naravnost sili k odpravljanju napak in nepravilnega delovanja – zdi bolj stvarno *prevrednotenje njihove vloge* in moči, ki ju bo treba zopet modro pretehtati in na novo ovrednotiti, da se bodo tudi z novimi vzorci vodenja pripravljene soočiti z izzivi sedanjega sveta. Predvidevamo lahko, da se bodo z natančneje opredeljeno vlogo političnih oblasti

⁵⁸ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 22–29: AAS 83 (1981) 819–830.

⁵⁹ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 23.33: AAS 59 (1967) 268–269.273–274.

okrepile nove oblike udeležbe pri narodni in mednarodni politiki, ki se v civilni družbi uresničujejo prek pobud delujočih organizacij; s tem v zvezi si zaželimo, da bi se v državljanih okrepila iskrena pozornost do *javnih zadev (res publica)*.

25. Z družbenega stališča morajo sistemi socialne varnosti in socialne podpore, ki so obstajali v številnih državah že za časa Pavla VI., trdo delati za resnično družbeno pravičnost znotraj zelo spremenjenih sil; v prihodnosti pa bodo morali še bolj. Bogate države so na globaliziranem trgu spodbujale predvsem iskanje območij, kamor bi lahko preselile nizko-cenovno proizvodnjo, znižale cene številnih dobrin, dvignile kupno moč in s tem stopnjo razvoja, osredotočenega na večjo porabo na lastnem notranjem trgu. Zato je trg z različnimi sredstvi – med drugim z ugodno davčno in ohlapnejšo delovno zakonodajo – spodbujal nove oblike tekmovanja med državami z namenom, da bi pritegnil proizvodna središča tujih podjetij. Ti procesi so v zameno za večje konkurenčne ugodnosti na globalnem trgu *rahljali mrežo družbene varnosti* in močno ogrozili pravice delavcev, temeljne človekove pravice in solidarnost, ki jo običajno zagotavlja socialna država. Sistemi socialne varnosti lahko izgubijo sposobnost opravljanja svoje naloge ne samo v državah, ki se uveljavljajo, marveč tudi v že davno razvitih in revnih. Tu lahko proračunska politika s črtanjem socialnih izdatkov, ki jih pogosto spodbujajo tudi mednarodne denarne ustanove, izpostavlja nemočne državljanke starim in novim nevarnostim; ta nemoč se je povečala zaradi pomanjkanja učinkovite zaščite s strani delavskih združenj. Skupek družbenih in gospodarskih sprememb povzroča, da imajo sindikalne organizacije večje težave pri opravljanju svoje naloge, se pravi pri zastopanju delavskih pravic, tudi zato, ker vlade zaradi gospodarskih koristi pogosto omejujejo sindikalno svobodo ali pogajalske možnosti sindikatov samih. Tradicionalne mreže solidarnosti se tako srečujejo z vedno več ovirami, ki jih je treba premagati. Poziv družbenega nauka Cerkve, od okrožnice *O novih stvarih*⁶⁰ naprej, da je

⁶⁰ Prim. Leon XIII, Okrožnica *O novih stvarih*, v: Leonis XIII P. M. Acta, 135.

treba poživiti delavska združenja v obrambo lastnih pravic, je zato danes še bolj v časti kakor včeraj, saj daje hiter in daljnoviden odgovor na nujno potrebo po uvedbi nove sinergije na mednarodni in krajevni ravni.

Mobilnost delovne sile, združena s splošnim rahljanjem delovne zakonodaje, je obrodila tudi dobre sadove, saj spodbuja proizvodnjo novih dobrin in menjavo med različnimi kulturami. Ko pa se je negotovost zaradi delovnih razmer, ki sta jo sprožila mobilnost in deregulacija, razširila, so se pojavile oblike psihološke nestabilnosti, težave z usklajevanjem lastnih življenjskih načrtov, tudi tistih, povezanih z zakonsko zvezo. Zaradi tega so se povečale človeške stiske, poleg tega pa tudi trošenje družbenih moči. V primerjavi s tem, kar se je v industrijski družbi dogajalo v preteklosti, povzroča današnja brezposelnost nove oblike gospodarske nepomembnosti in sedanja kriza lahko ta položaj samo še poslabša. Dolgotrajna izključitev iz dela ali podaljšana odvisnost od družbene oziroma zasebne pomoči ogroža človekovo svobodo in ustvarjalnost ter njegove družinske in družbene odnose, kar prinaša hudo trpljenje na duševni in duhovni ravni. Rad bi spomnil vse, zlasti predstavnike vlad, ki si prizadevajo za novo gospodarsko in družbeno ureditev sveta, da je *poglavitni kapital, ki ga je treba zavarovati in mu povečati vrednost, človek, oseba v svoji celovitosti*: »Človek je namreč začetnik, središče in cilj vsega gospodarsko-socialnega življenja.«⁶¹

26. Na kulturnem področju je razlika še večja kakor v času Pavla VI. Tedaj so bile kulture precej dobro opredeljene in so imele več možnosti za obrambo pred poskusi kulturnega poenotenja. Priložnosti za različno *medsebojno uplivanje med kulturami* so se danes precej povečale zaradi novih oblik medkulturnega dialoga, pogovora, ki mora, če želi biti učinkovit, izhajati iz globoke zavesti o istovetnosti različnih sogovornikov. Pri tem ne smemo spregledati dejstva, da današnja naraščajoča komercializacija in kulturna izmenjava vodi v dvojno nevarnost. Na prvem mestu opažamo pogosto nekri-

⁶¹ Pastoralna konstitucija *Cerkev v sedanjem svetu*, 63.

tičen *kulturni eklekticism* (prevzemanje različnih kultur, op. prev.): kulture so preprosto postavljene druga poleg druge kot nekaj v bistvu enakovrednega in medsebojno zamenljivega. To pospešuje relativizem, ki ne prispeva k resničnemu medkulturnemu dialogu; na družbenem področju prispeva kulturni relativizem k temu, da se kulturne skupine približujejo druga drugi ali pa živijo skupaj, vendar ločeno, brez pristnega dialoga in torej brez resničnega vključevanja (integracije). Po drugi strani pa obstaja temu nasprotna nevarnost: kulturno poplitvenje ter prilagajanje ravnanja in življenjskih slogov. Tako izginja globok pomen različnih narodnih kultur, izročil raznih ljudstev, s katerimi se človek spogleduje s temeljnimi bivanjskimi vprašanji.⁶² Eklekticism in kulturna nivelizacija vodita k ločevanju kulture od človeške narave. Tako kulture ne najdejo več merila znotraj narave, ki jih presega,⁶³ in človeka zožujejo zgolj na kulturno danost. Ko pride do tega, grozita človeštvu dve nevarnosti: zaslužjenost in manipulacija.

27. Številne revne države pesti vedno večja življenjska negotovost, ki je posledica pomanjkanja hrane: *lakota* še vedno terjaja velikanske žrtve med številnimi Lazarji, ki jim ni dovoljeno, da bi, kakor je želel Pavel VI., sedli za mizo z bogatini.⁶⁴ *Nasičevati lačne* (prim. Mt 25,35.37.42) je za vesoljno Cerkev etični imperativ, ki izpolnjuje nauk njenega ustanovitelja, Gospoda Jezusa, o solidarnosti in delitvi. Poleg tega je postala odprava lakote v svetu v dobi globalizacije tudi sredstvo za zaščito miru in stabilnost planeta. Lakota ni toliko stvar gmotnega pomanjkanja kolikor pomanjkanja družbenih virov; najpomembnejši med njimi so institucionalne narave.

⁶² Prim. Janez Pavel II., Okrožnica Ob stoletnici, 24: AAS 83 (1981) 821–822.

⁶³ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica Sijaj resnice (*Veritatis splendor*, 6. 8. 1993), 33.46.51: AAS 85 (1993) 1160, 1169–1171.1174–1175; slovenski prevod: Cerkevni dokumenti 52, Ljubljana 1994; Janez Pavel II., Govor na Generalni skupščini Združenih narodov ob 50-letnici (5. 10. 1995) 3; v: *Insegnamenti XVIII*, 2 (1995) 732–733.

⁶⁴ Prim. Pavel VI., Okrožnica O delu za razvoj narodov, 47: AAS 59 (1967) 280–281; Janez Pavel II., Okrožnica O skrbi za socialno vprašanje, 42: AAS 80 (1988) 572–574.

Se pravi, da primanjkuje gospodarskih institucij, ki bi bile sposobne urejati dostop do redne in primerne oskrbe s hrano in z vodo, poleg tega pa odpravljati ozka grla, povezana z osnovnimi potrebami in stiskami ter posredovati v pravih prehrabnenih krizah, ki jih sprožijo naravne nesreče ali neodgovorno ravnanje državne in mednarodne politike. S prehrabneno negotovostjo se je treba soočiti dolgoročno, se pravi z odpravljanjem strukturnih vzrokov, ki jo povzročajo, in s pospeševanjem kmetijstva v najrevnejših državah s pomočjo vlaganj v kmetijsko infrastrukturo, v namakalne sisteme, v transport, v organizacijo trgov, v vzgojo in širjenje primerne kmetijske tehnike. Potem bodo države sposobne najbolje uporabljati človeške, naravne in družbenogospodarske vire, zlasti na lokalni ravni tako, da bodo kar najbolj zagotavljale delovanje tudi za daljše obdobje. Vse to je treba uresničevati tako, da pri izbiri in odločanju o uporabi obdelovalne zemlje sodeluje lokalna skupnost. Pri tem bi bilo zelo koristno premisliti o novih obzorjih, ki bi se odprla s primerno rabo kmetijskih in inovativnih tehnik pridelave s pogojem, da bi bile po ustreznem preverjanju spoznane za prikladne, okolju prijazne in pozorne do najbolj prikrajšanega prebivalstva. Hkrati ne bi smeli zanemariti vprašanja primerne agrarne reforme v deželah v razvoju. Pravici do prehrane in vode imata pomembno vlogo pri doseganju drugih pravic, začeniši s primarno pravico do življenja. Nujno je torej, da bi dozorela solidarna zavest, ki bi *upoštevala prehrano in dostop do vode kot univerzalni pravici vseh človeških bitij brez razlikovanja in diskriminacije*.⁶⁵ Poleg tega je pomembno opozoriti, da lahko – kar so v zadnjem času spoznali politiki in odgovorni ljudje v mednarodnih ustanovah – solidarnost z revnimi državami pomaga reševati globalno krizo. Z načrtnim financiranjem revnih držav, ki se navdihuje iz solidarnosti, da bodo tako same skrbele za gnotne dobrine in napredek lastnih državljanov, je mogoče spodbuditi resnično gospodarsko rast, poleg tega pa prispevati k ohranjanju proizvodnih kapacitet bogatih držav, ki so v nevarnosti, da jih bo kriza prizadela.

⁶⁵ Prim. Benedikt XVI., *Poslanica ob svetovnem dnevu prehranjevanja* 2007, v: AAS99 (2007) 933–935.

28. Eden izmed najbolj očitnih vidikov sedanjega razvoja je pomen razprave o *spoštovanju življenja*, ki ga nikakor ni mogoče ločiti od vprašanja o razvoju narodov. Ta vidik postaja v zadnjem času vedno pomembnejši, saj nas obvezuje k širjenju pojmovanja revščine⁶⁶ in nerazvitosti na vprašanja, povezana s sprejemanjem življenja, zlasti še tam, kjer ga na razne načine zavračajo.

Velikega davka umrljivosti otrok pa na številnih območjih ne pobira le revščina, temveč se na raznih koncih sveta nadaljuje tudi uravnavanje rojstev, ki ga izvajajo vlade. Te pogosto širijo protispočetna sredstva in celo vsiljujejo splav. V gospodarsko razvitejših državah je življenju nasprotna zakonodaja zelo razširjena in je že spremenila navade in prakso ter tako prispevala k širjenju življenju nenaklonjene miselnosti, ki jo pod plaščem kulturnega razvoja pogosto skušajo vsiliti tudi drugim državam.

Tudi nekatere nevladne organizacije si dejavno prizadevajo za širjenje splava in včasih revnim državam priporočajo sterilizacijo, se pravi umetno povzročeno neplodnost, tudi pri ženskah, ki se tega ne zavedajo. Poleg tega obstaja utemeljen sum, da je tu in tam sama razvojna pomoč povezana z določeno zdravstveno politiko, ki v resnici uvaja strogo načrtovanje rojstev. Skrb vzbujajo tudi zakonodaje, ki predvidevajo evtanazijo, ter pritiski nacionalnih in mednarodnih skupin, ki terjajo njeno pravno priznanje.

Spoštovanje življenja je v središču resničnega razvoja. Družba, ki se odloči za zanikanje in zatiranje življenja, prej ali slej ne bo našla spodbud in potrebne energije za to, da bi bila v službi človekovega resničnega dobrega. Ko izgubimo osebni in družbeni občutek za sprejemanje novega življenja, zakrnijo tudi druge oblike sprejemanja, koristne za družbeno življenje.⁶⁷ Sprejemanje življenja utrjuje moralno moč in usposablja za vzajemno pomoč. Z negovanjem odprtosti za življenje lahko bogati narodi bolje razumejo potrebe revežev,

⁶⁶ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 18.59.63–64; AAS 87 (1995) 419–421, 467–468, 472–475.

⁶⁷ Prim. Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2007*, 5, v: Insegnamenti II, 2 (2006) 778.

se izogibajo škodljivi porabi gospodarskih in intelektualnih virov za zadovoljevanje samoljubnih želja lastnih državljanov in raje pospešujejo krepostna dejanja za dosego moralno zdrave in solidarne proizvodnje v spoštovanju temeljne pravice vsakega naroda in vsakega človeka do življenja.

29. Še en vidik današnjega življenja je zelo tesno povezan z razvojem: *zanikanje pravice do verske svobode*. Nimam v mislih samo bojov in spopadov, ki se po svetu še vedno odvijajo iz verskih nagibov, čeprav je včasih verska svoboda le izgovor za prikrivanje drugačnih razlogov, kot je na primer sla po oblasti in bogastvu. V resnici je danes veliko ubijanja v imenu Boga, kakor je večkrat javno poudaril in obžaloval moj predhodnik Janez Pavel II., pa tudi jaz sam.⁶⁸ Nasilje zavira pristen razvoj in ovira napredek narodov k boljši družbenogospodarski in duhovni blaginji. To velja zlasti za terorizem s fundamentalističnim ozadjem,⁶⁹ ki poraja žalost, opustošenje in smrt, preprečuje pogovor med narodi in onemogoča miroljubno in civilizirano uporabo velikih finančnih sredstev. Treba pa je dodati, da poleg verskega fanatizma, ki v nekaterih okoljih ovira izvajanje verske svobode, v številnih državah nasprotuje nujnemu razvoju narodov tudi načrtno širjenje verske brezbriznosti ali praktično brezboštvo, saj jim odreka pravico do duhovnega in humanega bogastva. Bog je porok resničnega človekovega razvoja, ker ga je, potem ko ga je ustvaril po svoji podobi, obdaril s presežnim dostojanstvom in ga hrani z neodtujljivim hrepenenjem po »biti nekaj več«. Človek ni v naključnem vesolju izgubljeni atom,⁷⁰ tem-

⁶⁸ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 2002*, 4–7.12–15, v: AAS 94 (2002) 134–136.138–140; Isti, *Poslanica za svetovni dan miru 2004*, 8, v: AAS 96 (2004) 119; Isti, *Poslanica za svetovni dan miru 2005*, 4, v: AAS 97 (2005) 177–178; Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2006*, 9–10, v: AAS 98 (2006) 60–61; Isti, *Poslanica za svetovni dan miru 2007*, 5.14, v: AAS 99 (2007) 778.782–783.

⁶⁹ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 2002*, 6, v: AAS 94 (2002) 135; Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2006*, 9–10, v: AAS 98 (2006) 60–61.

⁷⁰ Benedikt XVI., *Homilija pri maši na Islinger Feld v Regensburgu* (12. 9. 2006), v: Insegnamenti II, 2 (2006) 252–256.

več božja stvar, kateri je Bog želel podariti neumrljivo dušo in jo od vekomaj ljubil. Če bi bil človek le plod naključja ali nujnosti, ali če bi moral svoje hotenje zožiti na obzorje omejenih razmer, v katerih živi, če bi bilo vse le zgodovina in kultura, in človek ne bi bil obdarjen z naravo, ki hrepeni za večnim življenjem, bi lahko govorili o prirastku ali napredku, ne pa o razvoju. Ko država spodbuja, uči ali kar vsiljuje oblike praktičnega brezboštva, odteguje svojim državljanom moralno in duhovno moč, nujno potrebno za celosten človekov razvoj, ter jih ovira, da bi si s prenovljeno živahnostjo prizadevali za bolj plemenit človeški odgovor na božjo ljubezen.⁷¹ Dogaja se tudi, da gospodarsko razvite in hitro razvijajoče se države s svojimi kulturnimi, trgovinskimi in političnimi stiki izvažajo ta zoženi pogled na človeka in njegovo usodo v revne države. To je škoda, ki jo »prerazvitost«⁷² povzroča pristnemu razvoju, ko jo spremlja »nezadostna razvitost nravi«.⁷³

30. V tej smeri je tema o celostnem človeškem razvoju še bolj zapletena: korelacija med njegovimi številnimi sestavinami zahteva, da si prizadevamo za *povezovanje različnih ravni človeškega znanja* in s tem prispevamo k resničnemu razvoju narodov. Pogosto obvelja mnenje, da razvoj in z njim povezani družbenogospodarski ukrepi zahtevajo le to, da jih uresničujemo skupaj. To skupno delovanje pa je treba usmerjati, kajti »vsaka družbena dejavnost sloni na nekem nauku«.⁷⁴ Spričo večplastnosti vprašanja je jasno, da je treba delo različnih strok med seboj usklajevati. Ljubezen ne izključuje znanja, saj ga celo zahteva, pospešuje in od znotraj poživlja. Znanje ni nikoli zgolj plod inteligence, razmišljanja. Lahko ga seveda zožimo na račun in na poskus, a če naj bo modrost, sposobna usmerjati človeka k luči prvega načela in

⁷¹ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Bog je ljubezen*, 1: AAS 98 (2006) 217–218; slovenski prevod: Cerkveni dokumenti 112, Ljubljana 2006.

⁷² Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 28: AAS 80 (1988) 548–550.

⁷³ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 19: AAS 59 (1967) 266–267.

⁷⁴ *Prav tam*, 39: AAS 59 (1967) 276–277.

zadnjega smotra, mora biti »začinjeno« s »soljo« ljubezni. Delo brez znanja je slepo, znanje brez ljubezni pa jalovo. Kajti »ko-gar navdaja resnična ljubezen do bližnjega, ta je zmožnejši kakor kdor koli, da odkriva vzroke bede, da najde pripomoč-ke za njeno odpravljanje in zmago nad njo«. ⁷⁵ Ko razpravljamo o teh pojavih, ljubezen v resnici od nas zahteva, da jo v za-vesti in spoštovanju zaradi posebne pristojnosti na različnih ravni znanja predvsem spoznamo in razumemo. Ljubezen ni naknadni dodatek, tako rekoč privesek k opravljenemu delu raznih panog, marveč je v dialogu z njimi od začetka. Zahteve ljubezni ne nasprotujejo zahtevam razuma. Človeško znanje ni dovolj in znanstveni izsledki ne morejo sami pokazati poti do celostnega človekovega razvoja. Nепrestano potrebuje spodbude, ki ga žene naprej: to zahteva ljubezen v resnici. ⁷⁶ Vendar preseganje nikoli ne pomeni spregledovanja izsledkov razuma niti nasprotovanja njegovim dosežkom. Ni razu-ma in poleg njega ljubezni: *obstajata ljubezen, obogatena z razumom, in razum, poln ljubezni*.

31. To pomeni, da morata moralno vrednotenje in znanstveno raziskovanje napredovati družno, ljubezen pa mora njuno harmonično interdisciplinarno celoto, sestavljeno iz enotnosti in različnosti, navdihovati. Družbeni nauk Cer-kve, ki ima »važno interdisciplinarno razsežnost«, ⁷⁷ lahko v tej smeri odigra izjemno pomembno vlogo. Veri, teologiji, metafiziki in znanstvenim vejam namreč dopušča, da vsaka najde svoje mesto v skupni službi človeku. In prav tu igra družbeni nauk Cerkve svojo modro vlogo. Pavel VI. je jasno videl, da je med vzroki za nerazvitost pomanjkanje modrosti, razglabljanja, misli, ki bi bila sposobna pripraviti orientacij-sko sintezo, ⁷⁸ za katero je potrebno jasno upoštevanje »vseh vidikov: gospodarskih, družbenih, kulturnih in duhovnih«. ⁷⁹

⁷⁵ *Prav tam*, 75: AAS 59 (1967) 293–294.

⁷⁶ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Bog je ljubezen*, 28: AAS 98 (2006) 238–240.

⁷⁷ Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 59: AAS 83 (1981) 864.

⁷⁸ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 40.85: AAS 59 (1967) 277.298–299.

⁷⁹ *Prav tam*, 13: AAS 59 (1967) 263–264.

Pretirano drobljenje znanja⁸⁰ na pomožna področja, zapiranje človeških znanosti pred metafiziko,⁸¹ težave z dialogom med znanstvenimi panogami in teologijo škodijo ne le napredovanju vednosti, marveč tudi razvoju narodov, kajti ko prihaja do tega, je v raznih razsežnostih, ki ga opredeljujejo, zastrt celosten pogled na človekovo dobro. »Razširitev našega pojmovanja razuma in njegove uporabe«⁸² je nujna, da bi ustrezno pretehtali vse vidike razvoja in reševanja družbeno-gospodarskih vprašanj.

32. Velike novosti na celotnem področju današnjega razvoja narodov zahtevajo v številnih primerih *nove rešitve*. Te bi morali iskati skupaj v spoštovanju zakonitosti, lastnih posamezni stvarnosti, in v luči celostnega pogleda na človeka, ki naj bi, prečiščen z ljubeznijo, odseval različne vidike osebe. Tako bomo, ne da bi se odpovedali katerikoli temeljni sestavini človeškega življenja, odkrili posamezne podobnosti in nazorne rešitve.

Človekovo dostojanstvo in pravičnost zahtevata, da – predvsem danes – gospodarske odločitve ne bi čezmerno in moralno nevzdržno povečevale razlik v bogastvu⁸³ in bi si še naprej v *prvi vrsti prizadevali za to, da bi vsi dobili ali ohranili zaposlitev*. Če natančno pogledamo, je to tudi zahteva »gospodarske pameti«. Načrtno povečevanje neenakosti med družbenimi skupinami v isti državi in med prebivalci različnih držav oziroma množično naraščanje bede na splošno družbo razjeda in tako spravlja v nevarnost demokracijo, poleg tega z naraščajočo erozijo »družbenega kapitala« slabo vpliva na gospodarsko področje, oziroma na celotno zaupanje, zaupljivost, spoštovanje pravil, kar vse je nujno potrebno za sleherno družbeno sožitje.

⁸⁰ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Vera in razum (Fides et ratio)*, 14. 9. 1998) 85: AAS 91 (1999) 72–73; slovenski prevod: Cerkevni dokumenti 80, Ljubljana 1999.

⁸¹ Prim. *prav tam*, 83: AAS 91 (1999) 70–71.

⁸² Benedikt XVI., *Govor na Univerzi v Regensburgu* (12. 9.) 2006), v: *Insegnamenti* II, 2 (2006) 265.

⁸³ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 33: AAS 59 (1967) 273–274.

Poleg tega nam gospodarska veda pravi, da strukturna negotovost ustvarja razmere, ki dušijo proizvodnjo in tratijo energijo človeških virov, saj se delavec, namesto da bi sproščal ustvarjalnost, pasivno prilagaja samodejnim mehanizmom. Tudi na tej točki sta si ekonomija in morala edini. *Človekovi stroški so vedno tudi stroški gospodarstva* in gospodarske nepravilnosti imajo vedno tudi človeško ceno.

Nadalje je treba spomniti, da zoževanje kulture na tehnološko raven, ki lahko za kratek čas poveča dobiček, dolgoročno ovira vzajemno bogatenje in razgibano sodelovanje. Pomembno je razlikovati med kratkoročnim in dolgoročnim gospodarskim ali sociološkim razmišljanjem. Zniževanje ravni varstva delavčevih pravic ali opustitev mehanizmov prerazdeljevanja dobička, da bi v državi dosegli večjo mednarodno konkurenčnost, zavira dolgoročni razvoj. Treba je torej skrbno oceniti posledice, ki jih ljudem prinaša sedanje teženje po gospodarstvu s kratkoročnimi, včasih celo trenutnimi koristmi. To zahteva *nov in poglobljen premislek o pomenu gospodarstva in njegovih namenih*,⁸⁴ pa tudi temeljito in daljnovidno revizijo vzorca razvoja, da bi popravili nepravilnosti in popačenosti. Dejansko nas v to silo stopnja ekološkega zdravja planeta; predvsem pa človekova kulturna in moralna kriza, katere znamenja že precej časa opažamo na vseh koncih sveta.

33. Več kot štirideset let po okrožnici *O delu za razvoj narodov* je njena glavna tema, napredek, *še vedno odprto vprašanje*, ki se je spričo sedanje gospodarske in denarne krize še bolj zaostri. Če so nekatera področja planeta, ki jih je nekoč pestila revščina, doživela vidne spremembe v gospodarski rasti in udeležbi pri svetovni proizvodnji, živijo na drugih področjih še vedno v revščini, ki je primerljiva z ono iz časov Pavla VI., v nekaterih primerih pa je mogoče govoriti celo o poslabšanju. Pomenljivo je, da je nekatere vzroke teh razmer zaznala že okrožnica *O delu za razvoj narodov*, na primer vi-

---

⁸⁴ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 2000*, 15: AAS 92 (2000) 366.

soke carinske pristojbine gospodarsko razvitih držav, ki so preprečevale in še vedno preprečujejo proizvodom iz revnih držav, da bi dosegli trge bogatih. Drugi vzroki, ki jih je okrožnica samo nakazala, so se jasneje pokazali pozneje. Tako na primer ocena procesa dekolonizacije, ki je bil tedaj še v polnem teku. Pavel VI. je želel, da bi se odvijal samostojno, v ozračju svobode in miru. Po več kot štiridesetih letih moramo priznati, da je bil ta proces zelo težak, bodisi zaradi novih oblik kolonializma ter odvisnosti od starih in novih hegemonističnih držav, bodisi zaradi hudih oblik notranje neodgovornosti v državah, ki so dosegle neodvisnost.

Najpomembnejša novost je bil *izbruh planetarne soodvisnosti*, splošno znane kot globalizacija. Pavel VI. jo je do neke mere predvideval, vendar nas preseneča po svojem obsegu in silovitosti. V gospodarsko razvitih državah, kjer je ta proces nastal, je zaradi svoje narave vpletel vsa gospodarstva. Postal je prvo gibalno izhoda iz nerazvitosti za cele dežele in je bil sam po sebi velika priložnost. Vendar lahko ta planetarni vzgon, če ga ne spremlja ljubezen, prinaša s seboj doslej neznana škodljiva tveganja, v človeško družino pa nove delitve. Zato nas ljubezen in resnica postavljata pred novo in ustvarjalno, pa tudi zelo obsežno in zapleteno nalogo. Gre za to, da bi razširili pamet in jo usposobili za spoznavanje in usmerjanje tega novega, pomembnega gibanja ter ga oživljali v skladu s tisto »omiko ljubezni«, katere seme je Bog položil v vsak narod in vsako kulturo.

3. poglavje

BRATSTVO, GOSPODARSKI RAZVOJ IN CIVILNA DRUŽBA

34. *Ljubezen v resnici* postavlja človeka pred presenetljivo izkustvo daru. Zastonjskost spremlja njegovo življenje v mnogoterih oblikah, ki jih zaradi gledanja na življenje zgolj z vidika proizvodnje in koristi pogosto ne prepozna. Človeško bitje je ustvarjeno za dar, ki izraža in uresničuje njegovo presežnost. Sodobni človek je včasih zmotno prepričan, da je edini kovač samega sebe, svojega življenja in družbe. Ta nadutost je posledica sebičnega zapiranja vase in prihaja – povedano v jeziku vere – iz *izvirnega greha*. Modrost Cerkve je vedno opozarjala, da je treba tudi pri razlagah družbenih dejstev in pri oblikovanju družbe računati z izvirnim grehom: »Neupoštevanje dejstva, da je človekova narava ranjena, nagnjena k zlu, daje povod za hude zmote na področju vzgoje, politike, družbenega delovanja in nravi.«⁸⁵ Na seznam področij, kjer se kažejo pogubne posledice greha, se je že zdavnaj vpisalo tudi gospodarstvo. O tem zgovorno priča tudi naš čas. Prepričanje, da je samozadosten in da lahko sam odpravi zlo v zgodovini le z lastnim delom, je pripeljalo človeka do tega, da vidi srečo in odrešenje v totranskih (imanentnih) oblikah gmotne blaginje in družbenega angažmaja. Nadalje je prepričanje, da gospodarska avtonomija ni dolžna upoštevati nobenih »vplivov« moralnega značaja, človeka spodbudilo celo k uničujočemu zlorabljanju gospodarskih inštrumentov. Na dolgi rok je to prepričanje pripeljalo do družbenih in političnih sistemov, ki so teptali svobodo človekove osebe in družbenih teles, in prav zaradi tega niso bili sposobni zagotavljati pravičnosti, kakor so obljubljali. Kakor sem zapisal v svoji okrožnici

⁸⁵ *Katekizem katoliške Cerkve*, Ljubljana 1993, 407; prim. Janez Pavel II. Okrožnica *Ob stoletnici*, 25: AAS 83 (1981) 822–824.

Rešeni v upanju, se tako zgodovini jemlje krščansko upanje,⁸⁶ mogočni družbeni vir celostnega človeškega razvoja, ki pa ga je treba iskati v svobodi in pravičnosti. Upanje opogumlja pamet in ji daje moč, da usmerja voljo.⁸⁷ Navzoče je že v veri, ki ga naravnost razvema. Ljubezen v resnici se z njim hrani in ga hkrati razodeva. Ker je popolnoma zastonjski božji dar, vstopa v naše življenje kot nekaj, do česar nimamo pravice, ker presega vse zakone pravičnosti. Dar po svoji naravi presega zaslugo, po pravilu je presežek. Ker kot znamenje božje navzočnosti v nas prehiteva našo dušo, je, kakor uči sv. Avguštin, večji od nas.⁸⁸ Tudi resnica o nas samih, o naši osebni odgovornosti, nam je predvsem »dana«. V nobenem spoznavnem postopku resnice ne ustvarjamo, marveč jo najdevamo ali bolje prejemamo. Niti ta niti ljubezen »ne izhaja iz mišljenja in hotenja, ampak človeka tako rekoč presega«.⁸⁹

Ker je ljubezen v resnici dar, ki ga vsi prejemajo, predstavlja moč, ki oblikuje skupnost, združuje ljudi tako, da ni zanje ne ovir ne meja. Človeško skupnost lahko sestavljamo mi sami, vendar ne bo mogla zgolj s svojimi močmi vztrajati v polnosti bratske skupnosti, niti čez vse meje presegati ali se spreminjati v zares vesoljno skupnost: edinost človeškega rodu, bratsko občestvo brez vsakršne delitve se poraja iz klika božje besede, ki je Ljubezen. Ko obravnavamo to odločilno vprašanje, moramo po eni strani natančno pojasniti, da logika daru ne izključuje pravičnosti in se ob drugi priložnosti

---

⁸⁶ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Rešeni v upanju* (*Spe salvi*, 2007), 17: AAS 99 (2007) 1000; slovenski prevod: Cerkevni dokumenti 118, Ljubljana 2008.

⁸⁷ Prim. *prav tam*, 23: AAS 99 (2007) 1004–1005.

⁸⁸ Sv. Avguštin podrobneje opisuje ta nauk v dialogu o človekovi svobodi (*De libero arbitrio*, II, 3,8 sl.). V njem nakazuje obstoj »notranjega čuta« v območju človeške duše. Ta čut se kaže v dejanju, ki se dogaja zunaj običajnega ravnanja razuma; gre za nad-razumsko in tako rekoč instinktivno dejanje, zaradi česar razum, zavedajoč se svoje spreminjajoče se in zmotljive vloge, dopušča, da nad njim obstaja nekaj, kar je večno, absolutno resnično in gotovo. Ime, ki ga sv. Avguštin daje tej notranji resničnosti, je Bog (*Izpovedi* 10,24,35; 12,25,35; *De libero arbitrio* II,3,8), pogosteje pa Kristus (*De magistro* 11,38; *Izpovedi* VII, 18,24; XI, 2,4).

⁸⁹ Benedikt XVI., Okrožnica *Bog je ljubezen*, 3: AAS 98 (2006) 219.

in od zunaj z njo ne sooča, ter da mora, po drugi strani, gospodarski, družbeni in politični razvoj, da bi bil pristno človeški, dati prostor načelu zastonjskosti, ki je izraz bratstva.

35. *Trg* je, če na njem vlada vzajemno in splošno zaupanje, gospodarska ustanova, ki omogoča srečanje med ljudmi; to gospodarstveniki urejajo s pogodbami ter si vzajemno izmenjujejo zaračunanane dobrine in storitve, da bi zadovoljili svoje potrebe in želje. Trg je podvržen načelom tako imenovane *menjalne pravičnosti (iustitia commutativa)*, ki med enakopravnimi subjekti uravnava prav razmerje med dajanjem in sprejemanjem. Toda družbeni nauk Cerkve je vselej poudarjal pomen *delilne ali družbene (socialne) pravičnosti (iustitia distributiva, iustitia socialis)* v samem delovanju trga, pa ne le zato, ker je povezana z najširšo mrežo družbenih in političnih okolij, temveč tudi zaradi odnosov, po katerih se uresničuje. Če bi bil namreč trg prepuščen samemu načelu enakovredne izmenjave dobrin, ne bi mogel skrbeti za družbeno povezanost, ki jo za dobro delovanje vsekakor potrebuje. *Brez notranje solidarnosti in vzajemnega zaupanja trg ne more v polnosti opravljati svoje gospodarske dejavnosti.* Danes se je prav to zaupanje izgubilo, izguba zaupanja pa je huda izguba.

Pavel VI. je v okrožnici *O delu za razvoj narodov* pravilno poudaril, da bo že splošno uveljavljeno pravično ravnanja prineslo gospodarskemu sistemu določeno korist, saj bodo imele bogate države prve korist od gospodarskega razcveta.⁹⁰ Ne gre le za to, da bi z družbeno (socialno) pomočjo odpravili nepravilnosti. V revnih ne smemo gledati le »ovire« (»cokle«),⁹¹ marveč vir tudi s strogo gospodarskega stališča. Vendar je zmotno gledanje tistih, ki mislijo, da tržno gospodarstvo samo kot sistem potrebuje določeno kvoto revščine in nerazvitosti, da bi lahko bolje delovalo. V korist trga je, da pospešuje osamosvojitvev (emancipacijo), a da bi enakopravnost resnično dosegel, ne sme računati le nase, saj ni sposoben sam od sebe proizvesti tistega, kar presega njegove

⁹⁰ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 49: AAS 59 (1967) 281

⁹¹ Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 28: AAS 83 (1981) 829–828.

možnosti. Zato mora črpati iz moralnega potenciala drugih subjektov, ki so tega sposobni.

36. Gospodarska dejavnost ne more rešiti vseh družbenih vprašanj zgolj s širjenjem *logike trženja*. Naravnana mora biti na *skupno dobro*, za katero si mora prizadevati tudi in predvsem politična skupnost. Zato ne smemo pozabiti, da tiči vzrok za velike izgube v ločevanju gospodarskega delovanja, ki naj bi mu pripadala samo proizvodnja bogastva, od političnega, ki naj bi za pravičnost skrbelo s prerazdeljevanjem.

Cerkev vseskozi meni, da gospodarskega delovanja ne smemo imeti za nekaj asocialnega. Trg sam po sebi ni in ne sme postati kraj, kjer močni zatira šibkega. Družba se ne sme braniti trga, kakor da bi njegov razvoj *sam po sebi (ipso facto)* prinašal propad pristnih človeških odnosov. Seveda drži, da je lahko trg slabo usmerjen, vendar ne zato, ker bi bil takšen po naravi, marveč zato, ker ga lahko določena ideologija tako usmerja. Ne smemo pozabiti, da čistega trga ni. Svojo podobo povzema po kulturnih danostih, ki ga označujejo in usmerjajo. Gospodarstvo in denarništvo kot sredstvi sta namreč lahko slabo izkoriščeni, če ima tisti, ki z njima upravlja, sebične namene. Tako je mogoče sredstva, ki so sama po sebi dobra, spremeniti v škodljiva. Vendar za to niso kriva sredstva, marveč človekov zaslepljen razum. Zato ne bi smeli klicati na zagovor sredstev, marveč človeka, njegovo pravno vest ter osebno in družbeno odgovornost.

Družbeni nauk Cerkve meni, da je treba pristno človeške odnose, prijateljstvo in družabnost, solidarnost in vzajemnost poživiti tudi v gospodarskih dejavnostih in ne samo zunaj njih ali »za« njimi. Področje gospodarstva ni niti etično nevtralnno niti po svoji naravi nečloveško ali asocialno. Je človeška dejavnost in prav zato, ker je človeška, mora biti etično oblikovana in zakonsko urejena.

Pred nami je velik izziv, s katerim se v tem času globalizacije soočamo zaradi vprašanj razvoja, dodatno pa ga zaostruje gospodarska in finančna kriza: s svojo miselnostjo in ravnanjem moramo pokazati, da tradicionalnih družbenih in etičnih načel, kot so preglednost, poštenost in odgovornost,

ne bomo zanemarili ali skrčili, in da bomo v *trgovinskih odnosih* kot izraz bratstva ohranili načela zastonjskosti in logiko daru ter pri njih vztrajali. To je zahteva današnjega človeka, pa tudi zahteva same gospodarske pameti. Gre za zahtevo, ki izhaja hkrati iz ljubezni in resnice.

37. Družbeni nauk Cerkve je vedno trdil, da se *pravičnost nanaša na vse stopnje gospodarske dejavnosti*, saj ima vedno opraviti s človekom in z njegovimi potrebami. Odkrivanje virov, financiranje, proizvodnja, poraba in vse druge stopnje gospodarskega kroga nujno vplivajo druga na drugo. *Tako ima vsaka gospodarska odločitev določeno posledico moralnega značaja*. Vse to potrjujejo tudi družbene vede in težnje sodobne ekonomije. Morda je bilo nekoč umestno razmišljanje, da mora gospodarstvo najprej bogastvo proizvesti, da bi nato politiki zaupali nalogo razdeljevanja. Danes je vse to veliko težje. Gospodarske dejavnosti namreč niso zaprte v ozemeljske meje, vlade pa so še naprej predvsem lokalne. Zato je treba pravila pravičnosti spoštovati vse od začetka, že med proizvodnim procesom, in ne šele pozneje ali kot nekaj postranskega. Poleg tega je treba znotraj trga omogočiti prostor tudi gospodarskim dejavnostim, ki jih nosilci uresničujejo tako, da se svobodno odločajo za načela, drugačna od čistega dobička, ne da bi zaradi tega zanemarjali ekonomsko vrednost. Številne gospodarske dejavnosti, ki izvirajo iz religiozne in laiške pobude, dokazujejo, da je to mogoče.

Globalizirano gospodarstvo globoko občuti konkurenčne vzorce, ki so povezani z zelo različnimi kulturami. Gospodarsko-podjetniško vedenje, ki iz tega izhaja, vidi stično točko pretežno v spoštovanju menjalne pravičnosti. *Gospodarstvo vsekakor potrebuje pogodbo*, s katero ureja izmenjavo med seboj enakovrednih vrednostnih papirjev. A prav tako potrebuje *ustrezne zakone in oblike prerazporejanja*, ki jih vodi politika, poleg tega pa dela, ki odsevajo *duha daru*. Zdi se, da globalizirana ekonomija daje prednost prvi logiki, tisti o pogodbeni menjavi, vendar posredno ali neposredno dokazuje, da potrebuje tudi drugi dve, politično logiko in logiko daru brez protiusluge.

38. Moj predhodnik Janez Pavel II. je na ta vprašanja opozoril, ko je v okrožnici *Ob stoletnici* poudaril potrebo po usklajevanju med tremi nosilci: trgov, državo in civilno družbo.⁹² V civilni družbi je videl primerno okolje za *zastonjsko ekonomijo* in bratstvo, vendar je ni hotel zanikati na drugih dveh območjih. Danes lahko rečemo, da je treba gospodarstvo razumeti kot večrazsežno stvarnost: v vseh mora biti – v različnem obsegu in oblikah – bratska vzajemnost. V obdobju globalizacije gospodarska dejavnost ne sme zanemarjati zastonjskosti, ki v različnih nosilcih in dejavnikih širi in goji solidarnost ter odgovornost za pravičnost in skupno dobro. Gre, skratka, za otipljivo in globoko obliko ekonomske demokracije. Solidarnost je predvsem v tem, da se vsi čutimo odgovorne za vse,⁹³ zato ne more biti prepuščena samo državi. Medtem ko so včeraj še menili, da bi bilo treba najprej spoštovati načelo pravičnosti in da naj bi zastonjskost nastopila kot dodatek, moramo danes reči, da brez zastonjskosti ni mogoče uresničiti niti pravičnosti. Zato potrebujemo trg, na katerem lahko pod enakimi pogoji svobodno delujejo podjetja z različnimi institucionalnimi cilji. Poleg zasebnih podjetij, usmerjenih v dobiček, in različnih vrst javnih podjetij morajo nastajati in se uveljaviti tudi takšne pridobitne organizacije, ki stremijo k vzajemnosti in socialni. In prav od njihovega vzajemnega soočenja na trgu lahko pričakujemo neke vrste križanje podjetniškega obnašanja in torej večjo skrb za *gospodarsko kulturo*. V tem primeru ljubezen v resnici pomeni, da je treba oblikovati in organizirati tiste gospodarske pobude, ki želijo, ne da bi se odpovedale dobičku, preseči logiko enake vrednosti in dobička, ki je sam sebi namen.

39. Pavel VI. je v okrožnici *O delu za razvoj narodov* zahteval, naj se izoblikuje *vzorec tržnega gospodarstva, ki bi bil sposoben vsaj načelno vključevati vse narode, ne samo tistih, ki so zato ustrezno usposobljeni*. Zahteval je, da bi se trudili

⁹² Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 35; AAS 83 (1981) 836–838.

⁹³ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno vprašanje*, 38; AAS 80 (1988) 565–566.

pospeševati bolj človeški svet za vse, svet, v katerem bodo lahko vsi »dajali in sprejemali, ne da bi bil napredek enih ovi-
ra za razvoj drugih«. ⁹⁴ Tako je na ves svet raztegnil zahteve
in cilje okrožnice *O novih stvarih*. Čeprav je bila napisana
predvsem kot odgovor na industrijsko revolucijo, je zagovar-
jala za tisti čas vsekakor napredno misel, da družbeni red
potrebuje za nadaljnji razvoj tudi prerazdelitveno poseganje
države. Ta vizija se je danes poleg tega, da se je zaradi odpi-
ranja trgov in družb znašla v krizi, izkazala za nezadostno
pri izpolnjevanju potreb zares humanega gospodarstva. Kar
je družbeni nauk Cerkve vedno podpiral, začenši pri svojem
gledanju na človeka in družbo, to zahteva dinamika globali-
zacije tudi danes.

Ko se tržna logika in logika države med seboj dogovorita
o monopolu na vplivnih območjih, sčasoma odpovedo soli-
darnost med državljani, udeležba in zavzetost, zastonjska
dejavnost. Te se razlikujejo od logike »dati, da bi imeli«, ki je
logika menjave, in od logike »dati po dolžnosti«, ki velja za
javno vedenje, določeno z zakonom. Zmaga nad nerazvitostjo
zahteva, da si ne prizadevamo samo za izboljšanje transak-
cij, zasnovanih na menjavi, tudi ne samo za transferje javne
socialne pomoči, temveč predvsem za to, da se bodo v svetov-
nem merilu *vedno bolj uveljavljale oblike gospodarskih dejav-
nosti, za katere so značilni prostovoljni in skupni prispevki*.
Izključni binom trg-država razkraja smisel za skupnost (ob-
čestvenost), medtem ko ga oblike gospodarske solidarnosti,
ki najdejo najbolj plodna tla v civilni družbi, ne da bi se nanjo
zreducirale, ustvarjajo. Zastonjskega trga ni in zastonjskosti
ni mogoče predpisati z zakonom. In vendar trg in politika po-
trebujeta ljudi, ki so odprti za vzajemni dar.

40. Sedanja mednarodna gospodarska gibanja, za kate-
ra so značilni hudi zlomi in motnje, zahtevajo *korenite spre-
membe tudi v samem razumevanju podjetja*. Stari načini
podjetniškega življenja odpovedujejo, na obzorju pa se rišejo
drugi, obetavni. Eno izmed največjih tveganj je vsekakor to,

---

⁹⁴ Janez Pavel II., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 44: AAS 59 (1967)
279.

da podjetje skoraj izključno odgovarja tistemu, ki vanj vlaga, in tako konec koncev izgublja družbeni pomen. Zaradi naraščanja obsega in vedno večjih potreb po kapitalu so podjetja vedno manj odvisna od stalnega podjetnika, ki bi se na dolgi rok, kaj šele na kratkega, čutil odgovornega za delovanje in rezultate svojega podjetja, in vedno redkeje so vezana na eno samo regijo. Poleg tega lahko tako imenovana razpršenost proizvodnje pri podjetniku zmanjša čut odgovornosti za nosilce interesa, kot so delavci, dobavitelji, porabniki, okolje in širša skupnost, v korist delničarjev, ki niso vezani na poseben prostor in so zato izjemno gibljivi. Mednarodni kapital-ski trg torej omogoča širok manevrski prostor. Je pa tudi res, da se širi zavest o nujni večji »družbeni odgovornosti« podjetja. Četudi s stališča družbenega nauka Cerkev ni mogoče sprejeti vseh etičnih izhodišč, ki danes usmerjajo razpravo o družbeni odgovornosti podjetja, je dejstvo, da se vedno bolj pogloblja prepričanje, po katerem *uprava podjetja ne sme zastopati le koristi lastnikov, marveč mora skrbeti tudi za vse druge nosilce, ki prispevajo k življenju podjetja: delavce, stranke, dobavitelje sestavnih delov, človeške skupnosti, ki so od nje odvisne. V zadnjih letih smo lahko opazili porast razreda svetovljanskih menedžerjev, ki se pogosto ravnajo samo po referenčnih kazalnikih delničarjev. Pri teh gre navadno za anonimne sklade, ki dejansko določajo njihov zaslužek. Tudi danes pa se seveda številni menedžerji ob daljnovidnih analizah vedno bolj zavedajo tesnih vezi, ki jih njihovo podjetje ima z območjem ali območji, na katerih deluje. Pavel VI. je pozival k pravi oceni škode, ki jo lahko lastnemu narodu povzroči preselitev kapitala na tuje zgolj zaradi posameznikove osebne koristi.*⁹⁵ Janez Pavel II. je opozarjal, da ima *vlaganje poleg gospodarskega vedno določen moralni pomen.*⁹⁶ Treba je poudariti, da vse to velja tudi danes, čeprav se je kapital-ski trg močno liberaliziral in nas sodobna tehnološka miselnost lahko zavede, da naj bi bilo vlaganje samo tehnično, ne

---

⁹⁵ Prim. *prav tam*, 24: AAS 59 (1967) 269.

⁹⁶ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 36: AAS 83 (1981) 838–840.

pa tudi človeško in etično dejanje. Ni razloga, da bi zanikali, da določen kapital, vložen na tujem namesto doma, ne bi ustvarjal dobrin. Treba pa je ohraniti vezi pravičnosti in pri tem upoštevati tudi, kako je ta kapital nastal, ter škodo, ki jo bo pri ljudeh povzročilo dejstvo, da ni bil vložen tam, kjer je bil ustvarjen.⁹⁷ Treba je preprečiti, da bi se *finančna sredstva uporabljala* za tvegane naložbe in da bi podlegli skušnjavi pehanja za kratkotrajnim dobičkom, zanemarili pa dolgoročno delovanje podjetja, njegovo vlogo v realni ekonomiji in primerno ter usklajeno pospeševanje gospodarskih pobud tudi v državah, potrebnih razvoja. Tudi ni nobenega razloga, da bi zanikali, kako lahko neomejeno gibanje kapitala, kadar je povezano z vlaganji in vzgojo, koristi prebivalstvu v državi gostiteljici. Delo in tehnično znanje sta univerzalni potrebi. Ni pa dopustno seliti proizvodnjo le zato, da bi uživali posebne ugodnosti, ali še slabše, da bi le izkoriščali, ne da bi lokalni skupnosti pomagali pri vzpostavljanju trdnega proizvodnega in družbenega sistema, ki je nujen dejavnik trajnega razvoja.

41. V tej zvezi je koristno opozoriti, da ima podjetništvo *večvalentni pomen* in si bo moralo zanj vedno bolj prizadevati. Zaradi dolgotrajne prevlade dvojice trg-država smo navajeni misliti po eni strani izključno na zasebnega podjetnika kapitalističnega tipa in po drugi na državnega uslužbenca. V resnici je treba podjetništvo razumeti v njegovi razčlenjenosti. To izhaja iz vrste nad-gospodarskih (metaekonomskih) spodbud. Kajti podjetništvo ima najprej človeški in šele nato strokovni pomen.⁹⁸ To je sestavina vsakega dela, če gledamo nanj kot na »*dejanje osebe*« - »*actus personae*«. ⁹⁹ Zato je dobro, da ima vsak delavec možnost prispevati svoj osebni delež in

---

⁹⁷ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 24: AAS 59 (1967) 269.

⁹⁸ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 32: AAS 83 (1981) 832–833; Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 25: AAS 59 (1967) 269–270.

⁹⁹ Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu*, 24: AAS 73 (1981) 637–638.

tako ohraniti »zavest, da dela 'na svojem'« (»in proprio«).¹⁰⁰ Pavel VI. ni slučajno učil, da je »vsak delavec (...) ustvarjalec«. ¹⁰¹ Prav zaradi izpolnitve zahtev in zaradi dostojanstva tistega, ki dela, ter družbenih potreb obstajajo različne vrste podjetij, ki daleč presegaajo razlikovanje med »zasebnim« in »državnim«. Vsako zahteva in izraža posebno podjetniško sposobnost. Da bi prišli do gospodarstva, ki bi v bližnji prihodnosti znalo služiti skupnemu dobremu narodov in vsega sveta, je treba upoštevati širši pojem podjetništva. To pojmovanje je naklonjeno menjavi in vzajemnemu oblikovanju med različnimi vrstami podjetništva s prelivanjem pristojnosti iz neprofitnega v profitni svet in obrnjeno, iz državnega v tistega, ki je last civilne družbe, iz razvitih ekonomij v države, ki so na poti razvoja.

Tudi »politična oblast« ima več pomenov, na katere ne sme pozabiti ob uresničevanju novega gospodarsko-proizvodnega reda, ki mora biti socialno odgovoren in po meri človeka. Kakor želimo spodbujati različne vrste podjetništva na svetovni ravni, tako je treba spodbujati takšno politično oblast, ki bo delovala razpršeno in na več ravneh. Današnje integrirano gospodarstvo ne odpravlja vloge države, temveč vlade obvezuje k trdnejšemu medsebojnemu sodelovanju. Razlogi modrosti in previdnosti nam odsvetujejo, da bi prehitro oznanjali konec države. Zdi se, da pri reševanju sedanje krize njena vloga raste in da spet pridobiva številne pristojnosti. Pri nekaterih narodih je vzpostavljanje ali rekonstrukcija države ključ do razvoja. *Mednarodna pomoč* v okviru solidarnostnega načrta, namenjena reševanju sedanjih gospodarskih težav, bi morala podpirati utrjevanje ustavnih, pravnih in upravnih sistemov v državah, ki teh dobrin še ne uživajo v polnosti. Poleg gospodarske podpore potrebujejo pomoč, ki krepi jamstvo *pravne države*, učinkovit sistem javnega reda in kaznovalne politike, ki spoštuje človekove pravice; potrebujejo resnične demokratične ustanove. Ni nujno, da bi morala imeti država povsod iste značilnosti: podpora krepitvi šibkih ustavnih sistemov se lahko poleg države zelo dobro ujema z razvojem drugih nosil-

¹⁰⁰ *Prav tam*, 15: AAS 7 3 (1981) 616–618.

¹⁰¹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 27; AAS 59 (1967) 271.

cev oblasti s področja kulture, sociale, regionalne politike ali religije. Členitev politične oblasti na krajevno raven, na raven narodne in mednarodne civilne družbe je med drugim ena izmed glavnih poti za usmerjanje gospodarske globalizacije. Je tudi pripomoček, s katerim se je mogoče izogniti temu, da bi spodkopala temelje demokracije.

42. V zvezi z globalizacijo je včasih mogoče zaznati fatalistično obnašanje, kakor da so sedanja gibanja sprožile brezimne neosebne sile in od človekove volje neodvisne strukture.¹⁰² Zato je v zvezi s tem dobro spomniti, da je treba globalizacijo razumeti predvsem kot družbenogospodarski proces, vendar to ni njegova edina razsežnost. Za vidnejšim dogajanjem je med seboj vedno bolj povezano človeštvo; sestavljajo ga posamezniki in ljudstva, ki jim ta proces mora koristiti in jim, posameznikom in skupnosti, v skladu s sprejeto odgovornostjo omogočati razvoj.¹⁰³ Preseganje meja ni samo materialno, temveč glede na vzroke in posledice tudi kulturno dejstvo. Če razlagamo globalizacijo deterministično, se izgubijo merila za njeno oceno in usmeritev. Je človeška stvarnost in ima lahko mnogo kulturnih usmeritev, ob katerih je treba ravnati razsodno. Resnica o globalizaciji kot procesu in njeno temeljno etično merilo izhajata iz edinosti človeške družine in njenega napredka v dobrem. Zato je torej treba neprestano *podpirati kulturno personalistično in občestveno usmeritev* procesa planetarnega povezovanja, odprto presežnemu.

Kljub nekaterim strukturnim razsežnostim, ki jih ne zanikamo niti ne absolutiziramo, ni »globalizacija *a priori* ne dobra ne slaba. Bo to, kar bodo ljudje iz nje naredili.«¹⁰⁴ Ne smemo biti njene žrtve, marveč protagonisti, ki napredujemo preudarno, saj nas vodita ljubezen in resnica. Slepoto nasprotovanje bi bilo zgrešeno, vnaprejšnje, saj se konec koncev ne

¹⁰² Prim. Kongregacija za verski nauk, *Navodilo o krščanski svobodi in osvoboditvi (Libertatis conscientia)*, 22. 3 1987), 74: AAS 79 (1987) 587; slovenski prevod: .Cerkveni dokumenti 31, Ljubljana 1986.

¹⁰³ Prim. Janez Pavel II., *Pogovor za katoliški dnevnik La Croix*, 20. 8. 1997.

¹⁰⁴ Janez Pavel II., *Govor Papeški akademiji za družbene vede* (27. 4. 2001), v: *Insegnamenti XXIV, I* (2001) 800.

bi menilo za dobre strani in bi tvegalo izgubo številnih razvojnih možnosti, ki jih ponuja. Primerno načrtovani in vodeni procesi globalizacije so priložnost za veliko prerazporeditev bogastva na planetarni ravni, kakršne doslej še ni bilo; slabo vodeni pa lahko povečajo revščino in neenakost ter s krizo okužijo ves svet. Treba je *odpraviti njene disfunkcije (motnje)*, tudi hude, ki povzročajo nove delitve med narodi pa tudi znotraj posameznega naroda, in skrbeti za to, da prerazdeljevanju bogastva ne bo sledilo prerazdeljevanje revščine ali jo celo povečevalo, kakor smo lahko zaskrbljeni zaradi slabega ravnanja v sedanjih razmerah. Dalj časa je vladalo prepričanje, da bi morala revna ljudstva ostati zasidrana na vnaprej določeni razvojni stopnji in bi morala biti zadovoljna s človekoljubjem razvitih narodov. Takšni miselnosti se je uprl Pavel VI. v okrožnici *O delu za razvoj narodov*. Danes so materialne sile, ki jih je mogoče uporabiti za to, da bi ta ljudstva izšla iz revščine, potencialno večje kakor nekoč, vendar so si jih večinoma prilastila razvita ljudstva sama, ker so znala bolje izkoristiti sprostitev gibanja kapitala in dela. Širjenja blaginje na ves svet torej ne smejo narekovati sebični, zaščitniški ali delni interesi. Vpletenost prebujajočih se držav in onih v razvoju danes omogoča, da krizo bolje obvladujemo. S procesom globalizacije povezane spremembe prinašajo s seboj velike težave in nevarnosti, ki jih bomo premagali le tedaj, če se bomo zavedali antropološke in etične duše, ki iz globine vodi samo globalizacijo prek vzajemne človečnosti. To dušo, žal, pogosto tlači in stiska etično-kulturno gledanje individualističnega in utilitarističnega izvora. Globalizacija je večplasten in mnogovrsten pojav, ki ga je treba razumeti v različnosti in edinosti vseh njenih razsežnosti, tudi teološke. To nam bo omogočilo, da bomo *globalizacijo človeštva živeli in usmerjali v duhu medsebojnosti, občestvenosti in vzajemnosti*.

4. poglavje

RAZVOJ NARODOV, PRAVICE IN DOLŽNOSTI, OKOLJE

43. »Vesoljna vzajemnost, solidarnost je za nas resničnost in danost, a tudi dolžnost.«¹⁰⁵ Številni se danes predajajo domišljavosti, da niso, razen samemu sebi, nikomur ničesar dolžni. Mislijo, da imajo le pravice, in so pogosto v velikih težavah, ko bi morali zoreti v odgovornosti do svojega lastnega razvoja in celostnega razvoja drugih. Zato je pomembno, da spodbudimo novo razmišljanje o tem, kako *pravice predpostavljajo dolžnosti, brez katerih se spreminjajo v samovoljo*.¹⁰⁶ Danes smo priče hudemu protislovju. Medtem ko se po eni strani samovoljno in nesorazmerno zahtevajo domnevne pravice s pretvezo, da jih priznavajo in pospešujejo državne strukture, se po drugi strani velikemu delu človeštva odreka-jo in kršijo osnovne in temeljne pravice.¹⁰⁷ Pogosto je bilo opaziti povezavo med zahtevo po pravici do nepotrebnih stvari ali celo do kršitve in pregrehe v družbi obilja z ene strani, z druge pa pomanjkanjem hrane, pitne vode, osnovne izobrazbe ali osnovnega zdravstvenega varstva v nekaterih predelih nerazvitega sveta, pa tudi v predmestjih velikih prestolnic. Povezava je v dejstvu, da osebne pravice, iztrgane iz okvirov dolžnosti, ki bi jih napolnile s smislom, človeka obnorijo in sprožijo spiralo praktično neomejenih in nerazsodnih zahtev. Povečevanje pravic se konča z opustitvijo dolžnosti. Dolžnosti pravice omejujejo, ker jih opozarjajo na antropološke in etične okvire, znotraj katerih se umešča resnica, tudi njihova, in

---

¹⁰⁵ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 17: AAS 59 (1967) 265–266.

¹⁰⁶ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 2003*, 5: AAS 95 (2003) 343.

¹⁰⁷ Prim. *prav tam*.

tako ne postanejo samovoljne. Dolžnosti zatorej krepijo pravice ter omogočajo njihovo obrambo in napredovanje kot obvezno v službi dobrega. Če pa človekove pravice temeljijo le na sklepih kakšnega zbora državljanov, jih lahko vsak trenutek spremenijo in tako dolžnost njihovega spoštovanja in izvajanja v zavesti ljudi slabi. Tedaj lahko vlade in mednarodna telesa pozabijo na nepristranskost in »nedostopnost« pravice. Ko pride do tega, je v nevarnosti resnični razvoj narodov.¹⁰⁸ Takšno vedenje spravlja ob dober glas ugled mednarodnih teles, zlasti v očeh revnejših držav v razvoju. Te namreč od mednarodne skupnosti zahtevajo, naj jim pomaga, da bodo postale »svoje sreče kovač«,¹⁰⁹ se pravi, da bodo prevzele svoje dolžnosti. *Porazdelitev medsebojnih dolžnosti veliko bolj pritegne k delu kakor samo zahtevanje pravice.*

44. Pojmovanje pravic in dolžnosti pri razvoju mora upoštevati tudi vprašanja, povezana z *demografsko rastjo*. To je zelo pomemben vidik resničnega razvoja, ker zadeva neodtujljive vrednote življenja in družine.¹¹⁰ Ni prav, tudi z gospodarskega stališča ne, če bi v naraščanju prebivalstva videli glavni vzrok nerazvitosti: dovolj je, če po eni strani pomislimo na precejšnje zmanjšanje umrljivosti otrok in na podaljšanje povprečne življenjske dobe v razvitih državah; po drugi strani pa na znamenja krize v družbah, kjer zbuja skrb upad števila rojstev. Očitno moramo nameniti veliko pozornost odgovornemu rojevanju otrok, kar je med drugim dejaven prispevek k celostnemu človekovemu razvoju. Cerkev si prizadeva za resničen človekov razvoj, mu priporoča polno spoštovanje človekovih vrednot tudi v spolnem življenju: tega ni mogoče zvesti zgolj na željo po uživanju in igro, kakor tudi spolne vzgoje ne smemo zvesti na vprašanje tehnike, ki naj bi prizadete obvarovala pred morebitnimi okužbami ali »tveganjem« zanositve. To bi vodilo k osiromašenju in nespoštovanju globokega pomena spolnosti, ki ji ga je, nasprotno, treba

¹⁰⁸ Prim. Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2007*, 13: AAS 99 (2007) 781–782.

¹⁰⁹ Pavel VI., *Okrožnica O delu za razvoj narodov*, 65: AAS 59 (1967) 289.

¹¹⁰ Prim. *prav tam* 36–37; AAS 275–276.

priznavati. Spolnost mora odgovorno sprejeti posameznik, pa tudi skupnost. Odgovornost namreč prepoveduje, da bi na spolnost gledali kot na navaden vir ugodja, pa tudi, da bi jo urejali s vsiljeno politiko načrtovanja rojstev. V obeh primerih gre za materialistično pojmovanje in ravnanje, po katerem so ljudje izpostavljeni raznim oblikam nasilja. Vsemu temu se mora s temeljno pristojnostjo, ki jo ima na tem področju v primerjavi z državo in njeno omejevalno politiko, postaviti po robu družina,¹¹¹ pa tudi primerna vzgoja staršev.

Moralno odgovorna odprtost za življenje je družbeno in gospodarsko bogastvo. Veliki narodi so se lahko otresli revščine tudi zaradi velikega števila in sposobnosti svojih prebivalcev. Nasprotno pa doživljajo nekoč cvetoči narodi negotovost in v nekaterih primerih pravi propad zaradi upadanja števila rojstev, ki je ključno vprašanje za družbe velike blaginje. Zmanjševanje števila rojstev, ki je včasih pod tako imenovano »kritično mejo naravnega prirastka«, spravlja v krizo tudi sisteme socialne pomoči in jih draži, omejuje sklepanje posojil in posledično denarne vire, potrebne za vlaganja, zmanjšuje dostop do kvalificirane delovne sile, znižuje zaloge »možganov«, nujno potrebnih za preživetje naroda. Poleg tega majhne, včasih premajhne družine tvegajo osiromašenje družbenih odnosov in ne zagotavljajo učinkovitih oblik solidarnosti. Take razmere kažejo znamenja pičlega zaupanja v prihodnost pa tudi moralne utrujenosti. Tako postaja družbeno, celó gospodarsko nujno, da novim rodovom spet predstavimo lepoto družine in zakona ter skladnost takšnih ustanov z najglobljimi zahtevami srca in človekovega dostojanstva. Zato so države dolžne predstaviti *politične ukrepe za pospeševanje središčne in celostne vloge družine*, utemeljene na zakonu med enim možem in eno ženo kot prve in življenjske celice družbe;¹¹² družba pa mora v skladu s svojo posredniško vlogo prevzeti odgovornost tudi za reševanje njenih gospodarskih in davčnih bremen.

---

¹¹¹ Prim. *prav tam*, 37: AAS 275–276.

¹¹² Prim. Drugi vatikanski koncil, *Odlok o laiškem apostolatu (Apostolicam actuositatem, 1964)*, 11.

45. Odgovori na najgloblje moralne zahteve človeka imajo pomembne dobrodejne učinke tudi na gospodarski ravni. *Gospodarstvo namreč za svoje pravilno delovanje potrebuje etiko*; ne katerekoli etike, marveč etiko, ki je človekova prijateljica. Danes je veliko govora o etiki na gospodarskem, finančnem, podjetniškem področju. Porajajo se študijska središča in vzgojne smeri za *etične posle* (business ethics); v razvitem svetu se na krožnici idej, vzpostavljeni v zvezi z družbeno odgovornostjo podjetja, širijo sistemi etičnih certifikatov. Banke ponujajo tako imenovane »etične« račune in investicijske sklade. Zlasti s pomočjo drobnega kredita (mikrokredita) se razvijajo »etične finance« in, splošnejše, drobno financiranje (mikrofinance). Ti procesi spodbujajo ocene in zaslužijo široko podporo. Njihove ugodne učinke zaznavajo tudi na manj razvitih območjih zemeljske oble. Vendar je dobro izdelati tudi veljavna razpoznavna merila, saj se zaznava določena zloraba pridevnika »etičen«, ki skuša, uporabljen splošno, opisati tudi zelo različne vsebine. To gre lahko tako daleč, da se pod njegovim plaščem skrivajo odločitve in izbire, nasprotne pravičnosti in človekovemu resničnemu dobremu.

Veliko je namreč odvisno od moralnega sistema, na katerega se nanašajo. K tej temi lahko družbeni nauk Cerkve veliko prispeva. Njen prispevek je utemeljen na stvarjenju človeka »po Božji podobi« (1 Mz 1,27), saj gre za podatek, iz katerega izvira človekovo neodtujljivo dostojanstvo, pa tudi presežna vrednost naravnih moralnih načel. Gospodarska etika, ki ne bi upoštevala teh dveh stebrov, bi neizogibno tvegala izgubo lastne vrednosti in zašla v nevarnost, da postane sredstvo za doseg drugih ciljev. Tvegala bi, povedano naravnost, da bi jo v svoj voz vpregli obstoječi gospodarsko-denarni sistemi, namesto da bi popravljala njihove napake. Med drugim bi se zapletla v opravičevanje financiranja neetičnih projektov. Nadalje je nujno, da besede »etika« ne uporabljamo ideološko, z dajanjem vtisa, kot da tiste pobude, ki se formalno ne bi ovesile s to oznako, ne bi bile etične. Treba si je prizadevati – pripomba je bistvenega pomena – ne le za to, da bi se porajala področja in odseki gospodarske in finančne »etike«, temveč da bi bilo etično celotno gospodarstvo in

vse finance, to pa ne more biti takšno zaradi zunanjih oznak (etiket), temveč zaradi spoštovanja notranjih zahtev, ki so v skladu z njihovo lastno naravo. O tem jasno govori družbeni nauk Cerkve, ki opozarja, da so vse veje gospodarstva področje človeškega delovanja.¹¹³

46. Ko presojava *odnose med podjetjem in etiko* ter razvojem proizvodnega sistema, se zdi, da doslej uveljavljeno razlikovanje med profitno (*profit*) in neprofitno (*non profit*) naravnanimi podjetji ne more več predstavljati celostne resničnosti niti učinkovito usmerjati prihodnosti. V zadnjih desetletjih se je zelo razširilo obsežno vmesno območje med tema vrstama podjetij. Sestavljajo ga tradicionalna podjetja, ki sklepajo pogodbe o pomoči nerazvitim državam; fundacije, ki so izraz posameznih podjetij; skupine podjetij z družbeno koristnimi nameni ter pisan svet zastopnikov tako imenovanega javnega in skupnega gospodarstva. Ne gre le za »tretji sektor«, temveč za novo obsežno urejeno stvarnost, ki prepleta zasebno in javno in ne izključuje dobička, temveč vidi v njem sredstvo za uresničevanje človekoljubnih in družbenih ciljev. Dejstvo, ali ta podjetja dobiček delijo ali pa ne, in ali se ravnaajo po tem ali onem zakonskem predpisu, je manj pomembno, saj so pripravljena razumeti dobiček kot eno izmed sredstev za doseganje počlovečevanja trga in družbe. Zaželeno je, da bi te nove oblike podjetij v vseh državah našle tudi primerno pravno in davčno okolje, saj poleg tega, da ne odpravljajo pomena ter gospodarske in družbene koristi uveljavljenim oblikam podjetij, prispevajo k razvoju sistema, po katerem gospodarski subjekti jasneje in popolneje prevzemajo svoje dolžnosti. In ne samo to. *Prav raznolikost institucionalnih oblik podjetja poraja bolj civiliziran in hkrati bolj konkurenčen trg.*

47. Razširitev različnih vrst podjetij, še zlasti tistih, ki so sposobna razumeti dobiček kot sredstvo za oblikovanje trga po meri človeka in družbe, se mora nadaljevati tudi v

---

¹¹³ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 14: AAS 59 (1967) 264; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 32: AAS 83 (1988) 823–833.

državah, ki trpijo zaradi izključevanja ali odrinjenosti od globalnih gospodarskih tokov. Tam je zelo pomembno ravnati po načrtih primerno zamišljene in vodene subsidiarnosti, načrtih, ki si prizadevajo predvsem za zaščito pravic, pri čemer pa je vedno predviden tudi prevzem ustrezne odgovornosti. Pri razvojnih prispevkih je treba spoštovati načelo o *središčnosti človeške osebe*, ki si mora kot subjekt prvenstveno prizadevati za razvoj. Glavna skrb je izboljšanje konkretnih človekovih življenjskih razmer nekega območja, da bi lahko izpolnjevali dolžnosti, ki jim jih trenutna revščina onemogoča. Podpora ne sme biti nikoli nekaj nejasnega. Da bi se razvojni načrti lahko prilagodili posameznim razmeram, morajo biti prilagodljivi; ljudje, katerim so namenjeni, pa bi morali biti neposredno vključeni v priprave ter glavni igralci njihovega uresničevanja. Prav tako je treba uporabljati merila za spremljanje in napredovanje – vključno s sprotnim nadzorom uspeha – , saj ni splošno veljavnih receptov. Veliko je odvisno od konkretnega upravljanja intervencij. »Ustvarjalci svojega lastnega razvoja so narodi, in so zanj tudi prvi odgovorni. Vendar ga ne bodo uresničili v osami.«¹¹⁴ Spričo sedanje krepitve procesov pospešenega povezovanja planeta je to svarilo Pavla VI. še tehtnejše. Dinamika vključevanja nima v sebi nič samoumevnega. Rešitve se morajo ravnati po življenju narodov in konkretnih ljudi, po previdnem tehtanju dejanskih razmer. Poleg velikih projektov pridejo prav majhni, zlasti pa dejavno prizadevanje vseh predstavnikov civilne družbe, tako pravnih kakor fizičnih oseb.

Mednarodno sodelovanje potrebuje ljudi, ki se za proces gospodarskega in človeškega razvoja angažirajo s solidarno navzočnostjo, spremljanjem, z vzgojo in s spoštovanjem. S tega stališča bi se morala mednarodna telesa sama vprašati o dejanski učinkovitosti svojega, pogosto predragega birokratskega in administrativnega aparata. Včasih se prejemnik pomoči spremeni v sredstvo za pomoč tistemu, ki mu pomaga, revni pa ohranjajo pri življenju potratne birokratske organizacije, ki si za lastne potrebe odmerijo previsoke

---

¹¹⁴ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 77: AAS 59 (1967) 295.

odstotke od sredstev, ki bi morala iti za razvoj. Zato bi bilo zaželeno, da bi bili vsa mednarodna telesa in nevladne organizacije prisiljeni k večji preglednosti, da bi darovalce in javno mnenje obveščali o odstotkih prejetih sredstev, namenjenih za programe sodelovanja, o resnični vsebini teh programov in končno o stroških lastnega vzdrževanja.

48. Razvojna problematika je danes tesno povezana tudi z dolžnostmi, ki se porajajo iz *človekovega razmerja do naravnega okolja*. To je Bog podaril vsem. Pri ravnanju z njim smo odgovorni revežem, prihodnjim rodovom in vsemu človeštvu. Če na naravo, predvsem pa na človeka gledamo kot na plod naključja ali evolucijskega determinizma, se v vesti ljudi občutek odgovornosti zmanjša. Verujoči v naravi prepoznava čudovito dosežek božjega stvariteljskega dejanja, ki ga človek ob spoštovanju notranjega ravnotežja v naravi sami lahko odgovorno uporablja za zagotavljanje svojih zakonitih gmotnih in duhovnih potreb. Ko takšno pojmovanje izgine, začne človek nazadnje gledati na naravo kot na nedotakljiv tabu, ali jo, nasprotno, zlorablja. Nobena od teh naravnosti se ne ujema s krščanskim pojmovanjem narave, ki je božja stvaritev.

Narava je izraz načrta ljubezni in resnice. Ustvarjena je bila pred nami in nam jo je Bog podaril za življenjsko okolje. Govori nam o Stvarniku (prim. Rim 1,20) in njegovi ljubezni do človeštva. Določena je, da si jo bo Kristus kot glava »privzel« ob koncu časov (prim. Ef 1,9–10; Kol 1,19–20). Tudi sama je torej deležna »poklicanosti«. ¹¹⁵ Narava pa nam ni na voljo kot »naključno zgneteni kup odpadkov«, ¹¹⁶ temveč kot Stvarnikov dar. On ji je vtisnil notranjo ureditev, da bi človek iz nje povzel smernice, ki so nujne za to, da bi jo »obdeloval in varoval« (1 Mz 2,15). Treba pa je tudi poudariti, da je v nasprotju z resničnim razvojem, če imamo naravo za

¹¹⁵ Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 1990*, 6: AAS 82 (1990) 150.

¹¹⁶ Heraklit iz Efeza (rojen v Efezu okrog leta 535 pred Kr. – umrl okrog 475 pred Kr.), Fragment 22B124, v: H. Diels – W.Kranz, *Die Fragmente der Vorsokratiker*, Weidmann, Berlin 1952, 2. izdaja).

pomembnejšo od samega človeka. To stališče vodi v novo poganstvo ali nov panteizem: iz narave same, razumljene povsem naturalistično, ne more priti odrešitev za človeka. Seveda je treba zavrnilo tudi nasprotno stališče, ki se poteguje za popolno tehnizacijo, saj naravno okolje ni le snov, ki bi nam bila v zadovoljstvo, temveč čudovito Stvarnikovo delo s »slovnico«, ki razkriva namen in merila modre, ne pa funkcionalne ali samovoljne uporabe. Danes grozi razvoju velika škoda prav zaradi teh popačenih idej. Popolno zreduciranje narave na skupek preprostih danosti se na koncu izkaže za izvir nasilja do okolja in celo za spodbujanje nespoštljivih dejanj do same človekove narave. Ta pa je, ker ni samo snov, temveč tudi duh, polna pomenov in presežnih ciljev, ki jih je treba doseči, normativnega značaja tudi za kulturo. Človek razlaga in oblikuje naravno okolje s pomočjo kulture, ki jo usmerja odgovorna svoboda, pozorna na načela moralnega zakona. Načrti človeku prijaznega razvoja zato ne smejo namenoma prezirati prihodnjih rodov, temveč morajo biti prežeti s solidarnostjo in *medgeneracijsko pravičnostjo*, pri tem pa morajo upoštevati različne okvire: ekološkega, pravnega, gospodarskega, političnega in kulturnega.¹¹⁷

49. Pri vprašanjih, povezanih z varovanjem okolja, mora biti danes primerno upoštevana *energetska problematika*. Kopičenje neobnovljivih energetskih virov, ki ga vodijo nekatere države, vplivne skupine in podjetja, namreč hudo ovira razvoj revnih držav. Te nimajo ekonomskih sredstev, da bi prišle do obstoječih obnovljivih energetskih virov, niti ne morejo financirati raziskav za nove in alternativne vire. Verižno nakupovanje naravnih virov, ki se večinoma nahajajo v revnih državah, poraja izkoriščanje in pogoste spopade med narodi in znotraj njih samih. Takšni spopadi se pogosto odvijajo prav na ozemlju revnih držav in imajo hude posledice: mrtve, uničevanje in splošno propadanje. Mednarodna skupnost ima neodložljivo nalogo poiskati institucionalna pota za urejeno izkoriščanje obnovljivih virov tudi s sodelo-

---

¹¹⁷ Prim. Papeški svet Iustitia et pax, *Kompendij družbenega nauka Cerkve*, Družina, Ljubljana 2006, 451–487.

vanjem revnih držav, in sicer tako, da bi z njimi skupaj načrtovali prihodnost.

Tudi na tej črti je zelo *pereča moralna nuja obnova solidarnosti*, zlasti v odnosih med razvijajočimi se in visoko industrializiranimi državami.¹¹⁸ Tehnološko razvite družbe lahko zmanjšajo in morajo zmanjšati lastne energetske potrebe bodisi zato, ker se manufakturne dejavnosti razvijajo, bodisi zato, ker se med njihovimi državljani pogloblja skrb za ekološka vprašanja. Poleg tega je treba dodati, da je danes mogoče izboljšati energetske učinkovitost in hkrati spodbujati raziskave alternativnih virov energije. Vendar je nujna tudi takšna planetarna prerazdelitev energetskih virov, da bi tudi države, ki jih nimajo, lahko prišle do njih. Njihova usoda ne sme biti prepuščena tistemu, ki je prišel prvi, ali logiki močnejšega. Gre za pomembna vprašanja, ki zahtevajo, če naj se z njimi ustrezno soočimo, od vseh odgovorno zavest o posledicah, ki se bodo prenesle na nove rodove, zlasti na množico mladih iz revnih narodov, ki »terjajo svoj dejavni delež pri gradnji boljšega sveta«.¹¹⁹

50. Ta odgovornost je splošna, saj se ne tiče le energije, temveč vsega stvarstva, ki ga ne smemo zapustiti novim rodovom osiromašenega njegovih virov. Človeku je dovoljeno *odgovorno upravljati z naravo*, jo varovati, da bi mu prinašala korist, in jo, tudi z novimi postopki in naprednimi tehnologijami, tako obdelovati, da bi lahko primerno sprejemala in hranila prebivalstvo, ki v njej prebiva. Na tej naši zemlji je prostora za vse: na njej lahko – s pomočjo same narave, ki jo Bog podarja svojim otrokom, ter z lastnim prizadevanjem in lastno iznajdljivostjo – vsa človeška družina najde potrebna sredstva za dostojno življenje. Moramo pa zelo resno opozoriti na dolžnost, da je treba izročiti zemljo novim rodovom v takšnem stanju, da bodo lahko tudi sami na njej dostojno živeli in jo še nadalje obdelovali. To vsebuje prizadevanje za skupno odločanje: »da se po odgovornem preudarku skupaj

¹¹⁸ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 1990*, 10: AAS 82 (1991) 152–153.

¹¹⁹ Pavel VI., *Okrožnica O delu za razvoj narodov*, 65: AAS 59 (1967) 289.

odločimo, katero pot je treba ubrati, da bi tako krepili tisto *zvezo med človekom in okoljem*, ki naj bo ogledalo stvariteljske ljubezni Boga, iz katerega izhajamo in h kateremu nas vodi pot«. ¹²⁰ Zaželeno je, da bi se mednarodna skupnost in posamezne vlade učinkovito postavile po robu takšnemu izkoriščanju okolja, ki bi se izkazalo škodljivo. Prav tako nujno pa je, da pristojne oblasti storijo vse, kar je treba, da bi bili gospodarski in družbeni stroški, ki so potrebni za uporabo skupnih naravnih dobrin, prikazani jasno, in bi jih v celoti tudi pokrivali tisti, ki jih uporabljajo, ne pa druga ljudstva ali prihodnji rodovi: varstvo okolja, naravnih dobrin in podnebja zahteva, da vsi, ki so na mednarodni ravni za to odgovorni, delujejo skupaj in so pripravljeni delovati v dobri veri, spoštovati zakone in ravnati solidarno do najrevnejših območij planeta. ¹²¹ Ena izmed največjih gospodarskih nalog je prav najučinkovitejša uporaba dobrin, ne njihova zloraba, pri čemer se je treba zavedati, da učinkovitost ni vrednostno nepristranski pojem.

51. Vedenjski vzorci, s katerimi človek obravnava okolje, vplivajo na vedenjske vzorce, s katerimi obravnava samega sebe, in obratno. To poziva današnjo družbo, da resno pretehta svoj način življenja, ki se v številnih predelih sveta nagiba k uživanju in porabništvu, ne meneč se za škodo, ki iz tega izhaja. ¹²² Nujna je učinkovita sprememba mišljenja, ki nas bo prisilila k sprejetju *novega življenjskega sloga*, »v katerem bodo iskanje resničnega, lepega in dobrega ter povezovanje z drugimi za skupno rast tiste prvine, ki bodo odločale o porabi, varčevanju in naložbah«. ¹²³ Vsaka kršitev solidarnosti in prijateljstva med državljani povzroča okoljsko škodo, kakor tudi samo zmanjševanje kakovosti okolja povzroča nezado-

---

¹²⁰ Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2008*, 7: AAS 100 (2008) 41.

¹²¹ Prim. Benedikt XVI., *Govor udeležencem Generalne skupščine Združenih narodov* (18. 4. 2008), v: *Insegnamenti IV*, 1 (2008) 618–626.

¹²² Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 1990*, 13: AAS 82 (1991) 154–155.

¹²³ Janez Pavel II., *Okrožnica Ob stoletnici*, 36: AAS 83 (1981) 838–840.

voljstvo v družbenih odnosih. Narava je zlasti v našem času tako zelo vpeta v družbena in kulturna gibanja, da skorajda ne pomeni več neodvisne spremenljivke. Vedno večje opustošenje in kulturno osiromašenje nekaterih kmetijskih območij sta tudi posledici siromašenja prebivalstva, ki tam živi, in njegove zaostalosti. Ko spodbujamo gospodarski in kulturni razvoj teh narodov, varujemo tudi naravo. In še: koliko naravnih dobrin so uničile vojne! Mir narodov in med narodi bi omogočil tudi večjo zaščito narave. Kopičenje dobrin, zlasti vode, lahko med prizadetim prebivalstvom izzove hude napetosti. Miroljuben sporazum o izkoriščanju naravnih virov lahko zaščiti naravo in tudi blaginjo zainteresiranih družb.

Cerkev je odgovorna za stvarstvo in mora to odgovornost uveljavljati tudi javno. Kot to počne, pa ne brani samo zemlje, vode in zraka, se pravi darov stvarjenja, ki pripadajo vsem. Predvsem mora ščititi človeka pred samouničenjem. Nujno bi morali imeti nekaj podobnega kot človeška ekologija, v pravem pomenu besede. Degradacija narave je namreč tesno povezana s kulturo, ki oblikuje človeško sožitje: *ko družba spoštuje »človeško ekologijo«, ¹²⁴ ima od tega korist tudi okoljska ekologija*. Kakor so med seboj povezane človeške vrline, saj oslabitev ene slabo vpliva tudi na druge, tako se tudi ekološki sistem ohranja ob spoštovanju zdravega sobivanja v družbi prijaznega odnosa do narave.

Za zaščito narave ne zadoščajo gospodarske spodbude ali omejitve, dovolj pa niso niti primerna navodila. Ti ukrepi so pomembni, vendar je *odločilnega pomena celotno družbeno moralno vedenje*. Ko ni spoštovanja pravice do življenja in naravne smrti, ko prihaja do človekovega spočetja, nosečnosti in rojstva po umetni poti, ko človeški zarodki služijo za razi-skave, skupna zavest pozablja na človeško (humano), s tem pa tudi na okoljsko ekologijo. Od novih rodov zahtevati spoštovanje do naravnega okolja, kadar jim vzgoja in zakoni ne pomagajo, da bi spoštovali sami sebe, je protislovje. Knjiga

---

¹²⁴ *Prav tam*, 38: AAS 83 (1981) 840–841; prim. Benedikt XVI., *Poslanica za svetovni dan miru 2007*, 8: AAS 779. (V slovenskem prevodu poslanice je izraz »humana ekologija«; okrožnica v izvirnikih navaja »ecologia umana« (it.), oziroma »écologie humaine« (fr.).

narave je ena in nedeljiva, pa naj gre za okolje ali za življenje, spolnost, zakon, družino, družbene odnose, skratka za celoten človeški razvoj. Naše dolžnosti do okolja so povezane z dolžnostmi do osebe same na sebi in v razmerju do drugih. Ne smemo zahtevati enih in teptati drugih. To je veliko protislovje sedanjega mišljenja in ravnanja, ki ponižuje človeka, uničuje okolje in škoduje družbi.

52. Resnice in ljubezni, ki jo ta odkriva, ni mogoče proizvajati, lahko ju le sprejemamo. Njun zadnji izvir ni in ne more biti človek, temveč Bog, oziroma Tisti, ki je Resnica in Ljubezen. To načelo je zelo pomembno za družbo in za razvoj, ker ne ta ne oni ne moreta biti zgolj človeški proizvod; sam klic k razvoju človeka in razvoju narodov ni utemeljen na preprosti osvoboditvi človeka, temveč je sestavina načrta, ki obstaja že pred našim obstojem, in je za vse nas obveznost, ki jo moramo sprejeti svobodno. On, ki hodi pred nami in nas oblikuje – živa Ljubezen in Resnica – nam kaže, kaj je dobro in v čem je naša sreča. *Kaže nam torej pot do resničnega razvoja.*

5. poglavje

SODELOVANJE ČLOVEŠKE DRUŽINE

53. Ena izmed najhujših oblik revščine, ki jo lahko okusi človek, je osamljenost. Če dobro pogledamo, se tudi druge oblike, z gmotnimi vred, porajajo iz osamljenosti, iz tega, da nismo ljubljani, ali iz težav, kako ljubiti. Revščina pogosto izvira iz zavračanja božje ljubezni, iz človekove tragične samozadostnosti, ko meni, da je sam sebi dovolj, oziroma da je le nepomembno in prehodno dejstvo, »tujec« v naključno nastalem vesolju. Človek je odtujen, ko je sam ali se loči od stvarnosti, ko se odpoveduje mišljenju in veri v Začetnika.¹²⁵ Vse človeštvo skupaj je odtujeno, ko se zanese le na človeške načrte, v ideologije in blodne utopije.¹²⁶ Današnje človeštvo se zdi dejavneje povezano med seboj od včerajšnjega: to veliko bližino je treba preoblikovati v resnično skupnost. *Razvoj narodov je odvisen predvsem od spoznanja, da obstaja ena samo družina*, ki sodeluje v pravi skupnosti. Sestavljajo jo ljudje, ki ne živijo zgolj drug ob drugem.¹²⁷

Pavel VI. je zapisal, »da svet trpi zaradi pomanjkanja misli«,¹²⁸ Trditev izraža ugotovitev, predvsem pa željo: potreben je nov miselni zagon, da bi bolje doumeli dejstvo, da ustvarjamo eno človeško družino; sodelovanje med vsemi narodi planeta pa nas priganja, da bi se združevali v imenu solidarnosti¹²⁹ in ne zaradi odrivanja na rob družbe. Takšna misel sili h *kritični*

¹²⁵ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 41: AAS 83 (1981) 843–845.

¹²⁶ Prav tam.

¹²⁷ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 20: AAS 87 (1995) 422–424.

¹²⁸ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 85: AAS 59 (1967) 298–299.

¹²⁹ Prim. Janez Pavel II., *Poslanica za svetovni dan miru 1999*, 3: AAS 90 (1998) 150; Isti, *Govor članom ustanove Centesimus annus* (9. 5. 1998) 2., v: *Insegnamenti XXI*, 1 (1998) 873–874; Isti, *Govor družbenim in političnem oblastem ter diplomatskemu zboru ob srečanju na »Wiener Hofburg«* (20. 6. 1998) 8, v: *Insegnamenti XXI*, 1 (1998) 1435–1436; Isti, *Poslanica Rektorju Katoliške univerze Sacro Cuore ob letnem srečanju* (5. 5. 2000) 6, v: *Insegnamenti XXIII*, 1 (2000) 759–760.

in vrednostni poglobitvi kategorije odnosa. Gre za nalogo, ki je ne smemo zvesti na samo družboslovne znanosti, ker terja izsledke ved, kot sta metafizika in teologija, da bi jasneje dojeli človekovo presežno dostojanstvo.

Človek, bitje duhovne narave, se uresničuje v medosebnih odnosih. Čim bolj pristno jih živi, tem bolj zori tudi njegova osebna istovetnost. Človek si ne dviguje cene, ko se zapira vase, temveč ko vzpostavlja odnose z drugimi ljudmi in Bogom. Takšna razmerja postajajo torej temeljnega pomena. To velja tudi za narode. Zatorej njihovemu razvoju zelo koristi metafizično dojemanje odnosov med ljudmi. Glede tega dobiva pamet pobude in usmeritve v krščanskem razodetju, po katerem človeška skupnost osebe ne posrka vase tako, da bi izničila njeno avtonomijo, kakor se dogaja v nekaterih totalitarizmih, temveč jo še pristneje vrednoti, saj se zveza med človekom in skupnostjo vzpostavlja po občestvovanju celote z drugo celoto.¹³⁰ Kakor družinska skupnost v sebi ne izničuje ljudi, ki jo sestavljajo, in kakor Cerkev v polnosti upošteva »novo stvar« (Gal 6,15; 2 Kor 5,17), ki se s krstom vcepi v Njegovo živo telo, tako se tudi edinost človeške družine, narodov in kultur v sebi ne izniči, marveč jim omogoča, da so si, kljub zakoniti medsebojni raznolikosti, drug drugemu razumljivejši in bližji.

54. Razvojná téma se ujema s témo o vključevanju vseh ljudi in vseh narodov v skupno človeško družino, ki nastaja v solidarnosti na podlagi temeljnih vrednot pravičnosti in miru. To perspektivo odločilno osvetljuje odnos med osebami Svete Trojice v eni božji naravi. Sveta Trojica je popolna edinost, ker so tri božje osebe čisto razmerje. Vzajemna prosojnost božjih oseb je popolna in povezanost med njimi celovita, saj so absolutna e(di)nost in enkratnost. Bog želi

---

¹³⁰ Po sv. Tomažu Akvinskem je »delna korist v nasprotju s koristjo osebe« – »ratio partis contrariatur rationi personae«, v: *III Sent. d. 5, 3, 2*; prav tako trdi, da »človek ni usmerjen v politično skupnost z vsem, kar je in kar ima« – »homo non ordinatur ad communitatem politicam secundum se totum et secundum omnia sua«, v: *Summa Theologiae I–II, q. 21, a. 4, ad 3um.*

tudi nas pridružiti temu občestv(ovanj)u: »da bi bili eno, kakor sva midva eno« (Jn 17,22). Cerkev je znamenje in orodje te edinosti.¹³¹ Tudi medčloveški odnosi vseh časov se lahko samo navdihujejo ob tem božjem vzorcu. Zlasti je mogoče v luči razodete skrivnosti o Sveti Trojici razumeti, da resnična odprtost ne pomeni sredobežne razpršitve, marveč globoko prešinjaje. To se kaže tudi pri običajnih izkušnjah človeške ljubezni in resnice. Kakor zakramentalna ljubezen zakonca duhovno poveže v »eno meso« (1 Mz 2,24; Mt 19,5; Ef 5,31) in iz dveh, kar sta bila prej, naredi soodnosno in stvarno e(di)-nost, tako resnica umna bitja med seboj povezuje in jih, ko jih privlači in povezuje, spodbuja k soglasnemu mišljenju.

55. Krščansko razodetje o e(di)nosti človeškega rodu *predpostavlja metafizično razlago človeškosti (humanum), v kateri je soodnosnost bistvena sestavina.* Tudi druge kulture in druga verstva učijo o bratstvu in miru, torej sta zelo pomeni sestavini celostnega človekovega razvoja. Vendar ne manjka religioznih in kulturnih stališč, ki ne sprejemajo popolnoma načela ljubezni in resnice, kar vodi k zaviranju resničnega človeškega razvoja ali celo k njegovemu preprečevanju. Današnji svet je prepreden z nekaterimi kulturami verskega značaja, ki človeka ne zavezujejo k občestv(ovanj)u, marveč ga usmerjajo k pehanju za osebno blaginjo in tako omejujejo zgolj na izpolnjevanje duševnih pričakovanj. Tudi določeno širjenje verskih gibanj v obliki malih skupin ali celo posameznikov in verski sinkretizem sta lahko dejavnika drobljenja in izmikanja. Ena izmed pomanjkljivosti globalizacije je lahko nagnjenje, ki takšen sinkretizem spodbuja.¹³² Ta hrani oblike »verovanja«, ki ljudi, namesto da bi jih spodbujale k povezovanju, odtujujejo in odvrtačajo od stvarnosti. Hkrati se včasih še naprej ohranja kulturna in religiozna dediščina, ki družbo zapira v zaprte družbene skupine, v magična

¹³¹ Prim. Drugi vatikanski koncil, *Dogmatična konstitucija o Cerкви (Lumen gentium, 1964)*, 1.

¹³² Prim. Janez Pavel II., *Govor udeležencem javnega zasedanja Papeške teološke akademije sv. Tomaža Akvinskega* (8. 11. 2001) 3, v: *Insegnamenti XXIV, 2* (2001) 676–677.

verovanja, ki ne spoštujejo človekovega dostojanstva, v odvisnost od okultnih sil. V teh okoljih se ljubezen in resnica težko uveljavita, to pa škodi pristnemu razvoju.

Če torej po eni strani drži, da razvoj potrebuje verstva in kulture različnih narodov, je po drugi strani prav tako res, da je ob tem nujna preudarnost. Verska svoboda ne pomeni verske ravnodušnosti niti tega, da so vsa verstva enaka.¹³³ Razločevanje med prispevki kultur in verstev je še zlasti za tistega, ki izvaja politično oblast, potrebno zaradi vzpostavljanja družbene skupnosti, ki spoštuje skupno dobro. Takšno razločevanje se mora opirati na merilo ljubezni in resnice. Ker gre pri tem za razvoj ljudi in narodov, bo upoštevalo možnost emancipacije in si prizadevalo za resnično vesoljno človeško skupnost. Ves človek in vsi ljudje so tudi merilo za vrednotenje kultur in verstev. Krščanstvo, vera v Boga, »ki ima človeški obraz«,¹³⁴ vsebuje takšno merilo.

56. Krščanska vera in druga verstva lahko prispevajo k razvoju *le, če Bog dobi mesto tudi v javnem življenju*, s poudarkom na kulturnem, družbenem, gospodarskem in posebej političnem področju. Družbeni nauk Cerkve je nastal iz zahteve krščanske vere po uveljavitvi »statuta civilnega prava«. ¹³⁵ Odrekanje pravice do javnega izpovedovanja vere in do prizadevanj, da bi verni tudi javnost seznanili z resnicami svoje vere, prinaša s seboj negativne posledice za resničen razvoj. Izključevanje vere iz javnega življenja, z druge strani pa tudi verski fundamentalizem, ovirata srečevanje

---

¹³³ Prim. Kongregacija za verski nauk, *Izjava Dominus Jesus o edinstvenosti in univerzalnosti odrešenja Jezusa Kristusa in Cerkve* (6. 8. 2000) 22: AAS 92 (2000) 763–764; Ista, *Doktrinalno navodilo o nekaterih vprašanjih, ki zadevajo udejstvovanje in vedenje katoličanov v političnem življenju* (24. 11. 2002) 8: AAS 96 (2004) 369–370.; slovenski prevod: Cerkveni dokumenti – Nova serija 1, Ljubljana 2003.

¹³⁴ Benedikt XVI., *Okrožnica Rešeni v upanju*, 31: AAS 99 (2007) 1010; Isti, *Govor udeležencem 4. narodnega srečanja Cerkve v Italiji* (19. 10. 2006): AAS 98 (2006) 465–477.

¹³⁵ Janez Pavel II., *Okrožnica Ob stoletnici*, 5: AAS 83 (1981) 798–800; prim. Benedikt XVI., *Govor udeležencem 4. narodnega cerkvenega srečanja Cerkve v Italiji*, v: AAS 98 (2006) 471.

med ljudmi in njihovo sodelovanje za napredek človeštva. V javnem življenju je vse manj spodbud in politika si nadene neznosen in nasilen obraz. Človekove pravice so izpostavljene nevarnosti kršitve bodisi zato, ker so oropane svoje temeljne presežnosti, bodisi zato, ker ni priznana osebna svoboda. V laicizmu in fundamentalizmu se izgublja možnost plodnega pogovora in koristnega sodelovanja med razumom in vero. *Pamet je vedno potrebna očiščenja v veri*, to pa velja tudi za politično pamet, ki se ne sme imeti za vsemogočno. Po drugi strani pa je tudi *vera potrebna neprestanega očiščenja v razumu*, da bi kazala svoj pristni obraz. Prekinitev tega dialoga je za razvoj človeštva zelo draga.

57. Ploden dialog med vero in razumom lahko samo krepi dela ljubezni do bližnjega in pomeni najpristnejši okvir za *spodbujanje bratskega sodelovanja med vernimi in nevernimi* pri vzajemnem delu za pravičnost in mir človeštva. V pastoralni konstituciji *Cerkev v sedanjem svetu (Gaudium et spes – Veselje in upanje)* so koncilski očetje trdili: »Po skoraj soglasnem mišljenju verujočih in neverujočih ljudi je vse, kar biva na zemlji, treba naravnavati na človeka kot na središče in višek vsega zemeljskega.«¹³⁶ Za verujoče svet ni plod nasključja ne nujnosti, marveč božjega načrta. Od tod dolžnost verujočih, da z vsemi ljudmi dobre volje – s pripadniki drugih verstev in z neverujočimi – zastavijo svoje sile, da bi bil ta naš svet res po božjem načrtu: da bi živeli kot družina pred Stvarnikovim očesom. Posebno znamenje ljubezni in vodilno merilo bratskega sodelovanja verujočih in neverujočih je zagotovo *načelo subsidiarnosti*,¹³⁷ izraz neodtujljive človekove svobode. Subsidiarnost je predvsem pomoč človeku prek avtonomije vmesnih skupin in teles. Takšna pomoč pride na vrsto, ko si posameznik in družbeni subjekti sami ne morejo pomagati. Njen cilj je vedno osamosvajanje, saj je naklonjena svobodi in odgovornemu sodelovanju. Subsidiarnost

¹³⁶ Pastoralna konstitucija *Cerkev v sedanjem svetu*, 12.

¹³⁷ Prim. Pij XI., Okrožnica *Ob štiridesetletnici (Quadragesimo anno)*, 15. 5. 1931); AAS 23 (1931) 203; Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 48: AAS 83 (1981) 852–854; *Katekizem Katoliške Cerkve*, 1883.

spoštuje dostojanstvo človeka, v katerem vidi osebo, ki je vedno sposobna bližnjim kaj dati. Ko v vzajemnosti prepoznamo notranjo človekovo ureditev, je subsidiarnost najučinkovitejši pripomoček zoper vse oblike paternalističnega socialnega skrbstva. Pojasnjuje lahko oblikovanje številnih ravni in razvrščanje raznih subjektov, pa tudi njihovo medsebojno usklajevanje. Gre torej za načelo, ki je zelo primerno za vodenje globalizacije in za njeno usmerjanje k resnično človeškemu razvoju. Da ne bi spodbujala nastajanja nevarne svetovne samovlade, *je treba globalizacijo usmerjati subsidiarno*, razčlenjeno na več ravni in stopenj, ki naj med seboj sodelujejo. Globalizacija vsekakor potrebuje oblast, saj gre za vprašanje globalnega skupnega dobrega. Takšna oblast pa mora biti urejena subsidiarno in poliarhično,¹³⁸ bodisi zato, da ne bi prizadela svobode, bodisi zato, da bi bila zares učinkovita.

58. *Načelo subsidiarnosti mora biti kar najtesneje povezano z načelom solidarnosti in obratno.* Subsidiarnost brez solidarnosti zdrkne namreč v družbeni partikularizem, solidarnost brez subsidiarnosti pa v socialno skrbstvo (asistenencializem), ki pomoči potrebnega ponižuje. To splošno pravilo je treba resno upoštevati tudi tedaj, ko obravnavamo vprašanje *mednarodne razvojne pomoči*. Ta lahko včasih mimo želja darovalcev ohranja narod v odvisnosti in celo podpira krajevno oblast ter izkoriščanje v državi prejemnici pomoči. Da bi bila gospodarska pomoč koristna, ne sme zasledovati drugih ciljev. Dostavljati jo je treba ne le v sodelovanju z vladaми prizadetih držav, temveč tudi s krajevnimi gospodarskimi dejavniki in subjekti civilne družbe, nosilci kulture, tudi s krajevnimi Cerkvami. Pomoč se mora vedno bolj osredotočati na celovite programe in na razdeljevanje od spodaj. Res je namreč, da je človeški vir največja dobrina, ki jo države v razvoju potrebujejo: človek je pravi kapital, ki mora rasti, da bi si najrevnejše države zagotovile resnično samostojno pri-

---

¹³⁸ Prim. Janez XXIII., Okrožnica *Mir na zemlji (Pacem in terris)*: AAS 55 (1963) 274.

hodnost. In še na to je treba spomniti, da je glavna pomoč, ki jo na gospodarskem področju potrebujejo države v razvoju, pomoč pri vedno večjem vključevanju njihovih proizvodov na mednarodne trge. S tem omogočamo njihovo polno soudeležbo pri mednarodnem gospodarskem življenju. V preteklosti je bila pomoč vse prevečkrat porabljena za ustvarjanje zgolj obrobni trgov za proizvode iz teh držav. To se pogosto dogaja zaradi slabega povpraševanja po teh proizvodih: zato je takšnim državam treba pomagati, da izboljšajo svoje proizvode in se bolje prilagodijo povpraševanju. Poleg tega so se nekateri pogosto bali konkurence zaradi uvoza običajno kmetijskih proizvodov iz gospodarsko revnih držav. Vendar je treba opozoriti, da možnost trženja takšnih proizvodov tem državam zelo pogosto za krajše in daljše obdobje zagotavlja preživetje. Pravičen in uravnotežen mednarodni kmetijski trg lahko koristi vsem, tako na strani ponudbe kakor povpraševanja. Zato je nujno usmerjati tržno pridelavo, poleg tega pa tudi določiti pravila mednarodne trgovine, ki jo bodo podpirala, in okrepiti financiranje razvoja, da bodo ta gospodarstva donosnejša.

59. *Poslovno sodelovanje pri razvoju* si ne sme prizadevati samo za gospodarsko razsežnost; postati mora velika *priložnost za kulturno in človeško srečanje*. Če nosilci sodelovanja iz gospodarsko razvitih držav, kakor se včasih dogaja, ne upoštevajo ne svoje niti drugih kulturne istovetnosti, ki jo sestavljajo človeške vrednote, ne morejo vzpostaviti iskrenega dialoga z državljani revnih držav. In če se slednji sami ravnodušno in nekritično odzivajo na vsako kulturno ponudbo o razvojnem sodelovanju, niso sposobni prevzeti odgovornosti za svoj pristni razvoj.¹³⁹ Tehnološko razvite družbe ne smejo lastnega tehnološkega razvoja zamenjati z domnevno kulturno večvrednostjo, temveč morajo pri sebi odkriti od časa do časa pozabljene vrline, ki so jim v preteklosti pomagale do razcveta. Razvijajoče se družbe morajo ostati zveste

---

¹³⁹ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 10.41: AAS 59 (1967) 262.277-278.

temu, kar je v njihovem izročilu resnično človeškega, in se izogibati, da bi samodejno prevzemale mehanizme globalizirane tehnološke civilizacije. V vseh kulturah so posamezna in raznotera etična ujemanja (konvergence), ki so izraz iste, od Stvarnika hotene človeške narave, kar etična modrost imenuje naravni zakon.¹⁴⁰ Takšen splošen moralni zakon je trdna osnova slehernega kulturnega, verskega in političnega dialoga in mnogovrstnemu pluralizmu različnih kultur pomaga, da se ne oddalji od skupnega iskanja resnice, dobrega in Boga. Sprejemanje tega v srcih zapisanega zakona je pogoj za vsako plodno družbeno sodelovanje. V vseh kulturah so slabosti, ki se jih je treba rešiti, sence, ki se jim je treba izogniti. Krščanska vera, ki se vrašča v kulture tako, da jih presega, jim lahko pomaga rasti v vesoljno skupnost in vsestransko solidarnost v dobro skupnega in planetarnega razvoja.

60. Pri iskanju rešitev iz sedanje gospodarske krize je treba na *pomoč pri razvoju revnih držav gledati kot na resnično orodje za ustvarjanje bogastva za vse*. Kateri drugi načrt pomoči lahko predloži tako pomembno rast vrednosti – tudi v svetovnem gospodarstvu – kakor je podpora ljudstvom, ki so še vedno na začetku svojega gospodarskega razvoja ali le kakšen korak naprej? Iz tega zornega kota bodo gospodarsko najbolj razvite države storile, kar je mogoče, da bi zagotovile višje kvote celotnega bruto domačega proizvoda za pomoč razvoju, in spoštovale obveznosti, sprejete na ravni mednarodne skupnosti. To bodo med drugim lahko storile ob preverjanju socialnega skrbstva in družbene solidarnosti pri sebi, pri tem pa upoštevale načelo subsidiarnosti in ustvarjale sisteme celovitejšega socialnega skrbstva, z dejavnim vključevanjem posameznikov in civilne družbe. S tem je mogoče celo izboljšati socialne službe in socialno pomoč ter s prepre-

---

¹⁴⁰ Prim. Benedikt XVI., *Govor članom Mednarodne teološke komisije* (5. 10. 2007), v: *Insegnamenti* III, 2 (2007) 418–421; Isti, *Govor udeležencem Mednarodnega kongresa o Naravnem moralnem zakonu*, ki ga je pripravila Papeška Lateranska Univerza (12. 2. 2007), v: *Insegnamenti* III, 1 (2007) 209–212.

čevanjem zapravljanja in zlorabljanja rent hkrati privarčevati sredstva, namenjena za mednarodno solidarnost. Sistem boljše soudeležene in organske, manj birokratske, a nič manj usklajene družbene solidarnosti bi lahko prebudil tudi številne danes dremajoče sile v korist solidarnosti med narodi.

Nekaj pomoči za razvoj bi lahko priteklo tudi iz učinkovitega uveljavljanja tako imenovane davčne subsidiarnosti, ki bi državljanom omogočala, da bi odločali o namenu svojih davčnih obveznosti do države. Če bi preprečili izrojevanje v razdrobljenost (partikularistično degeneracijo), bi lahko to pomagalo spodbujati oblike družbene solidarnosti od spodaj in ugodno vplivalo tudi na solidarnost za razvoj.

61. Širša solidarnost na mednarodni ravni se – tudi v gospodarski krizi – izraža predvsem v nadaljnjem in pospešenem *večanju možnosti za vzgojo*, ki je po drugi strani bistven pogoj za učinkovito mednarodno sodelovanje. Pojem »vzgoja« se ne nanaša le na izobrazbo ali poklicno izobraževanje, oboje zelo pomembno za razvoj, marveč na celostno človekovo vzgojo. S tem v zvezi je treba opozoriti na neki problematičen vidik: pri vzgoji je treba vedeti, kdo je človeška oseba, poznati njeno naravo. Uveljavljanje relativističnega gledanja na takšno naravo zastavlja jasna vprašanja o vzgoji, zlasti o moralni vzgoji, ko vnaprej določa njeno univerzalno raven. S pogrezanjem v takšen relativizem postajamo vsi revnejši, slabo pa je tudi za učinkovito pomoč najrevnejšim ljudstvom, ki ne potrebujejo le gospodarskih ali tehničnih sredstev, temveč pedagoške možnosti in sredstva za podporo ljudem pri njihovem polnem človeškem uresničevanju.

Pomembno osvetlitev tega vprašanja nam ponuja *mednarodni turizem*,¹⁴¹ ki je lahko vpliven dejavnik gospodarskega razvoja in kulturne rasti, a se lahko spremeni tudi v priložnost za izkoriščanje in moralno propadanje. Sedanje okoliščine ponujajo izredne možnosti, da bi se lahko gospodarski vidiki razvoja, oziroma denarni vplivi in porajanje pomembnih

---

¹⁴¹ Prim. Benedikt XVI., *Govor članom tajske škofovske konference ob obisku ad limina* (16. 5. 2008); v: *Insegnamenti* IV, 1 (2008) 798–801.

podjetniških izkušenj v nekem kraju povezali s kulturnimi, predvsem z vzgojo. Marsikdaj pride do tega, a v toliko drugih primerih je mednarodni turizem kvaren tako za turista kot za domače prebivalstvo. To zadnje se pogosto sooča z nenravnim ali naravnost izprijenim vedenjem, na primer pri tako imenovanem spolnem turizmu, na katerega oltar so žrtvovana številna človeška bitja, celo v rani mladosti. Žalostna je ugotovitev, da se to pogosto dogaja s privolitvijo krajevnih oblasti, ob molku tistih, od koder turisti prihajajo, in s sodelovanjem številnih delavcev tega področja. Tudi ko stvari ne gredo tako daleč, mednarodni turizem nemalokrat odseva porabniški in uživaški način življenja, beg in organizacijo, ki je značilna za države, iz katerih turisti prihajajo, ter tako ne spodbuja resničnega srečevanja med ljudmi in kulturami. Treba je torej misliti na drugačen turizem, ki bo lahko resnično pospeševal zavest vzajemnosti, ki ne bo oviral počitka niti zdrave zabave: takšen turizem je treba spodbujati tudi zaradi tesnejšega povezovanja izkušenj mednarodnega sodelovanja in podjetništva za razvoj.

62. Drugi upoštevanja vredni vidik, ki zadeva celosten človekov razvoj, so *preseljevanja, migracije*. Ta pojav preseneča zaradi števila vpletenih, zaradi sprožanja družbene, gospodarske, politične, kulturne in verske problematike, zaradi dramatičnih izzivov, pred katere postavlja narode in mednarodno skupnost. Lahko rečemo, da se soočamo z epohalnim družbenim pojavom, ki zahteva tesno in dolgoročno politiko mednarodnega sodelovanja, da bi se z njim ustrezno spoprijeli. Takšno politiko je treba razvijati najprej s tesnim sodelovanjem med državami, iz katerih migranti odhajajo, in tistimi, v katere prihajajo. Spremljati jo mora ustrezna mednarodna zakonodaja, ki lahko usklajuje različne pravne rede z namenom, da se rešujejo zahteve in spoštujejo pravice posameznikov in preseljenih družin ter hkrati družb, ki priseljence podpirajo. Nobena država ne more več sama reševati vprašanj migrantov našega časa. Vsi smo priče trpljenju, stiskam in pričakovanjem, ki spremljajo migracijske tokove. Pojav je, kakor je znano, težko ustrezno spremljati; vendar ostaja dejstvo,

da tuji delavci, navkljub težavam, povezanim z njihovo integracijo, s svojim delom znatno prispevajo h gospodarskemu razvoju države gostiteljice, z denarjem, ki ga pošiljajo svojcem, pa tudi države izvora. Seveda pa takšnih delavcev ne smemo imeti za blago ali navadno delovno silo. Ne smejo torej biti obravnavani kot katerikoli drugi proizvodni dejavnik. Vsak migrant je človeška oseba z neodtujljivimi temeljnimi pravicami, ki jih morajo vsi in v vseh okoliščinah spoštovati.¹⁴²

63. Pri obravnavanju razvojnih vprašanj ne smemo spregledati neposredne zveze med *revščino in brezposelnostjo*. V veliko primerih so reveži žrtve *nasilja nad dostojanstvom človeškega dela*, bodisi zato, ker so jim pri tem omejene možnosti (brezposelnost, podzaposlitev), bodisi zato, ker se »kršijo pravice, ki iz njega izvirajo, zlasti pravice do pravične plače, do varnosti delavčeve osebe in njegove družine«. ¹⁴³ Zato je že 1. maja 2000 moj predhodnik častitljivega spomina Janez Pavel II. ob svetem letu delavce pozval k »svetovni koaliciji za človeka vredno delo«¹⁴⁴ in tako Mednarodno organizacijo dela spodbudil k premišljenemu ravnanju. S tem je moralno znatno podprl to, kar si družine želijo povsod po svetu. Kaj pomeni beseda »dostojnost«, če jo uporabimo v zvezi z delom? Pomeni delo, ki bo v vsaki družbi izražalo bistveno dostojanstvo vsakega človeka: svobodno izbrano delo, ki bo učinkovito povezovalo delavce, moške in ženske, pri razvoju njihove skupnosti; delo, ki bo delavcem omogočalo spoštovanje brez vsakršnega zapostavljanja; delo, ki bo zadoščalo za potrebe družin in za izobrazbo otrok, ne da bi bili tudi sami prisiljeni delati; delo, ki bo delavcem dopuščalo svobodno združevanje in da se bo slišal njihov glas; delo, ki jim bo omogočalo, da bodo spet poiskali korenine na osebni, družinski in duhovni

¹⁴² Prim. Papeški svet za pastoralno migrantov in potujočih, *Navodilo o pastoralni oskrbi ljudi na cesti (Erga migrantes caritas Christi)*, 3. 5. 2994): AAS 96 (2004) 762–822; slovenski prevod: Cerkevni dokumenti 119, Ljubljana 2008.

¹⁴³ Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu*, 8: AAS XX (1981) 594–598.

¹⁴⁴ *Govor ob sklepu evharistične koncelebracije ob jubileju delavcev* (1. 5. 2000); v: *Insegnamenti XXIII*, 1 (2000) 720.

ravni; delo, ki bo upokojenim delavcem zagotavljalo dostojno življenje.

64. Ko razmišljamo o delu, je primerno opozoriti tudi na nujnost, da se *delavske sindikalne organizacije*, ki jih je Cerkev vedno opogumljala in podpirala, odprejo novim možnostim na področju dela. S preseganjem omejitev, ki so lastne posameznim vrstam sindikatov, so sindikalne organizacije poklicane, da poskrbijo za reševanje novih vprašanj današnje družbe: pri tem mislim na primer na tisto vrsto vprašanj, ki jo sociologi prepoznava v sporu med delavcem in porabnikom. Ne da bi nujno povezovali tezo o zamenjavi osrednje vloge delavca z osrednjo vlogo porabnika, se kakorkoli že, zdi, da bi moralo biti tudi to področje inovativnih sindikalnih izkušenj. Globalno obnebjje, v katerem se delo odvija, zahteva tudi, da se sindikalne organizacije različnih držav, večinoma omejene na obrambo koristi lastnih članov, ozirajo tudi na nečlane in še zlasti na delavce v nerazvitih državah, kjer so socialne pravice pogosto kršene. Z obrambo teh delavcev, ki jo lahko vodijo tudi s primernimi pobudami do držav, od koder delavci prihajajo, lahko sindikalne organizacije izpostavijo pristne etične in kulturne vzroke, ki so delavcem v različnih družbenih in delovnih okoljih omogočili, da so postali odločilen dejavnik razvoja. Še vedno je v veljavi tradicionalni nauk Cerkve, ki predlaga razlikovanje med vlogami in nalogami sindikata in politike. To razlikovanje bo sindikalnim organizacijam omogočilo, da bodo v civilni družbi odkrile najustreznejše okolje za obrambno in promocijo svetá dela, predvsem v korist izkoriščanih delavcev in tistih brez predstavnikov, katerih trpkih razmer zaslepljena družba pogosto ne pozna.

65. Prenove svojih struktur in svojega delovanja so nadalje nujno potrebne finance. Po zlorabah, ki so zamajale realno gospodarstvo, jih je treba spet usposobiti za *orodje pridobivanja bogastva in za spodbujanje razvoja*. Vse gospodarstvo in vse finance, ne le nekatera področja, je treba kot orodje uporabiti z etično odgovornostjo, da bodo ustvarjali primerne razmere za razvoj človeka in narodov. Gotovo je koristno,

v nekaterih okoliščinah pa nujno, sprožiti finančne pobude, v katerih prevladuje človekoljubna razsežnost. Ob tem pa ne smemo zanemariti dejstva, da mora biti celoten finančni sistem namenjen podpori resničnega razvoja. Predvsem je nujno, da namera delati dobro, ne bi prišla v nasprotje z učinkovitim pridobivanjem dobrin. Finančniki morajo spet najti resnično etični temelj svojega delovanja, da ne bi zlorabili tistih prefinjenih inštrumentov, ki jih je mogoče uporabiti za varanje varčevalcev. Pošten namen, preglednost in skrb za dobre rezultate so združljivi in jih ne smemo ločevati. Če je ljubezen pametna, zna poiskati tudi pota za previdno in pravično ravnanje, kakor pomenljivo kažejo številne izkušnje na področju kreditnega združništva.

Oboje: ustrezna regulacija sektorja, ki naj daje poroštvo najšibkejšim in preprečuje sramotne špekulacije, ter poskusno uvajanje novih oblik financiranja, namenjenih spodbujanju razvojnih projektov, so dobre izkušnje, ki jih je treba poglobljati in podpirati, hkrati pa opozarjati *varčevalce na lastno odgovornost*. Okrepiti in dodelati je treba tudi *izkušnjo z drobnim kreditiranjem* (mikrofinance), ki ima korenine v mišljenju in dejavnosti meščanskih humanistov – mislim predvsem na nastanek raznih zastavljalic –, saj lahko sedanje finančne težave postanejo usodne za številne najranljivejše plasti prebivalstva, ki jih je treba zato zaščititi pred morebitnimi zlorabami ali izgubami. Najšibkejšim je treba dati navodila, kako naj se varujejo oderuštva, revne narode pa je treba izšolati, da si bodo znali pomagati z drobnimi krediti. Tako se bodo na teh dveh področjih zmanjšale možnosti izkoriščanja. Ker smo priče novim oblikam revščine tudi v bogatih državah, lahko drobno financiranje stvarno pripomore k porajanju novih pobud in področij, od katerih bodo imeli korist revni sloji družbe v času, ko tudi njej grozi obubožanje.

66. Medsebojna svetovna prepletenost je dvignila na površje novo politično silo, *porabnike in njihova združenja*. Ta pojav je treba temeljito preučiti, saj vsebuje pozitivne prvine, ki jih je treba spodbujati, pa tudi skrajnosti, ki se jih je treba izogibati. Dobro je, če se ljudje zavedajo, da je nakupovanje

ne le ekonomsko, ampak tudi moralno dejanje. Obstaja torej natančno določena družbena odgovornost porabnika, ki se povezuje z družbeno odgovornostjo podjetja. Porabnike je treba neprestano vzgajati¹⁴⁵ za vlogo, ki jo dnevno igrajo in v kateri morajo spoštovati moralna načela, ne da bi pri tem zanemarjali gospodarnost, ki je povezana z nakupovanjem. Tudi pri nabavi je nujno – da v časih, kakršne doživljamo danes, ko se kupna moč zmanjšuje in je treba trošiti bolj trezno – ubrati druga pota, na primer nabavne zadruge, kakršne so bile potrošniške zadruge, ki so tudi na katoliško pobudo začele delovati v 19. stoletju (pri nas smo kratek čas poznali *Delavsko-nameščenško potrošniško zadrugo* in *Kmetijsko nabavno-prodajno zadrugo, op. prev.*). Nadalje so koristne nove oblike trženja proizvodov, ki prihajajo iz nerazvitih predelov planeta in proizvajalcem zagotavljajo dostojno plačilo, seveda le, če gre za res pregleden trg in če proizvajalci ne prejemaajo samo višje marže, temveč tudi boljšo izobrazbo, profesionalnost in tehnologijo. In končno, če se k takšnim gospodarskim razvojnim izkušnjam ne prilepijo ideološki nazori. Želeti si je učinkovitejše vloge porabnikov kot dejavnikov gospodarske demokracije, ko z njimi samimi ne manipulirajo navidezno reprezentativna združenja.

67. Spričo nezadržne rasti svetovne soodvisnosti in zaradi prav tako svetovne recesije je čutiti potrebo po reformi *Organizacije Združenih narodov ter sistema mednarodnega gospodarstva in bančništva*, da bi se lahko uresničil načrt družine narodov. Prav tako stvarna je potreba po odkrivanju novih oblik uveljavljanja načela o *zaščiti odgovornosti*¹⁴⁶ in po tem, da se tudi revnejšim narodom dodeli učinkovitejši glas pri skupnih odločitvah. To se zdi nujno prav zaradi političnega, pravnega in gospodarskega reda, ki naj bi spodbujal in usmerjal mednarodno sodelovanje k solidarnemu razvoju vseh narodov. Za vodenje svetovnega gospodarstva, za ozdra-

¹⁴⁵ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Ob stoletnici*, 36: AAS 83 (1981) 838–840.

¹⁴⁶ Pirm. Benedikt XVI., *Govor udeležencem Generalne skupščine Združenih narodov* (18.4. 2008): AAS 100 (2008) 618–626.

vitev gospodarstva, ki ga je prizadela kriza, za preprečevanje njenega poslabšanja in morebitne večje neuravnovešenosti, za uresničevanje celovite razorožitve, varne prehrane in miru, za zagotavljanje zaščite okolja in za urejanje migracijskih tokov je nujno potrebna svetovna politična oblast, o kateri je govoril že moj predhodnik, blaženi Janez XXIII. Njen položaj bo moralo urejati pravo. Ravnati se bo morala po načelih subsidiarnosti in solidarnosti, naravnana bo morala biti na uresničevanje skupnega dobrega,¹⁴⁷ zavezana uresničevanju izvirnega celostnega človekovega razvoja; navdihovati se bo morala ob vrednotah ljubezni v resnici. Takšno oblast bodo morali vsi priznavati; imeti bo morala resnično moč, da bo lahko vsakomur zagotavljala varnost, izkazovala pravičnost, omogočala spoštovanje pravic.¹⁴⁸ Seveda bo morala imeti pooblastila, da bo lahko stranke prisilila k spoštovanju svojih odločitev, pa tudi v raznih mednarodnih forumih usklajenih ukrepov. Če tega ne bi bilo, bi bilo namreč mednarodno pravo kljub velikemu napredku, doseženemu na raznih področjih, ujetnik ravnotežja moči med najmočnejšimi. Celostni razvoj narodov in mednarodno sodelovanje zahtevata za obvladovanje globalizacije¹⁴⁹ vzpostavitev višje stopnje mednarodnega reda subsidiarnega značaja, da bi se končno udejanjila družbeni red, skladen z moralnim redom, in tisto soglasje med moralnim in družbenim področjem, politiko in gospodarskim ter družbenim področjem, ki ga statut Združenih narodov že predvideva.

---

¹⁴⁷ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Mir na zemlji*: AAS 55 (1963) 293; Papeški svet *Iustitia et pax*; *Kompendij družbenega nauka Cerkve*, 441.

¹⁴⁸ Prim. *Pastoralna konstitucija Cerkve v sedanjem svetu*, 82.

¹⁴⁹ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O skrbi za socialno uprašanje*, 43: AAS 80 (1988) 574–575.

6. poglavje

RAZVOJ NARODOV IN TEHNIKA

68. Tema o razvoju narodov je tesno povezana s temo o razvoju vsakega posameznika. Človek po naravi teži k lastnemu razvoju. Ne gre za razvoj, ki bi ga zagotavljali naravni mehanizmi, kajti vsak izmed nas ve, da je sposoben svobodno in odgovorno sprejemati odločitve. Tudi ne gre za razvoj, ki bi bil prepuščen naši samovolji, ko pa vsi vemo, da je dar in ne plod samorazvoja. Našo svobodo izvorno opredeljujejo naše bitje in njegove meje. Nihče ne oblikuje lastne vesti samovoljno, temveč lastni »jaz« vsi snujemo na temelju »sebstva«, ki nam je bilo dano. Niso nam nedostopni le drugi, marveč smo nedostopni tudi sami sebi. *Razvoj človeka je razvrednoten, ko si domišlja, da je edini »proizvajalec« samega sebe.* Podobno se izrodi tudi razvoj narodov, ko človeštvo misli, da se lahko po-ustvari s pomočjo »čudežev« tehnologije. Tako se za navideznega in škodljivega razkriva tudi gospodarski razvoj, ki vzdrževanje nenaravne in porabniške rasti zaupa »čudežem« finančnega sektorja. V nasprotju s to prometejsko aroganco moramo okrepiti ljubezen do svobode, ki ni samovoljna, temveč resnično človeška zaradi prepoznavanja dobrega, ki je pred njo. Tako je nujno, da gre človek zopet vase in prizna temeljna pravila naravnega moralnega zakona, ki ga je v njegovo srce položil Bog.

69. Danes je vprašanje razvoja zelo tesno povezano z napredkom tehnike, z njeno osupljivo uporabnostjo na biološkem polju. Tehnika – to je dobro poudariti – je globoko človeško dejstvo, povezano s človekovo avtonomijo in svobodo. V tehniki se izraža in potrjuje gospostvo duha nad snovjo. »Človekov duh« se lahko, »ko se bolj oprusti svoje usužnjenosti stvarjem, svobodneje dvigne k češčenju in h kontemplaciji Stvarnika samega«. ¹⁵⁰ Tehnika nam omogoča, da gospodujemo snovi, zmanjšujemo tveganja, varčujemo z

¹⁵⁰ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 41: AAS 59 (1967) 277–278; prim. *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 57.

napori, izboljšujemo življenjske razmere. Odgovarja na sam (po)klic človekovega dela: v tehniki, delu lastnega genija, človek spoznava samega sebe in uresničuje svojo človečnost. Tehnika je objektivni vidik človekovega dela,¹⁵¹ katerega izvor in smisel sta v subjektivni prvini: človek, ki dela. Zato ni tehnika nikoli samo tehnika. Razodeva človeka in njegove želje po razvoju, izraža stremljenje človekovega duha po postopnem premagovanju določene ujetosti v snov. Tehnika se zato umešča v poslanstvo »obdelovati in varovati zemljo« (prim. 1 Mz 2,15), ki jo je Bog izročil v varstvo človeku in mora biti naravnana k utrjevanju tiste zveze med človeškim bitjem in okoljem, ki mora zrcaliti božjo stvariteljsko ljubezen.

70. Tehnološki razvoj lahko človeka privede do prepričanja o samozadostnosti tehnike, če se sprašuje samo, *kako*, spregleduje pa številne *zakaj*, ki ga spodbujajo k delovanju. Zato ima tehnika dvoumen obraz. Porojeno iz človeške ustvarjalnosti kot orodje človekove svobode, je moč razumeti kot prvo brezpogojne svobode, tiste svobode, ki noče priznati meja, ki jih stvari nosijo v sebi. Proces globalizacije bi utegnil ideologijo tako nadomestiti s tehniko,¹⁵² da bi ta sama postala ideološka oblast, ki bi lahko človeštvo izpostavila nevarnosti, da se znajde v ujetništvu nekega *a priori*, ki se ga ne bi mogla otresti, da bi se srečala z bitjem in resnico. V takšnem stanju bi vsi mi spoznavali, ocenjevali in reševali stanje našega življenja od zunaj, s kulturno-tehnokratskega obzorja, kateremu bi strukturno pripadali, in ne bi mogli nikoli najti smisla, ki se ne bi porodil iz nas samih. To gledanje danes tako zelo krepi tehnicistično miselnost, da se resnično ujema z mogočim. Toda če sta edino merilo resnice učinek in korist, je razvoja samodejno konec. Pravi razvoj namreč ni prvenstveno v delu. Ključ do razvoja je razum, ki je sposoben tehniko domišljati in v obzorju smisla do dna spoznavati človeški pomen človekovega početja ter ga v celovitosti svoje biti

¹⁵¹ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *O človeškem delu*, 5: AAS 73 (1981) 586–589.

¹⁵² Prim. Pavel VI., Apostolsko pismo *Ob osemdesetletnici*, 29: AAS 63 (1971) 420.

dojemati. Tudi ko dela prek satelita ali na daljavo prek elektronskega impulza, ostaja njegovo početje še vedno človeško, izraz odgovorne svobode. Tehnika človeka zelo privlači, ker ga trga iz fizičnih omejitev in širi njegovo obzorje. *Toda človeška svoboda je svoboda v pravem pomenu le tedaj, ko na čare tehnike odgovarja z odločitvami, ki so plod moralne odgovornosti.* Od tod nujna potreba po vzgoji etične odgovornosti pri uporabi tehnike. Izhajajoč iz človeške očaranosti nad tehniko je treba spet odkriti pravi smisel svobode, ki ni v pijanosti od popolne avtonomije, marveč v odgovoru na klic bitja, začeniši z bitjem, kar smo mi sami.

71. Ta možni odklon tehnične miselnosti od njegovega izvirnega človeškega toka opažamo danes tako v tehnizaciji razvoja kakor tudi miru. Na razvoj narodov pogosto gledajo kot na vprašanje finančnega inženiringa, odprtosti trgov, zniževanja carin, vlaganja v proizvodnjo, institucionalnih reform, skratka kot na zgolj tehnično vprašanje. Vsa ta področja so še kako pomembna, vendar se moramo vprašati, zakaj so dosedanje tehnične rešitve delovale le delno. Razlog moramo iskati globlje. Razvoja ne bodo nikoli v celoti zagotavljale tako rekoč samodejne in neosebne sile, pa naj jih uveljavlja trg ali mednarodna politika. *Brez poštenih ljudi, brez gospodarstvenikov in politikov, ki v svoji vesti živo občutijo klic po skupnem dobrem, razvoj ni mogoč.* Potrebni sta in poklicna usposobljenost in moralna doslednost. Ko prevlada poveličevanje tehnike, pride do zmešnjave med nameni in sredstvi; podjetnik bo videl edino merilo proizvodnje v najvišjem možnem dobičku, politik v utrditvi oblasti, znanstvenik v uspehu svojih odkritij. Tako se pogosto dogaja, da pod preprogo gospodarskih, denarnih ali političnih odnosov ostajajo nerazumevanja, stiske in krivice; množijo se tokovi tehničnega znanja, a seveda v korist gospodarjev, medtem ko so dejanske razmere ljudi, ki živijo v senci teh tokov, večinoma še naprej nespremenjene, brez možnosti za resnično enakopravnost.

72. Tudi na mir včasih gledamo kot na tehnični dosežek, ki je zgolj plod sporazumov med vladami ali pobud za

zagotovitev učinkovite gospodarske pomoči. Drži, da *graditev miru* zahteva neprestano tkanje diplomatskih stikov, gospodarsko in tehnološko izmenjavo, kulturna srečanja, sporazume glede skupnih načrtov, pa tudi sporazumno prevzemanje obveznosti za zaježitev nevarnosti vojne in korenito preprečevanje ponavljajočih se terorističnih skušnjav. Da pa bi ta prizadevanja obrodila dolgotrajne sadove, se morajo nujno opreti na vrednote, zakoreninjene v resnici življenja. To pomeni, da moramo prisluhniti glasu prizadetih ljudi in si ogledati njihove razmere, da bi lahko ustrezno predstavili njihova pričakovanja. Tu bi se morali, da tako rečem, postaviti v vrsto s številnimi neznanimi ljudmi, ki se iz ljubezni in medsebojnega razumevanja zavzemajo za srečevanje med narodi in spodbujanje razvoja. Med njimi so tudi krščanski verniki, ki so se tej veliki nalogi pridružili, da bi dali razvoju in miru poln človeški smisel.

73. S tehnološkim razvojem je povezano nezadržno širjenje *družbenih občil*. Brez njih si skoraj ne moremo več predstavljati obstoja človeške družine. V dobrem in slabem so tako vtkana v življenje sveta, da se zdi resnično absurden položaj tistih, ki zagovarjajo njihovo nevtralnost ter zahtevajo njihovo avtonomijo v odnosu do osebne morale. Podobni pogledi, ki vzneseno poudarjajo ozko tehnično naravo *družbenih občil*, pogosto v resnici spodbujajo njihovo podrejenost ekonomski računici, namero, da bi obvladovali trge, in ne nazadnje željo, da bi v načrtih ideološke in politične oblasti uveljavili merila kulturnega delovanja. Spričo njihovega odločilnega vpliva na spremembe pri zaznavanju in spoznavanju stvarnosti ter same človeške osebe postaja nujen temeljit razmislek o njihovem vplivu zlasti na etično-kulturno razsežnost globalizacije in na solidaren razvoj narodov. Kakor se zahteva od pravega usmerjanja globalizacije in razvoja, tako je treba tudi *smisel in namembnost medijev poiskati v antropoloških osnovah*. Se pravi, da lahko postajajo *priložnost za počlovečevanje* ne samo tedaj, ko lahko po zaslugi tehnološkega razvoja ponujajo več možnosti komuniciranja in informiranja, marveč predvsem tedaj, ko so urejeni in na-

ravnani v skladu s podobo o človeku in skupnem dobrem, v kateri se zrcalijo splošne vrednote. Družbena občila ne spodbujajo svobode niti ne globalizirajo razvoja in demokracije za vse preprosto s tem, ko množijo možnosti medsebojnega povezovanja in kroženja idej. Da bi takšne cilje dosegla, morajo biti osredinjena na širjenje in utrjevanje dostojanstva med ljudmi in narodi, dejavna izrecno v duhu ljubezni, postavljena v službo resnice ter naravnega in nadnaravnega dobrega in bratstva. V človeštvu je namreč svoboda notranje povezana s temi višjimi vrednotami. *Mediji* lahko dragoce- no prispevajo h graditvi občestvenosti človeške družine in h krepitvi družbenega etosa, ko postanejo orodje za širjenje in utrjevanje vesoljnega sodelovanja pri skupnem iskanju tega, kar je pravično.

74. Osnovno in najpomembnejše področje kulturnega boja med absolutizmom tehnike in človekovo moralno odgovornostjo je danes področje *bioetike*, kjer je postavljena na kocko sama možnost človekovega celostnega razvoja. Gre za zelo občutljivo in odločilno področje, na katerem se dramatično pojavlja temeljno vprašanje: ali se je človek porodil sam od sebe ali je odvisen od Boga. Zdi se, da so znanstvena odkritja in tehnične možnosti na tem področju tako napredovali, da nas silijo v izbiro med dvema racionalitetama: razumom, ki je odprt za transcendenco, in razumom, ki je zaprt v imanenci. Smo pred odločilnim *ali - ali (aut - aut)*. Toda racionaliteta, zaverovana v lastno delovanje, se izkaže za iracionalno, ker dopušča odločno zavračanje smisla in vrednot. Zapiranje pred transcendenco ne trči naključno ob oviro pri razmišljanju, da naj bi se bitje pojavilo iz nič in da naj bi bila pamet plod naključja.¹⁵³ V teh usodnih vprašanjih si razum in vera vzajemno pomagata. Le skupaj bosta rešila človeka. *Prevzet od čistega tehničnega de(jan)ja, je razum brez vere obsojen, da se bo izgubil v prividu lastne vsemogočnosti. Vera*

---

¹⁵³ Prim. Benedikt XVI., *Govor udeležencem 4. nacionalnega cerkvenega kongresa Cerkve v Italiji* (19. 10. 2006): AAS 465–477; Isti, *Homilija pri maši na Isliger Feld v Regensburgu* (12. 9. 2006): AAS 98 (2006) 252–256.

brez razuma pa je v nevarnosti, da se odtuji stvarnemu življenju ljudi.¹⁵⁴

75. Že Pavel VI. je spoznal in nakazal svetovno obzorje družbenega (socialnega) vprašanja.¹⁵⁵ Zvest tej njegovi smeri moram danes zatrditi, da je *družbeno vprašanje postalo radikalno antropološko vprašanje*, ker pač vsebuje ne le način dojemanja, temveč tudi upravljanja življenja, ki ga biotehnologija vedno bolj polaga v človekove roke. Današnja tako zelo skeptična kultura popolne odčaranosti, ki verjame, da je razkrila vse skrivnosti in se dokopala do korenine življenja, poraja in pospešuje spočetje *v epruveti (in vitro)*, raziskovanje zarodkov, možno kloniranje in hibridizacijo (križanje) človeka. To je skrajni izraz tehničnega absolutizma. V takšni kulturi vest služi le temu, da upošteva čisto tehnično možnost. Vendar ne smemo zmanjševati pomena vznemirjujočih scenarijev človekove prihodnosti in novih učinkovitih orodij, ki jih ima na voljo »kultura smrti«. K zelo razširjeni tragični rani splava bi lahko v prihodnosti, ta pa je na tihem že *v jedru (in nuce)*, dodali sistematično evgenično načrtovanje rojstev. Na nasprotni strani si utira pot *evtanazijska miselnost (mens eutanastica)*, nič manj nizkotno izražanje oblasti nad življenjem, ki naj bi v določenih okoliščinah ne bilo več vredno življenja. Za temi scenariji so stališča kulture, ki zanika človekovo dostojanstvo. Takšno ravnanje je po drugi strani namenjeno spodbujanju materialnega in mehanicističnega pojmovanja človeškega življenja. Kdo lahko oceni slabe posledice takšne miselnosti za razvoj? Ali naj se čudimo ravnodušnosti nad propadajočimi človeškimi usodami, če se ravnodušno obnašamo celo do tega, kaj je človeško in kaj ni? Preseneča samovoljna izbira vsega tistega, kar se danes predstavlja za upoštevanja vredno. Številni se zgražajo nad

¹⁵⁴ Prim. Kongregacija za verski nauk, *Dostojanstvo osebe (Dignitas personae)*, Navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih (8. 9. 2008): AAS 100 (2008) 858–887; slovenski prevod: Cerkevni dokumenti 125, Ljubljana 2009.

¹⁵⁵ Prim. Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 3: AAS 59 (1967) 258.

postranskimi zadevami, pripravljeni pa so, kakor se zdi, dopuščati nezaslišane krivice. Medtem ko reveži po svetu trkajo na vrata izobilja, bogati svet tvega, da – zaradi vesti, ki ni več sposobna spoznati tega, kar je humano – ne bo več slišal udarcev na svoja vrata. Bog razodeva človeka človeku; razum in vera mu družno kažeta dobro, če ga le hoče videti; naravni zakon, v katerem odseva stvariteljski Razum, razkriva človekovo veličino, pa tudi njegovo bedo, ko ne priznava opominov moralne resnice.

76. Enega izmed vidikov sodobnega tehnicističnega duha je mogoče zaznati v nagnjenju, da vprašanja in vzgibe, ki so povezani z notranjim življenjem, gleda le s psihološkega stališča, vse do nevrološkega redukcionizma. Človekova notranjost se tako prazni, zavest o ontološki vrednosti človekove duše in njenih globin, ki so jih znali raziskovati svetniki, pa se vedno bolj izgublja. Glede na to, da *jaz* pogosto krčijo na psiho in duševno zdravje mešajo s čustvovanjem, je *vprašanje razvoja tesno povezano tudi z našim pojmovanjem človekove duše*. Redukcionizem temelji na globokem nerazumevanju duhovnega življenja in prispeva k zavračanju dejstva, da je namreč razvoj človeka in narodov odvisen tudi od reševanja vprašanj duhovnega značaja. *Razvoj mora poleg gmotne vsebovati tudi duhovno rast*, saj je človek kot »enota iz duše in telesa«,¹⁵⁶ rojen iz božje stvariteljske ljubezni in določen za večno življenje. Človek se razvija, ko duhovno raste, ko njegova duša spoznava samo sebe in so v njej vtisnjene kali božje resnice, ko se pogovarja s samim seboj in s svojim Stvarnikom. Ločen od Boga je človek nemiren in bolan. Družbena in duševna odtujenost ter številne druge nevroze, ki so značilne za bogate družbe, nas opozarjajo tudi na vzroke duhovnega reda. Gmotno razvita, a za dušo neznosna družba blaginje ni sama po sebi usmerjena k resničnemu razvoju. Novih oblik suženjstva mamilom in obupa, v katerega zapadejo številni, ni mogoče razložiti samo sociološko in psihološko, temveč v bistvu duhovno. Praznina, v kateri se duša kljub številnim telesnim in psihičnim terapijam počuti zapuščeno, povzroča

¹⁵⁶ *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu*, 14.

trpljenje. *Ni popolnega razvoja ne splošne blaginje brez duhovnega in moralnega dobrega človeka, gledanega v celovitosti duše in telesa.*

77. Absolutizem tehnike je nagnjen k porajanju nezmožnosti dojetanja tega, kar se ne da razložiti samo z materijo. In vendar vsi ljudje doživljajo mnogotere prvine nesnovnosti in duhovnosti svojega življenja. Spoznavanje ni samo materialni dej, saj spoznano vedno zadrži nekaj, kar presega izkustveno danost. Vsako naše spoznanje, tudi najenostavnejše, je vedno majhno čudo, ker ga s tvarnimi sredstvi, ki jih imamo na voljo, ni mogoče nikdar popolnoma razložiti. V vsaki resnici tiči več od tistega, kar bi mi sami od nje pričakovali; v ljubezni, ki jo sprejemamo, je vedno nekaj, kar nas preseneča. Nikoli se ne bi smeli nehati čuditi tem čudežem. V vsakem spoznanju in vsakem dej(an)ju ljubezni okuša človekova duša nekaj »več«, kar je zelo podobno prejetemu daru, plemenitosti, h kateri se čutimo povzdignjeni. Če upoštevamo *duhovno razsežnost*, ki mora obvezno sooblikovati takšen razvoj, da bi lahko bil pristen, je na podobno raven postavljen tudi razvoj človeka in narodov. Ta zahteva nove oči in novo srce, da bi presegli materialistično gledanje na človeško dogajanje in v razvoju zaslutili neki »onstran«, ki ga tehnika ne more dati. Po tej poti bo mogoče uveljavljati človekov celostni razvoj, ki ima svoj kažipot v gonilni sili ljubezni in resnice.

SKLEP

78. Človek brez Boga ne ve, kam naj gre, in niti ne zmore dojeti, kdo da je. Spričo velikanskih težav v zvezi z razvojem narodov, ki nas skoraj silijo v obup in vdajo, nam prihaja na pomoč beseda Jezusa Kristusa, ki nam da vedeti: »Brez mene ne morete storiti ničesar« (Jn 15,5) in nas opogumlja: »... jaz sem z vami vse dni do konca sveta« (Mt 28,20). Ob obilici dela, ki ga moramo opraviti, naj nas s tistimi, ki se združujejo v njegovem imenu in si prizadevajo za pravičnost, podpira vera v božjo navzočnost. Pavel VI. nas je v okrožnici *O delu za razvoj narodov* spomnil, da človek sam ne more usmerjati svojega napredka, ker ne more sam utemeljiti svojega humanizma. Le če menimo, da smo kot posamezniki in kot skupnost poklicani v božjo družino kot njegovi otroci, bomo sposobni razvijati nove misli in porajati nove moči v službi pravega celostnega humanizma. Najmočnejša sila v službi razvoja je torej krščanski humanizem,¹⁵⁷ ki naj poživi ljubezen in se pusti voditi resnici ter eno in drugo sprejema kot trajni božji dar. Odprtost za Boga nas odpira za brate in za življenje, ki ga razumemo kot solidarno in veselo nalogo. Obratno pa se ideološka zaprtost do Boga in brezbožna neopredeljenost, ki pozabljata na Stvarnika in tvegata, da bosta pozabili tudi na človeške vrednote, danes kažeta kot največja ovira razvoja. *Humanizem, ki izključuje Boga, je nečloveški humanizem*. Le humanizem, ki je odprt v Absolutno, lahko – znotraj struktur, ustanov, kulture, *etosa* – vodi k napredovanju in uresničevanju oblik socialnega in družbenega življenja, ko nas rešuje pred nevarnostjo, da bi postali ujetniki trenutnih navad. Zavest o neuničljivi božji ljubezni je tista, ki nas podpira pri napornem in prizadevnem delu za pravičnost, za razvoj narodov, med uspehi in neuspehi, v prenehanem sledenju pošteni ureditvi človeških zadev.

¹⁵⁷ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 42: AAS 59 (1967) 278.

*Božja ljubezen nas kliče, da zapustimo to, kar nas omejuje in je končno, ter nas opogumlja, naj delamo in napredujemo v iskanju dobrega za vse, četudi se ne uresniči takoj, četudi je tega, kar uspe nam, politikom in gospodarstvenikom, vedno manj od tistega, po čemer hrepenimo.*¹⁵⁸ Bog nam daje moč, da se borimo in trpimo iz ljubezni za skupno dobro, zakaj On je naše vse, naše največje upanje.

79. *Razvoj potrebuje kristjane z rokami dvignjenimi k Bogu, sklenjenimi v molitvi, kristjane, ki jih priganja zavest, da ljubezni v resnici, caritas in veritate, iz katere prihaja pravi razvoj, ne ustvarjamo mi sami, marveč nam je darovana. Zato se tudi v najtežjih in najbolj zapletenih trenutkih poleg tega, da se odzivamo zavestno, sklicujemo predvsem na njegovo ljubezen. Razvoj vsebuje duhovno življenje, resno zaupanje v Boga, duhovno bratstvo v Kristusu, se zanaša na Previdnost in božje usmiljenje, na ljubezen in odpuščanje, se odpoveduje samemu sebi, sprejema bližnjega, se zavzema za pravičnost in mir. Vse to je nujno, če hočemo spremeniti »kamnito srce« v »meso« (Ezk 36,26), da bi tako življenje na zemlji »pobožanstvili« in zato počlovečili. Vse to je človeško, ker je človek subjekt lastnega bivanja; in je hkrati božje, ker je Bog začetek in konec vsega, kar velja in odrešuje: »... svet, življenje in smrt, sedanost in prihodnost. Vse je vaše, vi Kristusovi, Kristus pa Božji« (1 Kor 3,22–23). Iskrena želja kristjanov je, da bi lahko vsa človeška družina klicala Boga »Oče naš«! Ob edinorojenem Sinu se lahko vsi ljudje naučijo moliti Boga in se k njemu zatekati z besedami, ki nas jih je naučil sam Jezus, da bi ga znali po njegovi volji častiti z življenjem, da bi imeli vsakdanji kruh, da bi razumeli dolžnike in bili velikodušni, da ne bi bili preveč preskušani in bi bili rešeni hudega (prim. Mt 6,9–13).*

Ob sklepu Pavlovega leta bi rad to željo izrazil z njegovimi besedami iz pisma Rimljanom: *»Ljubezen naj bo brez hinavščine. Odklanajte zlo, oklepajte pa se dobrega. Drug drugega*

---

¹⁵⁸ Prim. Benedikt XVI., Okrožnica *Rešeni v upanju*, 35: AAS 99 (2006) 1013–1014.

ljubíte z bratovsko ljubeznijo. Tekmujte v medsebojnem spoštovanju» (Rim 12,9-10). Naj nas Devica Marija, ki jo je Pavel VI. razglasil za Mater Cerkve in jo krščansko ljudstvo časti kot Ogledalo pravičnosti in Kraljico miru, varuje in ohranja s svojo nebeško priprošnjo, s potrebno močjo, z upanjem in veseljem, da bi se še naprej velikodušno posvečali dolžnostim »razvoja celega človeka in vseh ljudi«, ¹⁵⁹

Dano v Rimu pri Svetem Petru, 29. junija, na slovesni praznik svetih apostolov Petra in Pavla, leta 2009, v petem letu papeževanja.

Papež Benedikt XVI.

---

¹⁵⁹ Pavel VI., Okrožnica *O delu za razvoj narodov*, 42: AAS 59 (1967) 278.

KRATICE

1. Drugi vatikanski vesoljni cerkveni zbor (1962–1965)

AA – LA	Odlok Apostolicam actuositatem – O laiškem apostolatu (1964).
GS – CS	Pastoralna konstitucija Gaudium et spes – Cerkev v sedanjem svetu (1965).
LG – C	Dogmatična konstitucija Lumen gentium – O Cerkvi (1964).

2. Socialne okrožnice in listine

Opomba: Socialne okrožnice Cerkve (1891–1991) so zbrane v knjigi Janez Juhant – Rafko Valenčič, Družbeni nauk Cerkve, Mohorjeva družba, Celje 1994. V njej so navedeni tudi podatki, kje in kdaj je dokument izšel.

CA – OS	Janez Pavel II., Okrožnica Centesimus annus – Ob stoletnici (1991).
LE – OČD	Janez Pavel II., Okrožnica Laborem exercens – O človeškem delu (1981).
MM – MU	Janez XXIII., Okrožnica Mater et Magistra – Mati in učiteljica (1961).
OA – OO	Pavel VI., Apostolsko pismo Octogesima adveniens – Ob osemdesetletnici (1971).
PP – DRN	Pavel VI., Okrožnica Populorum progressio – O delu za razvoj narodov (1967).
PT – MZ	Janez XXIII., Okrožnica Pacem in terris – Mir na zemlji (1963).
RN – NR	Leon XIII., Okrožnica Rerum novarum – O novih rečeh (1891).
QA – OŠ	Pij XI., Okrožnica Quadragesimo anno – Ob štiridesetletnici (1931).
SRS – SSV	Janez Pavel II., Okrožnica Sollicitudo rei socialis – O skrbi za socialno vprašanje (1987).

3. Drugi dokumenti in okrajšave

- AAS Acta Apostolicae Sedis (1888 sl.).
- CDSC – KDNC Papeški svet Pravičnost in mir, Compendio della dottrina sociale della Chiesa – Kompendij družbene nauka Cerkve, Ljubljana 2006.
- DCE – BJJ Benedikt XVI., Okrožnica Deus est amor – Bog je ljubezen, Cerkevni dokumenti 112, Ljubljana 2006.
- EN – OE Pavel VI., Apostolska spodbuda Evangelii nuntiandi – O evangelizaciji, Ljubljana 1976.
- EV – EŽ Janez Pavel II., Okrožnica Evangelium vitae – Evangelij življenja, Cerkevni dokumenti 60, Ljubljana 1995.
- FR – VR Janez Pavel II., Okrožnica Fides et ratio – Vera in razum, Cerkevni dokumenti 80, Ljubljana 1999.
- HV – PČŽ Pavel VI., Okrožnica Humanae vitae – O posredovanju človeškega življenja, Ljubljana 1968.
- KKC Katekizem katoliške Cerkve, Ljubljana 1993.
- LC – NKS Kongregacija za verki nauk, Navodilo Libertatis conscientia – O krščanski svobodi in osvoboditvi, Cerkevni dokumenti 31, Ljubljana 1986.
- RH – OČ Janez Pavel II., Okrožnica Redemptor hominis – Odrešenik človeka, Cerkevni dokumenti 2, Ljubljana 1979.
- SS – RU Benedikt XVI., Okrožnica Spe salvi – Rešeni v upanju, Cerkevni dokumenti 118, Ljubljana 2008.
- VS – SR Janez Pavel II., Okrožnica Veritatis splendor – Sijaj resnice, Cerkevni dokumenti 51, Ljubljana 1994.

ZVESTOBA DUHU IN NAUKU EVANGELIJA

Spremna beseda

Razvoj današnjega sveta je velik izziv za Cerkev. To dokazuje 2. vatikanski cerkveni zbor, ki je svojemu najobsežnejšemu dokumentu dal naslov *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu* (1965). Priprave tega dokumenta, koncilске razprave o predloženih vprašanjih in sprejeto besedilo govorijo, kako so škofje z vsega sveta – bilo jih je okrog 2500 – s svojim razumevanjem bistva Cerkve in njenega poslanstva v svetu nakazali pot v prihodnost. Koncil je bil za Cerkev čas posebnih spoznanj in sklepov. Smemo ga imenovati »kairos«, milostni čas za cerkveno občestvo. To velja ne samo za tiste, ki so živeli v obdobju koncila, ampak tudi za današnje rodove.

Konec 20. in začetek 21. stoletja sta močno razgibana. Prav je, da nakažemo vsaj nekaj značilnosti. Družbene spremembe so bile pričakovane, hkrati pa so bile tudi presenečenje: padec berlinskega zidu, ki je označeval desetletna nasprotja med blokoma in naznanil zlom komunističnega sistema; osamosvojitve zatiranih narodov na raznih celinah ter rojstvo novih držav; nastop informacijske družbe, ki je ustvarila novo miselnost in nove življenjske vzorce; razvoj genskega inženiringa, ki je odkril doslej neznana področja in zakonitosti življenja ter sprožil razne oblike manipuliranja z njim; srečevanje kultur in verstev na svetovni ravni je odprlo nova vprašanja; nova migracijska gibanja ustvarjajo nerešljive probleme; proces globalizacije kaže pozitivne pa tudi negativne vplive na človeško družino; podnebne spremembe kot Damoklejev meč grozijo našemu planetu in življenju na njem.

Razčlenjevanje vzrokov in posledic ne zadošča. Prelaganje krivde na posameznike, znanstveno ali družbenopolitično elito je nova oblika odtujitve (alienacije), ki se konča z obupanim: »Ničesar ne moremo storiti!« Prepričanje, da resnice ni mogoče spoznati, je zanikanje ene izmed osnovnih človekovih zmožnosti – zmožnosti spoznanja. Nič manj ni presenetljivo prepričanje

nekaterih, ki menijo, da je vsak razvoj v resnici v škodo človeku. Očitki veri, da je nasprotnica razuma in razvoja, so pokazali vse kaj drugega kot upravičenost. Pokazalo se je, da je ravno vera (Cerkev) najmočnejša zagovornica človekove zmožnosti spoznanja in razvoja (prim. Janez Pavel II., Okrožnica Vera in razum, 1999; Benedikt XVI., Okrožnica Ljubezen v resnici, 2009). Kaj pomeni trditev, da ni resnice, da je vse relativno, da obstaja več resnic, ki so vse enake, če ne razočaranje nad zmožnostjo človeškega spoznanja? Kaj pomeni zavračanje razvoja, ki naj bi bil v resnici anti-razvoj, če ne zanikanja človekovega prizadevanja, da bi ustvaril boljše življenjske razmere sebi in drugim? Kdo, kako, zakaj?

1. Sporočilo in novosti okrožnice

Cerkev skrbno spremlja razvoj sveta, novo miselnost in porajajoča se vprašanja. Njen socialni ali družbeni nauk so nekateri pojmovali ali ga še pojmujejo kot »tretjo pot« med kapitalizmom in komunizmom. Ali v bohotenju liberalizma ta dva sploh še obstajata? Cerkev ni nikoli sprejemala takšne opredelitve, tudi ni govorila o »tretji« ali »srednji poti«. Njena naloga ni ne politična ne gospodarska ne kulturna ne razvedrilna ali kaka druga dejavnost, pač pa evangelijski navdih vsega, kar človek dela, za vrednote, za katere si prizadeva. Brez poglobitve v evangelijsko sporočilo ni mogoče prav razumeti družbenega in etičnega sporočila okrožnice. Evangelij je namenjen ljudem vseh časov: posameznikom, skupinam, družbam, sistemom. To dokazuje evangelijsko tisočletno izročilo, ki je bilo tako nekoč kot danes človeku zanesljivo vodilo. Človeški in družbeni sistemi se spreminjajo glede na čas, razmere in potrebe. Spreminja jih človek – na boljše ali na slabše, to mora kritično presoditi – odvisno od njegovih spoznanj in etičnih prizadevanj. Časi so takšni, kakršni smo ljudje.

Evangelij ne obljublja raja na zemlji, kot ga obljubljajo razni sistemi in ideologije. Zaveda se, da je človek ne samo minljivo, ampak tudi nepopolno, omejeno in grešno bitje, ki potrebuje odrešenja ne samo zaradi lastne nezmožnosti, revščine, bolezni, nerazvitosti..., ampak tudi zaradi osebne hudobije in greha,

sebičnosti in pohlepa, zaverovanosti vase in v svoj prav. Vse to posameznik prenaša tudi na družbo. V tem smislu je družbeni nauk Cerkve integralni del evangelijskega oznanila in krščanske etike, ne samo socialna pomoč drugemu.

Ob besedah »socialna okrožnica«, ki sodi v »družbeni nauk Cerkve«, najprej pomislimo na tisti vidik človeške dejavnosti, ki presega posameznika tako s stališča delujočih subjektov kot s stališča tistih, ki jim je pozornost namenjena. Okrožnica ponavlja koncilsko misel, da je človek s svojo individualno in družbeno naravo središče naše pozornosti, skrbi in obravnave. Nikoli ne sme postati sredstvo v rokah politike, gospodarstva, genskega inženiringa, eksperimentiranja, zlasti pa raznih ideologij ... za doseganje njihovih ciljev. Prav tako pri besedi »socialno« najprej pomislimo, kako človeku pomagati v njegovih gmotnih in duhovnih stiskah, pri čemer slednje pogosto zanemarjamo.

V duhu koncila okrožnica zagotavlja, da je človek kot enota duha in telesa (ne duh in telo!) v ospredju vseh iskanj, prizadevanj in delovanja. V mislih imamo ne samo dejavnosti cerkvenih ustanov in skupnosti, ampak tudi prizadevanja civilne družbe za dobro osebe, ki ustvarja družbo, od nje prejema in tudi sama prispeva v zakladnico človečnosti in razvoja. Če znamo pravilno sprejemati, se iz tega učimo tudi dajati, in ko dajemo, tudi sami prejemo.

2. Za celostni razvoj človeka in človeštva

Vprašanja niso nova. Z njimi so se srečevali misleci in praktiki, dejansko vsi, ki se sprašujejo o smislu življenja, človekovega bivanja in početja na zemlji. Ni naključje, da se v novi okrožnici Benedikt XVI. pogosto sklicuje na okrožnico papeža Pavla VI. O delu za razvoj narodov (*Populorum progressio*). Slednja je izšla leta 1967, dve leti po koncilu (1962–1965), ki je v Pastoralni konstituciji Cerkev v sedanjem svetu (*Gaudium et spes*, 1965) obravnaval podobna vprašanja: osebe in družbe, družine in države, znanosti in vere, človeške dejavnosti in razvoja, politike in gospodarstva, vojne in miru, sodelovanja in solidarnosti med narodi. Ta in druga nova vprašanja odmevajo danes v drugačnem, vendar že predvidenem kontekstu: v kontekstu

globalizacije človeške družbe, ki na vseh področjih sproža nova vprašanja in zahteva nove odgovore.

Koncil je sklenil svoje delo dvajset let po koncu 2. svetovne vojne, ko si je svet nekoliko opomogel od njenega uničevanja, od koncila do danes pa so pretekla že štiri desetletja. Razvoj v prvem obdobju je dosegal predvsem zunanje uspehe - vnovično graditev v vojni porušeni dežel, napredek znanosti in tehnologije, osvajanje veselja, manj pa si je prizadeval za uveljavljanje človeka in medsebojnih odnosov. Geslo koncila in okrožnice Pavla VI. je bilo »za celosten razvoj človeka in vsega človeštva«. Žal je danes dlje od njegove uresničitve kot tedaj. Narediti je treba kvalitativen preskok: razvoj je celosten (osebe in družbe, zunanji in duhovni, vseh področij življenja in geografskih celin...), ali pa ga sploh ni; pravičnost, kakor jo ljudje razumemo (ali samovoljno razlagamo), ni dovolj; ta mora biti utemeljena na etičnih načelih, ne pa na družbenih zakonodajah, ki poljudno razlagajo njen značaj in pomen. Kot rešitev se kažejo na obzorju solidarnost, bratstvo in ljubezen, ki označujejo najglobljo povezanost med osebami; ljubezen pa je pristna, če je utemeljena v resnici. Od tod naslov okrožnice »Ljubezen v resnici«. Spoznajte, da »globalizirani svet« potrebuje »globalizirano ljubezen«, mora postati vodilo za prihodnost človeštva. Tedaj šele bo človeštvo na poti k celostnemu razvoju, ki bo dostopen posamezniku in družbi. Takšen razvoj omogoča - ne daje - dostop do novih obzorij, kajti vsak človek mora sam stopiti na njegovo pot.

V tej zvezi okrožnica ponavlja in pogloblja pomembno misel Pavla VI., daje »vase zaprti humanizem nečloveški humanizem«. Trditev je v svojem času, zlasti v komunističnih krogih, naletela na ostre odmeve. Komunizmu, ki se je razglašal za najbolj humanistični družbeni red, očitati pomanjkanje humanizma! Krog podobnih ideologij se je danes razširil. Vsako zanikanje človekove presežnosti (transcendence, nad-časovnosti), sploh možnosti njenega obstoja, zapira človeka v ozek svet vidnega, obstoječega. Presežnega ni, ker ne sme obstajati. To je logika ideologij - filozofskih, družbenih in življenjskih vzorcev, ki se ravnajo po njim sprejemljivih načelih, če načela sploh priznavajo. Resničen celostni razvoj je človeku dostopen, ko je sam odprt za presežno in mu tudi družba odpira obzorja presežnega.

3. Antropološke prvine okrožnice

Načelo, da je človek v svoji celovitosti najvišja vrednota, je temeljno izhodišče okrožnice, ki v duhu krščanske antropologije in razodetja prepoznava v človeku božjo podobo. Človeku (konkretni osebi) je namenjena božja ljubezen, klic k življenju in razvoju. Oboje se uresničuje sredi človeške družbe. Ni človek zaradi družbe, ampak družba zaradi človeka, ki stopa z njo v odgovorno komunikacijo – za skupno dobro (*bonum commune*) osebe in družbe. Tako se antropološki in družbeni vidik med seboj dopolnjujeta.

Antropologija govori tudi o tem, da v življenju človek najprej prejema, da bi lahko tudi sam drugim dajal in jih bogatil. Iz enega izkustva – prejetja, prehaja v drugo – dajanje. Prejel je življenje, bil je deležen ljubezni Boga, staršev in okolja. Prejel je tudi klic k ljubezni, k življenju za drugega. Kar velja za posameznika, velja tudi za družbo na vseh ravneh njenega delovanja: deležnosti na bogastvu narave, človeškega uma in pridobitvah razvoja. V tem duhu morajo delovati vse dejavnosti – znanost, umetnost, politika, gospodarstvo ...

V tej zvezi se okrožnica dotakne novih in žgočih vprašanj biotike: življenja, ki je najvišja zemeljska vrednota in ga je treba spoštovati od spočetja do naravne smrti; načrtovanja spočetja kot odgovornega dejanja staršev, moža in žene, kot potrditve njune ljubezni, ki je tehnika ne more nadomestiti; pogojevanja ekonomske pomoči deželam v razvoju s programi omejevanja rojstev in z liberalističnimi pogledi na spolnost, ki so znamenja razvrednotenja, ne pa resničnega razvoja človeka in družbe ... V posmeh takemu početju govori dejstvo, da se ravno deželam z veliko rodnostjo odpirajo poti razvoja in da je »varna spolnost« najbolj nevarna zaradi neodgovornega ravnanja.

Tudi skrb za okolje, »božje in človeško«, ki je domovališče sedanjih in prihodnjih rodov, je čedalje bolj žgoče vprašanje. Človek je poklican, naj bo oskrbnik in gospod stvarstva, naj ga spreminja v prijazno domovališče, nikakor pa ne uničuje. Z njim je človek življenjsko povezan in stvarstvo s človekom.

4. Vloga etike in strokovnosti

Spoštovanje človekovega dostojanstva ter osebne in družbene poklicanosti k razvoju je izhodišče za vse družbene dejavnosti: odnose, gospodarstvo, izmenjavo dobrin, načrtovanje razvoja, politiko, skrb za humano okolje ... Pri tem sta na voljo dva nenadomestljiva stebra: etika (poštenost) in strokovnost. Prva izhaja iz notranje človekove naravnosti, da išče resnico kot osebno in skupno dobro, druga iz zavesti, da so v naravo stvari in dejavnosti vpisani zakoni, ki jih moramo spoštovati, če hočemo delovati v dobro osebe in skupnosti.

Če naj bo razvoj celosten – v korist osebe in družbe, držav in globaliziranega sveta –, če hoče premagati sedanjo svetovno gospodarsko krizo in postaviti druge osnove za razvoj v prihodnosti, mora spremeniti miselnost in način delovanja.

V gospodarskem življenju je dobiček merilo uspešnosti. Čigav dobiček, čigava uspešnost? Navadno le ene strani. Pri tem mislimo zgolj na njegovo zunanjo, vidno plat, notranjo, duhovno pa zanemarjamo. Ne denar, znanstveni ali tehnični podvig, ne kakršno koli uspešno delo ne odtehtajo tistega, kar je namen vse človekove dejavnosti: »biti« in ne samo »imeti« več. V primeru, ko imamo pred očmi le lasten dobiček, ki ga dosežemo na račun drugega (v ekonomiji, načrtovanju in prenosu proizvodnje na cenene trge), gre za nove oblike izkoriščanja. Temu ni mogoče reči »celostni razvoj«.

Okrožnica se dotakne mnogih vprašanj današnje družbe, ki ima na voljo možnosti, pa jih zaradi pomanjkanja etične zavesti vodi še naprej v slepo ulico. Sem prištevamo »tehnično«, miselnost, ki meni, da je vse, kar človek zmore, tudi dovoljeno. Takšna miselnost je daleč od resničnega razvoja, ki ga narekuje »ljubezen v resnici«. To je velik izziv za znanost, ki išče resnico, predvsem resnico o človeku; znanost, ki je in mora biti v korist sedanjim in prihodnjim rodovom.

Pričakovanja, da bo okrožnica odgovorila na vsa perečaa vprašanja, zlasti na današnjo ekonomsko krizo, da bo dala strokovne rešitve, odstranila napetosti in nesorazmerja med narodi, je iluzorno. Bog je dal človeku naloge in zmožnosti, ki ga spodbujajo k razmišljanju, iskanju in dejavnosti; dal mu je

razum in vest, da usmerjata njegovo pot življenja. V času globalizacije človeštva, ko postajamo drug od drugega čedalje bolj odvisni, se ne moremo izogniti tem vprašanjem. Evangeljska resnica je kaži pot, ljubezen pa moč, ki spodbuja iskanje v dobro vseh. Nihče se jima ne more odreči, ne da bi s tem zatajili notranje vzgibe svoje narave in naloge, ki nam jih je Bog zaupal.

5. Sklepne misli

Ob branju okrožnice se zaradi njenega vsebinskega bogastva, zgradbe in načina razmišljanja zbuja zanimiva primerjava s Plečnikovo Univerzitetno knjižnico v Ljubljani, eno izmed najlepših in skladnih stvaritev, kar jih premore naša domovina. Vsak kamen je načrtovan in postavljen na njemu predvideno mesto. Stavba je domišljena kot enota, v kateri so vsi elementi v službi harmoničnosti celote. Takšna je tudi zgradba okrožnice.

Okrožnica se dotakne vseh pomembnih vprašanj današnjega sveta – človeka in družbe, znanosti in tehnike, gospodarstva in ekonomske politike, bioetike in genskega inženiringa, ekologije in prihodnosti človeštva. Čeprav se ne izogiba kritičnemu razmišljanju o današnji družbi, želi predvsem odpreti nove možnosti za razvoj globalizirane družbe v prihodnosti. V njej vidi uresničenje božjega načrta: človeštvo je in mora postajati družina božjih otrok, bratov in sestra, ki živijo ne samo drug z drugim, ampak tudi drug za drugega. Jasno pove, da je pomanjkanje etične zavesti v človeku in družbi pripeljalo do današnjega kritičnega stanja v svetovnem gospodarstvu. Rešitev je treba iskati v novi etični zavesti posameznika in družbe (pravičnosti, odgovornosti, solidarnosti, prostovoljstvu, bratstva, »ljubezni v resnici«). Ne boji se predlagati novih vidikov za razvoj sveta in odnosov: prebuditve etične zavesti, odgovornosti, zastojnosti, občestvenega gospodarstva, tudi prenove mednarodnih ustanov, obremenjenih s preteklostjo, administrativno neučinkovitostjo ipd. Človeštvu je na voljo vedno veljaven kompas – evangelij, vesela novica tudi za naš čas, razmere in potrebe.

Rafko Valenčič
urednik

Kazalo

Papež Benedikt XVI.	
Okrožnica LJUBEZEN V RESNICI	5
UVOD	5
I. poglavje	
Sporočilo okrožnice <i>O delu za razvoj narodov</i>	13
2. poglavje	
Človeški razvoj v našem času	23
3. poglavje	
Bratstvo, gospodarski razvoj in civilna družba	39
4. poglavje	
Razvoj narodov, pravice in dolžnosti, okolje.....	51
5. poglavje	
Sodelovanje človeške družine	63
6. poglavje	
Razvoj narodov in tehnika	79
SKLEP	87
KRATICE	91
Rafko Valenčič, Zvestoba duhu in nauku evangelija	93

Zbirka CERKVENI DOKUMENTI

1. Papeški govori v Mehiki. Poslanica škofov iz Pueble (1979)
2. Janez Pavel II., Okrožnica Človekov Odrešenik (1979)
3. Papež Janez Pavel II., Na Poljskem (1979)
4. Veselje in veličina življenja (1980)
5. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o katehezi (1980)
6. Janez Pavel II., Na Irskem in v ZDA (1980)
7. Janez Pavel II., Afriški govori (1980)
8. Janez Pavel II., Govor v UNESCO (1980)
9. Janez Pavel II., Sveti Benedikt (1981)
10. Janez Pavel II., Okrožnica o božjem usmiljenju (1981)
11. Janez Pavel II., V ZR Nemčiji (1981)
12. Janez Pavel II., Na Daljnem vzhodu (1981)
13. Janez Pavel II., Okrožnica o človeškem delu (1981)
14. Mednarodno leto prizadetih (1982)
15. Redovniki v Cerkvi (1982)
16. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o družini (1982)
17. Janez Pavel II., Sveto leto odrešenja (1983)
18. Duhovni poklici (1983)
19. Nemški in francoski škofje o miru (1984)
20. Janez Pavel II., V Avstriji (1984)
21. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o odrešenjskem trpljenju (1984)
22. Smernice za vzgojo človeške ljubezni (1984)
23. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o redovništvu (1984)
24. Navodilo o teologiji osvoboditve (1984)
25. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o pokori in spravi (1985)
26. Janez Pavel II., Apostolsko pismo vsem mladim sveta (1985)
27. Janez Pavel II., Okrožnica Apostola Slovanov (1985)
28. Dostojanstvo človeka, Bioetika (1985)
29. VI. simpozij evropskih škofov (1986)
30. Škofovska sinoda: 20 let koncila (1986)
31. Navodila o krščanski svobodi in osvoboditvi (1986)
32. Janez Pavel II., Okrožnica o Svetem Duhu (1986)
33. Kristološka vprašanja (1987)
34. Janez Pavel II., Okrožnica o Odrešenikovi Materi (1987)
35. Ekleziološka vprašanja (1987)
36. Navodilo o daru življenja (1987)
37. Janez Pavel II., Okrožnica o skrbi za socialno vprašanje (1988)
38. Tisoč let krščanstva v Rusiji (1988)
39. Veselo oznanilo evangelija in vzgoja v veri (1989)
40. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o dostojanstvu žene (1989)
41. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o krščanskih laikih (1989)
42. Mir v pravičnosti (1989)
43. Škofje ZDA – Papeški svet: AIDS (1990)
44. O meditaciji: Študij cerkvenih očetov (1990)

45. Janez Pavel II., Okrožnica Ob stoletnici (1991)
46. Janez Pavel II., Okrožnica Odrešenikovo poslanstvo (1991)
47. MSK: Kateheza odraslih v krščanski skupnosti (1991)
48. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda Dal vam bom pastirjev (1992)
49. Škofovska sinoda o Evropi: Katoličani v Evropi (1992)
50. Papeški svet za družbeno obveščanje: Na pragu novih časov (1992)
51. Mednarodna teološka komisija: Eshatološka vprašanja (1993)
52. Janez Pavel II., Okrožnica Sijaj resnice (1994)
53. Ekumenski pravilnik (1994)
54. Janez Pavel II., Pismo družinam (1994)
55. Carlo Maria Martini, Cerkev in javna glasila (1994)
56. Direktorij za službo in življenje duhovnikov (1994)
57. Bratsko življenje v skupnosti (1994)
58. Janez Pavel II., Apostolsko pismo V zarji tretjega tisočletja (1995)
59. Cerkev in kultura (1995)
60. Janez Pavel II., Okrožnica Evangelij življenja (1995)
61. Komisija Pravičnost in mir pri SŠK, Izjave (1995)
62. Mednarodno leto žensk (1996)
63. Janez Pavel II., Okrožnica Da bi bili eno (1996)
64. Janez Pavel II., Govori v Sloveniji (1996)
65. Janez Pavel II., Posinodalna apost. spodbuda Posvečeno življenje (1996)
66. Papeški svet za družino, Človeška spolnost – resnica in pomen (1996)
67. Janez Pavel II., Govor na 50. generalni skupščini OZN (1996)
68. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Luč z Vzhoda (1996)
69. Papeški odbor za medn. evhar. kongrese: Evharistija in svoboda (1997)
70. Janez Pavel II., Papeški svet za družino, Zakrament sprave (1997)
71. Papeški svet za družino, Priprava na zakon (1997)
72. Papeški svet za družbeno obveščanje, Etika oglaševanja (1997)
73. CEI, Direktorij družinske pastorale za Cerkev v Italiji (1997)
74. Navodilo o sodelovanju laikov pri službi duhovnikov (1998)
75. Splošni pravilnik za katehezo (1998)
76. Novi duhovni poklici za novo Evropo (1998)
77. Spominjamo se: Premišljevanje o holokavstu (1998)
78. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Gospodov dan (1998)
79. Janez Pavel II., Skrivnost učlovečenja (1999)
80. Janez Pavel II., Okrožnica Vera in razum (1999)
81. CEI, Načrtovanje novih cerkva in Preureditev cerkva (1999)
82. Janez Pavel II., Pismo umetnikom (1999)
83. Papeški svet za laike, Dostojanstvo starejših ljudi (1999)
84. Janez Pavel II., Pismo starejšim (1999)
85. Papeški svet za kulturo, Za pastoralo kulture (2000)
86. Kongregacija za duhovščino, Duhovnik za tretje tisočletje (2000)

87. Papeška biblična komisija, Interpretacija Svetega pisma v Cerkvi (2000)
88. Papeški svet za past. zdravstvenih delavcev, Listina zdravstvenih delavcev (2000)
89. Papeški svet za družbeno obveščanje, Etika v družbenem obveščanju (2000)
90. Izjava socialne komisije francoskih škofov, Rehabilitirati politiko (2001)
91. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Ob začetku novega tisočletja (2001)
92. Kongregacija za nauk vere, Navodilo o molitvi za ozdravljenje (2001)
93. Papeški svet za družino, Zakon, družina in zunajzakonske skupnosti (2001)
94. Kongregacija za bogoslužje, Splošna ureditev rimskega misala (2002)
95. CEI, Kako oznanjati evangelij v svetu, ki se spreminja (2002)
96. Papeški svet za družbeno obveščanje, Cerkev in internet (2002)
97. Papeška komisija za kulturne dobrine, Cerkev in kulturne dobrine (2002)
98. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Rožni venec Device Marije (2002)
99. Kongregacija za duhovščino, Duhovnik, pastir in voditelj župnijskega občestva (2002)
100. Kongregacija za ustanove posvečenega življenja, Znova začeti pri Kristusu (2003)
101. Janez Pavel II., Okrožnica Cerkev iz evharistije (2003)
102. Kongregacija za bogoslužje in za zakramente, Direktorij za ljudske pobožnosti in bogoslužje (2003)
103. Janez Pavel II., Posinodalna apostolska spodbuda Cerkev v Evropi (2003)
104. Papeški svet za kulturo, Jezus Kristus prinašalec žive vode (2003)
105. Papeški svet za pastoralo zdravja, Cerkev, mamila in odvisnost (2004)
106. Kongregacija za katoliško vzgojo, Stalni diakoni (2004)
107. Kongregacija za verski nauk, Pismo o sodelovanju moških in žensk (2004)
108. Kongregacija za bogoslužje, Navodilo o zakramentu odrešenja (2004)
109. Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih, Navodilo Kristusova ljubezen do migrantov (2005)
110. Papeška biblična komisija, Judovsko ljudstvo in njegovi sveti Spisi v krščanskem Svetem pismu (2005)
111. Papež Benedikt XVI., Homilije in govori (2005)
112. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Bog je ljubezen (2006)
113. Papež Pij XII., Okrožnica o čiščenju Presvetega Srca Jezusovega Haurietis aquas in gaudio (1956–2006)

114. Papež Benedikt XVI., Apostolsko potovanje na Bavarsko (2006)
115. Papež Benedikt XVI., Posinodalna apostolska spodbuda Evharistija – zakrament ljubezni (2007)
116. Papež Benedikt XVI., Apostolsko pismo – Motuproprij Summorum pontificum (2007)
117. Slovenska škofovska konferenca, Nova ureditev Cerkve v Sloveniji leta 2006 (2007)
118. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Rešeni v upanju (2008)
119. Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih, Navodilo o pastoralni oskrbi ljudi na cesti (2008)
120. Italijanska škofovska konferenca, Šport in krščansko življenje (2008)
121. Papež Benedikt XVI., Pastoralni obisk v ZDA (2008)
122. Kongregacija za ustanove posvečenega življenja ..., Služba oblasti in pokorščina (2008)
123. Marc card. Ouellet, Evharistija, Božji dar za življenje sveta (2009)
124. Papeška biblična komisija, Sveto pismo in morala (2009)
125. Kongregacija za verski nauk, Dostojanstvo osebe. Navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih (2009)
126. Benedikt XVI., Pismo za leto duhovništva ob 150-letnici smrti sv. Janeza Marije Vianneya (2009)
127. Benedikt XVI., Okrožnica Ljubezen v resnici (2009)

